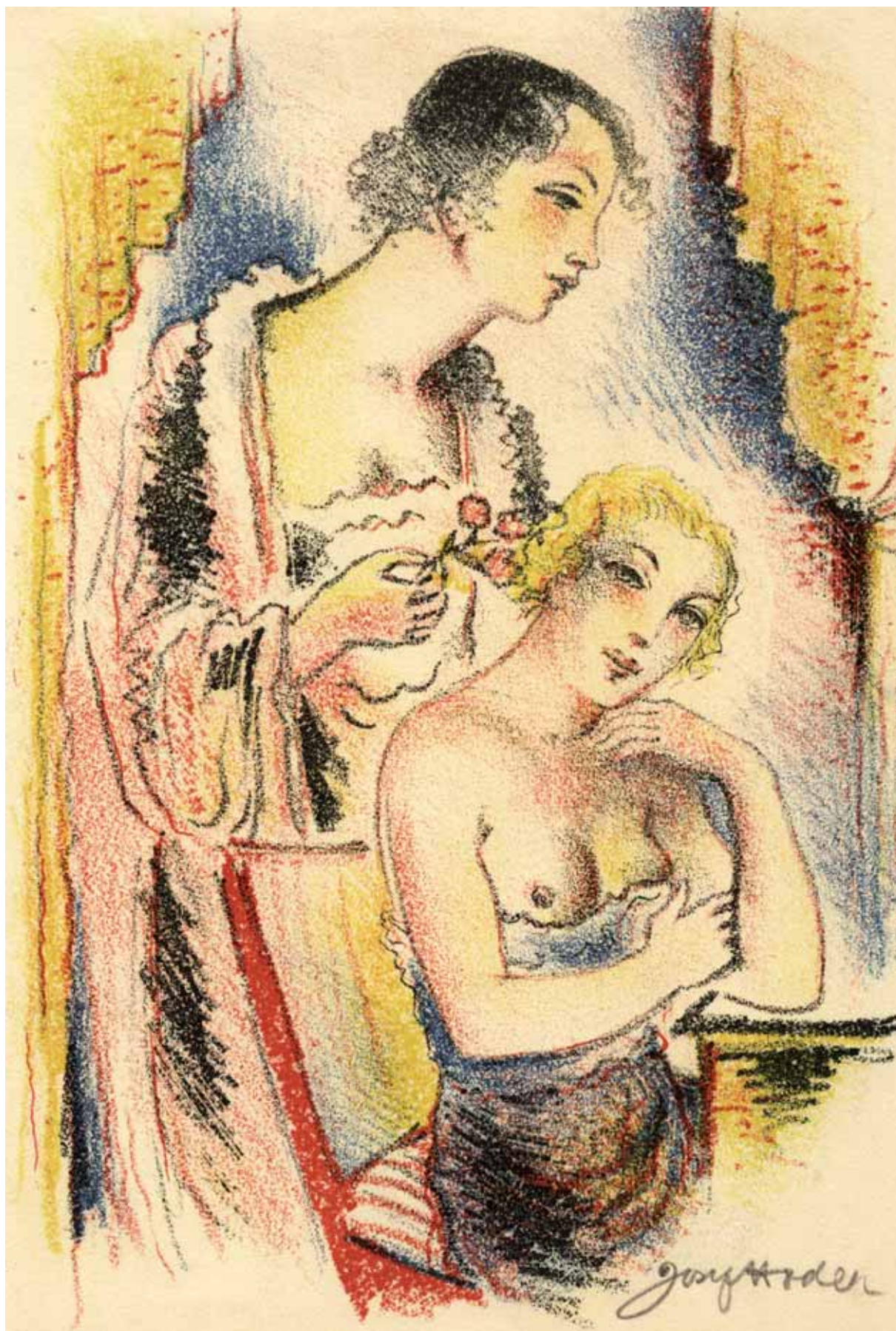

Sborník

pro exlibris
a drobnou grafiku

JOSEF HODEK, čtyřbarevná litografie, 215:145, 1932, kterou autor použil jako vlastní novoročenku na rok 1933.
(K článku J. LANGHAMMERA: Ženy v životě JOSEFA HODKA.)

Spolek sběratelů a přátel exlibris

SBORNÍK

pro exlibris a drobnou grafiku

2012

P R A H A

Mých sedm zastavení s Karlem Zemanem

JOSEF KOUTECKÝ

PROLOG

Vyzván redaktorem Sborníku pro exlibris a drobnou grafiku panem Ing. MILANEM HUMPLÍKEM sepsat stať o KARLU ZEMANOVI ve mně vzbudila otázku (a pochybnosti) proč si vybral právě mne. Zná mě natolik, aby věděl, čeho se ode mne může nadát, předpokládá, že Mistra a jeho dílo znám tak dobře, abych o něm podal věrohodné svědectví, a spoléhá se na to, že jsem schopen kloudného písemného projevu? Důvody, které ho vedly k nápadu vybrat si z jistě početné skupiny takového úkolu schopných jedinců, zná jen on sám. Puze přirozenou mužskou ješitností jsem ovšem ochotně souhlasil a sám sebe jsem omlouval tím, že mám Karla rád, že si ho vážím a obdivuji jeho umění. Slíbil jsem a začal jsem uvažovat, jak mám s tak závažným úkolem naložit. Není to úkol lehký, zvláště pro amatéra, jehož jsem dokonalým prototypem. Vězte však, že být amatérem v původním smyslu toho slova je požehnáním. Podstatné jméno amatér totiž pochází z půvabného latinského slovesa amare, což znamená milovati, a milovat je přece krásné. Později zavedené pojetí amatéra jako naivisty či diletanta je zavádějící. Já jsem opravdu milovníkem umění KARLA ZEMANA. Abych své tvrzení doložil, a spolu s ním vztah k němu samému, rozhodl jsem se porušit zaběhanou zvyklost, nepsat tak, jak se obvykle psává, ale použít žánr, který je spíše chvalořečí, tedy laudací, kteréžto slovo pochází z dalšího krásného latinského slovesa laudare, jež znamená chválit či velebit. Následující stať je tak v podstatě mým vyznáním KARLU ZEMANOVI – umělci i člověku.

Když jsem se rozhodl, co budu psát, vznikla otázka, jak to napsat. A přesto, že jsem už napsal tisíce stránek rozmanitých textů (nebo snad právě proto), trápil jsem se dlouho nejistotou, jak do toho. Seděl jsem u psacího stolu nad prázdnými stránkami bloku, uvažoval jsem o KARLU ZEMANOVI a o jeho díle a v mysli jsem se zastavoval u okolností, které tvárnily jeho osud i jeho tvorbu. A jak jsem se tak ve svém přemýšlení zastavoval, napadlo mě napsat o těch zastaveních. Bylo jich moc a mně nezbyvalo nic jiného než vybrat jen několik. Proč právě sedm? Ačkoliv nejsem ani za mák pověřivý, musím připustit, že číslo sedm je zajímavým číslem, kte-

FOTO Z. DOKOUPILOVÁ

ré se nápadně často promítá do kulturního dědictví lidstva, a mně se docela hodí i při úvahách o KARLU ZEMANOVI. Snad není od věci alespoň některé z nejatraktivnějších sedmiček připomenout.

Pravděpodobně nejznámějších je sedm divů světa. Do roku 2007 to byly ty „staré“ známé. Proč někdo někdy vybral právě těchto sedm divů, nevím. Vždyť podobných unikátů bylo a je na světě daleko víc. Takovou otázku si zřejmě položil i švýcarsko-kanadský dobrodruh BERNARD WEBER, který inicioval před několika lety celosvětovou anketu, a podle počtu hlasů zaslaných lidmi ze všech končin světa bylo symbolicky 7. 7. 2007 vyhlášeno „nových“ sedm divů světa.

Číslo sedm mělo mimořádný význam ve všech kulturách – snad pro vztah k Měsíci, jehož čtyři fáze trvají vždy sedm dní. Buddhismus má sedm různých nebeských oddělení. Číňané uváděli v souvislost sedm hvězd souhvězdí Velkého medvěda se sedmi otvory v lidském těle a v lidském srdci. U Babyloňanů vystupuje „sedm zlých“ jako označení sedmi zlých duchů, také sedm nebi; a tato sym-

bolika ovlivnila architekturu sedmistupňových babylonských chrámů. Starověk znal sedm planet (se Sluncem a Měsícem). Sedmička byla zasvěcena řeckému bohu Apolónovi a babylonské bohyni plodnosti Ištar. Bylo sedm hesperidek a sedmero múz – sedm dcer boha Dia a bohyně paměti Mnemosyné. Sedmihlavá byla hydra, sedm bylo synů Héliá, řeckého boha Slunce. Sedm synů a sedm dcer Niobé, ženy thébského krále Amfióna, a sedmero svobodných umění, odlišených od filosofie. Sedm bylo i ctností – čtyři ctnosti základní (opatrnost, spravedlnost, statečnost a mírnost) a tři ctnosti božské (víra, naděje a láska). Také Biblí vládne sedmička. Stvoření světa za sedm dní, sedm let byl stavěn Šalamounův chrám, „šest let budeš osévat svou zemi a sklízet úrodu, sedmého ji necháš ležet ladem“. Je sedm hlavních hříchů, posvátný svícen má sedm ramen, je sedm krav (a tedy let) tučných a sedm hladových, sedmi chleby nasýtil Ježíš hladový zástup a sesbíralo se sedm košů drobtů a Otčenáš má sedm proseb. Našli bychom těch sedmiček ještě mnohem víc, také v pohádkách – sedm bratří, sedm havranů nebo krkavců, sedm trpaslíků. Ale existuje i prozaických sedm barev duhy a sedm tónů stupnice.

Sedmičky a divy pokračují historií až k současnosti. Připomenul jsem si, jak do jedné ze svých báječných knih esejí, nazvané *Myslenky pozdě v noci (při poslechu Mahlerovy Deváté symfonie)* zařadil LEWIS THOMAS, vynikající biolog, profesor a prezident Sloanova-Ketteringova centra pro výzkum nádorů, nejliterárnější vědec z těch, kteří se věnovali ve 20. století lékařské esejistice, esej *Mých sedm divů světa*. Přenášejí nás do současnosti a autora jistě vzrušovaly víc než těch sedm starých, poněkud zvetšelých divů světa.

V následujícím textu jsem přiřadil ke všem pozoruhodným sedmičkám další sedmičku, která patří KARLU ZEMANOVÍ a jeho grafické tvorbě. Snad se mi jejím prostřednictvím podaří rozptýlit pochybnosti některých čtenářů o právu amatéra plést se do výtvarného umění.

I. ZASTAVENÍ KOŘENY, Z NICHŽ VYROSTL KAREL ZEMAN

Každý z nás je potomkem svého rodu. V dávných dobách se rodu říkávalo kmen. Kdysi pak kohosi napadlo přirovnávat lidské rody ke kmenům stromů. Tak vzalo počátek slovo rodokmen. Zájem o rodokmeny z různých příčin narůstal, až dal vzniknout samostatné historické vědě – genealogii. Podobenství lidského kmene a kmene stromu je nasnadě. Jako se větví strom a vytváří tu více, tu méně bohatou korunu, větví se lidské rody. Ne už tak často se zmiňuje, že kmen stromu a jeho koruna rostou z kořenů, které jsou někdy pevné, jindy vachrlaté, a když nestojí za nic, kmen se vyvrátí a strom hyne. Stejně to je s rodem člověka. Říká se, že koruna stromu je rovnoměrná svým rozsahem jeho kořenům. Zřejmě to je pravda, platí to i pro lidi, což mohu doložit na rodu Karla Zemana. Právě jím se koruna jeho rodu rozkošatila měrou nebývalou, a to přesto, že doba, do které se narodil, v níž vyrůstal a zrál, byla pro

rody, z jakého vzešel, krajně nepříznivá. Kořeny jeho rodu byly a jsou bytelné a jen tak něco nemohlo vyvrátit z nich vyrůstající kmen a duchovně košatou korunu. Ani politický režim, který se v době první poloviny jeho života o rody zajímal z úplně jiného úhlu pohledu než klasická genealogie.

Karel Zeman se totiž narodil jeden rok, devět měsíců a osm dnů poté, kdy se moci v národu uchopila násilím skupina lidí sdružená v politickou stranu, která se považovala za „rodnou“, ačkoliv s rody, na kterých vyrůstal náš národ a stát, neměla pranic společného. Vydala se násilným pučem na cestu k „zářivým zítřkům“, lemovanou zmarem. Nastoupila na ni 25. února 1948 a Karel Zeman se do ní připlétl 7. prosince roku následujícího. Sledoval „vítěznou“ cestu „vítězné“ strany proletariátu po historicky tragickém „vítězném únoru“ čtyřicet následujících let života.

Ta strana byla čilá, zaváděla novoty, které by byly v každé svobodné zemi zločinem. I ona se zabývala rody, ovšem ne prostřednictvím vzdělaných genealogů, ale řáděním příslušníků nově zřízené profese kádrováků a Státní tajné bezpečnosti. O rody charakteru rodu Zemanů se jejich příslušníci živě zajímali a v rámci jednoho ze základních ideologických stranických principů – principu třídního boje – zaškatalkovali rodinu Karla Zemana do nepřátelské třídy buržoá. Není se ovšem čemu divit, přečteme-li si druhou kapitolu půvabné knížky OLDŘICHA KLOBASE Grafik a medailér Karel Zeman. Karlův přítel ji nadepsal přirozeným názvem Každé dítě musí mít rodiče. Ale v tom to právě vězelo, protože pro kádrováky nebyli rodiče jako rodiče a rovnými si nebyli ani prarodiče. A rodiče i prarodiče, a dokonce ani praprarodiče Karla Zemana, se kádrovákům líbit nemohli.

Nerad píše o tom, co už napsal někdo přede mnou, ale předpokládám, že zmíněnou Klobasovu knížku mnozí nečetli, a proto se musím u kořenů Karlova rodu zastavit a alespoň stručně je poodhalit.

Otec Karla Zemana, JUDr. JAROSLAV ZEMAN, byl velkostatkářem lesního hospodářství Jaroměřice u Jevíčka. Převzal jeho správu po smrti bratra KARLA. Už to bylo pro kádrové referenty šťavnatým soustem. Hospodářství koupil jeho otec, Karlův dědeček, který byl ředitelem Cyrilometodějské záložny v Brně. Za ženu si vzal MATYLDU BLAŽKOVOU, dceru majitele secesní hospody U Blažků, jejichž majitelé samozřejmě „vykořisťovali“ pracující lid na cestě na Bystrc.

Maminka HEDVIKA, rozená SCHWARZOVÁ, pocházela z Prahy. Její otec, inženýr ALFRÉD SCHWARZ, specialista na betony, byl majitelem stavební firmy, ale tak jak byl vynikajícím odborníkem, tak špatným byl podnikatelem; začátkem 30. let musel firmu zrušit a rodina se přestěhovala do Brna. Tam se stal Karlův děd přednostou projekční kanceláře Svazu moravských měst s titulem zemský rada. Jeho otci, Karlovu pradědečkovi, patřil zámeček Lidkovice na Sedlčansku, jehož častými návštěvníky byli významní čeští literáti – JAROSLAV VRCHLICKÝ, JAN HERBEN, SVATOPLUK

MACHAR a mnoho dalších. Maminka vystudovala v Brně na českém akademickém gymnáziu, po maturitě pracovala v redakci Moravských novin a po válce na ministerstvu kultury v Praze v oddělení řízeném sekčním šéfem VÍTĚZSLAVEM NEZVALEM, rozporuplnou osobností české kultury. Jejím přímým nadřízeným byl spisovatel JIŘÍ MAŘÁNEK, který si mladou milovnici literatury oblíbil, pověřil ji funkcí lektorky pro Barrandov, kde se setkávala s četnými kulturními pracovníky své doby. Když se HEDA SCHWARZOVÁ seznámila při oslavě na rozloučenou s Brnem s panem JUDr. JAROSLAVEM ZEMANEM a známost vyvrcholila svatbou, zařídil MAŘÁNEK, aby to byla svatba mimořádná, uskutečnila se v pražské Loretě a provázela ji tesklivý zvuk její pověstné zvonkohry. JIŘÍ MAŘÁNEK byl snoubencům svatebním svědkem.

Manželé Zemanovi se usadili v jaroměřické lesovně. Život v ní přinášel nové úkoly i radosti, z nichž nejvýznamnější bylo narození dcery MAJKY. Pak ovšem převzali oteče životů mnoha rodů a taky rodiny Zemanovy protagonisté „vítězného února“, rodina musela Jaroměřice opustit, přestěhovala se do Brna, ve kterém se jí po nepřijemných peripetiích podařilo posléze najmout domek v Černých Polích. Z otce velkostatkáře se stal nevýznamný úředník, z maminky knihovnice, rodina procházela existenčními potížemi, ale to už jsem u těch kořenů, které zůstaly i po přesazení do Brna zdravé a pevné a z nichž mohl už v Brně druhorozený KAREL čerpat a čerpal – být od začátku „po svém“ – všechno, co ho zformovalo do současné podoby.

I při veškerých starostech, kterými Karlovi rodiče procházeli, vytvářeli dětem kultivované prostředí naplněné principy obecné mravnosti, zájmy o historii a umění. Podíleli se na nich i styky se vzácnými rodinnými přáteli, např. s vydavatelem edice Atlantis JANEM POJEREM a svěbytným staroříšským JOSEFEM FLORIANEM, editorem Dobrého díla a časopisu Nova et vetera. Osvícení rodiče dokázali provést své děti marasmem doby, zpestřované občasnými návštěvami bytu příslušníky Státní tajné bezpečnosti, při jedné z nich zabavili rodinně nábytek i s Karlovou postýlkou. Rodina odolala. Karel z jejích kořenů vyrůstal do poloh hodných mých dalších zastavení.

II. ZASTAVENÍ ŽIVOTABĚH KARLA ZEMANA

Nedá se nic dělat, ať se nám to líbí či nelíbí, čas běží. Dokonce i ten, který se nám zdá, že se neúnosně vleče. Lidský osud je kapkou v moři věčnosti času, každý z nás je jen chvilkovým poutníkem v přidělené chvíli, a proto platí a platit bude sentence Ovidia v jeho sbírce Umění milovat:

*„Nec quae praeteriit, iterum
revocabitur unda,
nec quae praeteriit, hora redire potest.“*

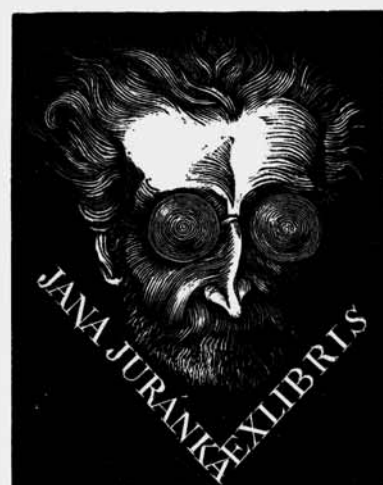
*(Nemůžeš přivolat zpět tu vodu, co uplynula,
nemůžeš prchlý čas, nemůžeš přivolat zpět.)*

Proto jsem nadepsal zastavení, ve kterém si promítám životní běh KARLA ZEMANA životaběhem. Zahájil ho dokonale připravený s vědomím, že příležitost, která nalezne člověka nepřipraveného, ho učiní směšným, že „na velkých hodinách času“ – a to není myšlenka moje, ale Cervantesova – „stojí jediné slovo: NYNÍ. Po ulici POTOM dojde se k domu NIKDY.“

Start Karlova životaběhu se odehrál v Brně 7. prosince roku 1949. Jeho porod byl spontánní, fyziologický, v poloze podélné záhlavím. Byl donošeným, psychicky i somaticky dobře vyvinutým novorozencem, od počátku zdatným, životaschopným, přisál se čile k matčinu prsu a záhy se u něho objevil úchopový reflex, pro budoucího rytce tak důležitý. V příslušné době začal žvatlat, obracet se na bříško, pást beránky, lézt, vstávat a posléze chodit, čímž vkročil do onoho běhu. Předškolní věk trávil v péči maminky, s jejím vstupem do práce se o něho musela postarat starší sestra, což nebylo vždy snadné. Začala se projevovat Karlova svébytnost, většinou hned ráno, kdy ho nemohla dostat z postele. A pak ve škole samé. Existovala pro něho denně jen do posledního zazvonění, pak ji ze svého repertoáru vypustil. Doma se neučil, úkoly psal výhradně jen o přestávkách, sešity z jednotlivých předmětů zredukoval na jeden jediný a poznámky, které měla podepisovat maminka, podepisoval ve snaze pro klid v rodině, a při svém výtvarném nadání, místo ní. Když to zjistila, vyděsilo ji nejvíce, že „svými podpisy“ stvrzovala četné gramatické chyby svého nadaného syna. Chlapsky vycházel Karel s panem učitelem Staňkem, který ho učil počítat. Při střetu se pan učitel zeptal: „Jste kamarádi?“ A protože Karel chtěl s panem učitelem kamarádem být, dostal facku. Kdyby býval nechtěl, byla by z toho pro pány rodiče zarmucující poznámka a to Karel nepřipustil. Rád měl paní učitelku výtvarné výchovy Fojtovou, čemuž se ovšem není co divit, protože už od šesté třídy rozvíjel svůj nepochybný výtvarný talent v oddělení výtvarné výchovy Lidové školy umění pod

podle seznamu exlibris číslo 8

vedením malíře – romantika a dobrého člověka PETRA SKÁCELA, bratra znamenitého básníka JANA SKÁCELA, který se později stal, samozřejmě i mimořádným dílem, jednou ze dvou velkých Karlových literárních lásek.

Veškeré prázdniny brněnského dětství trávil Karel se svojí sestrou v jaroměřické lesovně, která byla ve vlastnictví strýce JOSEFA a tím unikla znárodnění. Zemanovi v ní měly k dispozici dva pokoje. Maminka s nimi mohla být jeden, dva týdny, otec do Jaroměřic jezdil nerad, vzpomínky na krásné staré časy ho rozteskňovaly. A tak se po větší část prázdnin starala o děti teta PEDUZZOVÁ, přítelkyně zemřelé babičky SCHWARZOVÉ. Dodnes rád vzpomíná na spanilé procházky s ní, nejraději starou lipovou alejí do hájenky k Tunům, při níž měli skvostnou Santiniho barokní Kalvárii, která už malého výtvarníka mámila. Ovšem právě tak rád se vrací k tamním kamarádům – LUDVÍKU FOJTKOVI, jehož rodiče ještě stále soukromě hospodařili a Karlovi dovolovali, aby vodil záprž při orání, jezdil na pole pro zelené krmení, pomáhal při sklizni obilí a jeho výmlatu a hlavně plavil koně. A také na VLASTÍKA a PEPIKA CRHOVY ze mlýna, na kouzlo mlýna s náhonem, mlýnským kolem a strouhami, ve kterých chytali pstruhy. Poslední prázdniny v Jaroměřicích strávil ve čtrnácti letech. A tak jak rád si jejich čas vybavuje, tak si s hrůzou připomíná jediné prázdniny prožité v táboře zemědělské a lesnické mládeže. Tak jak Karla znám, dovedu si dobře představit, jaké utrpení to pro něho muselo být.

Karlův dětský životaběh ovlivňovalo však ještě několik významných okolností. Otcovo sběratelství mincí, zaměřené zejména na antiku. Probouzelo už v malém chlapci představy dávných kultur a zájem o historii. Ten podporovala i maminka knihovnice, která nosila domů historické romány. Karel se stal jejich vášnivým čtenářem. Popisované události násobila jeho bohatá fantazie. A když chlapec někdy vodila s sebou na návštěvy okolních knihoven, poznával s nadšením už ve školním věku slavkovské bojš-

tě, lokality Santon, Žuráň a Mohylu míru a narůstala v něm touha být archeologem. Bohatou fantazii kypřil prolézáním půd, v nichž bylo možné nalézt vzácné poklady, ale také hrůzou ze sklepů, které ho strašily představami hrůzostrašných bytostí a zvuků.

Dozrávající patnáctiletý školák kreslil, četl, zabýval se věku přiměřeně historií a archeologií a sváděl boj, čemu se má v příštích letech věnovat. Rozhodl o tom osvěcený pan otec. „Vzhledem k dosavadním školním úspěchům (ovšem nejhorší Karlovou známkou na vysvědčení byla sem tam nějaká trojka) máš jedinou volbu – Školu uměleckých řemesel.“ Říkalo se jí všeobecně Šurka. Tak se také stalo a Karel popoběhl o kus dál.

Na Šurku vzpomíná rád. V letech 1965–1970 ho vzdělávali vynikající pedagogové – malíř MILAN ZEŽULA, odborník na knižní vazby JINDŘICH SVOBODA, zejména však ve třídě grafiky DALIBOR CHATRŇÝ. A protože i ostatní učitelé byli dobří a Karel se na škole cítil dobře, prodloužil si na ní spolu se dvěma nejschopnějšími spolužáky studium o další rok. (Traduje se, že celá ta léta kreslil stále koně, které miloval.)

Výsledky, kterých Karel Zeman dosáhl na Šurce, byly zřetelnou předzvěstí jeho dalšího běhu. Zaměnil Brno za Prahu a Šurku za Všupku – Vysokou školu umělecko-průmyslovou. Nastoupil do ateliéru knižní grafiky a ilustrace. Vedl ho profesor KAREL SVOLINSKÝ, který však musel pro nesouhlas se sovětskou okupací naší země školu opustit. Tak se stal Karel jedním z žáků proslulé „školy profesora ZDENKA SKLENÁŘE“, kterou je možné kvalitou přirovnat ke slavné škole někdejších „Mařákovců“. Šťěstí na pedagogii, kteří se od začátku Karlovy výtvarné dráhy o jeho vzdělání starali, rozmnožil Sklenářův asistent JIŘÍ ANDERLE, který ovšem z politických důvodů a z vlastní vůle odešel. Studoval v době, kdy na Vysoké škole umělecko-průmyslové dozníval duch „staré gardy“. Ve škole bylo dobře, v ateliéru přátelská atmosféra, studenti byli uctíváni a pečlivý pan

14

6

11

profesor, který byl Moravan (což konvenovalo Karlovi) a kouřil doutníky (což je sympatické mně), k nim měl hezký vztah. Myslet a pracovat podle vlastní vůle se v ateliéru udrželo i v době tzv. normalizace.

KAREL ZEMAN přebýval v době studií v Alšově koleji. Život studentský, život veselý, Karel nikdy nic nezkazil. Jezdíl pravidelně za rodiči do Brna, ale co naplat, z Brňáka se pozvolna stával Pražákem. (Nejsem si jistý, zda se nemá říkat a psát Brňan a Pražan – už dávno mě jeden Moravan upozornil, že slovo Moravák je pro Moravana urážkou.) V roce 1976 odevzdal a obhájil Karel diplomní práci – Médírytiny k lidovým kronikám o bitvě u Slavkova.

Pozornosti hodné jsou v Karlově studijním čase prázdninové epizody. Tak jako mnohé jiné aktivity i ty trávil po svém. Jednou byl kopáčem při archeologickém výzkumu středověké vsi v Mstěnicích u Třebíče pořádaném Moravským muzeem, jindy pátral po hrobu JANA BLAHOŠLAVA v Ivančicích, kde sídlil bratrský sbor, a nacházel při tom střepy a renesanční kachle, o dalších prázdninách pracoval v tiskárně Jednoty bratrské v Kralicích, v níž nejen otáčel pomocí vratidla šroubem lisu, ale balamutil turisty, které prováděl tvrzí a kostelem sv. Martina. Prázdniny roku 1968 doslova „prodřel“ na pile v dolnorakouském Hollabrunnu a ty po maturitě, před mimořádně přidaným ročníkem, ve Štýrsku v restaurátorské dílně firmy Grabner v Kindbergu, která se zabývala opravami kostelů. Tam se naučil při náročné práci trpělivosti, preciznosti a sebekázi, které se mu v jeho budoucí výtvarné činnosti tak hodily. Zkušenosti k nezaplacení pak získal o jedné vysokéškolských prázdninách v měditiskařské dílně Fondu výtvarných umělců u bratrů PAVLA a MILANA DRÍMALŮ, pravníků fenomenálního tiskaře MIRO PEGRASSIHO, který by se býval nemusel za jejich dokonalou práci stydět. Večery po denní dřině trávili v nedalekém baru Diana při koktejlu Krvavá Mary. O tom, že výtvarnický Karlovi šlo už v době studií, svědčí účast na šesti výstavách v letech 1970–1976.

Skončit studia na vysoké umělecké škole přináší absolventovi nesnadné dilema, tj. nutnost volby mezi dvěma do značné míry se vylučujícími možnostmi. Omezení vlastní umělecké práce lépe či hůře vyhovujícím zaměstnáním nebo riziko živoření rozhodnutím stát se příslušníkem tzv. svobodného povolání. Karlova vrozená svébytnost učinila dilema snadným. Někde se fixně uvázat a být omezován uzdou pro něho nebylo přijatelné. Nesnadnější bylo se v té osobní svobodě uživit. Ale nebyl by to Karel, aby nevyřešil i tuto nesnadnou okolnost. V několika počátečních, existenčně náročných letech, v nichž realizoval díla všelijakého druhu (keramický reliéf, rozměrnou dřevořezbu, ilustrace, restaurování obrazů), se začal orientovat dvěma směry, které se staly posléze veškerou náplní jeho výtvarného života – tvorbou grafickou a medailérskou. Pět let po ukončení studia – bylo mu třicet let – už patřil mezi „zavedené“ a hledané výtvarníky.

Bylo by toho ještě mnoho, co by stálo za zmínku ze životaběhu KARLA ZEMANA v 70. a 80. letech minulého sto-

letí. Pominout nemohu narození syna JAKUBA v roce 1975 a dcery MARUŠKY v roce 1981. Zmínit je třeba mnoho zhotovených a vysoce oceňovaných medailí, zahájená spolupráce s vydavatelstvím Lyra Pragensis, počínající cyklem medírytin popularizujících spis historika a politika PAVLA STRÁNSKÉHO O státě českém (pro Lyru udělal však už předtím několik drobných grafik), první samostatná výstava v malé galerii Československého spisovatele v roce 1979 a zejména dokonale využitá půlroční stáž v mohučském Gutenbergově muzeu, kterou mu zprostředkoval jeho ředitel profesor Dr. HANS HALBEY v roce 1984–85, odkud vyjel do mnoha měst, nejen německých (Benelux, Francie), aby se seznámil s poklady západoevropské kultury. A k tomu soutěže, výstavy a ocenění u nás i v mnoha zemích v zahraničí. Rozepisovat se o nesčetných okolnostech životaběhu KARLA ZEMANA v dalších letech, zejména pak po listopadových událostech roku 1989, se vymyká rozsahu mého textu. Alespoň o některých se zmíním v zastaveních následujících.

III. ZASTAVENÍ ČLOVĚČENSTVÍ KARLA ZEMANA

ROMAIN ROLLAND soudil, že „*mýšlenková inteligence není ničím bez inteligence srdce*“. Podle mne soudil dobře, protože v mém pohledu znamená inteligence srdce lidskost. A pro mne je ještě naléhavějším vyjádřením významu lidskosti slovo člověčenství. Člověčenství je (či mělo by být a bohužel často není) v mém nazírání souborem příznivých vlastností, rozhodnutí a skutků. Teprve jejich naplněním se člověk stává člověkem. Člověk je celistvou bytostí sestávající z těla a duše, či chcete-li z hmoty a ducha. Podstatou ducha je člověčenství. Jen ono činí člověka člověkem velkým. Velký člověk neznamená mohutnou, vysokou bytost (i když Karel Zeman měří 197 cm), ale bytost velkého ducha a ryzího charakteru. Karel Zeman naplňuje shodou okolností obě představy. Já upřednostňuji tu druhou a já jsem věnoval třetí zastavení.

V Karlu Zemanovi se snoubí vlastnosti, které mě opravňují označit ho za aristokrata ducha. Jaké vlastnosti to jsou? Je jich mnoho a nejsou mezi nimi mezery ani místa, která by vzbuzovala pochybnosti. Je mužem široce vzdělaným, sečtělým, znalým historie, uctívajícím tradice, úctyhodné předky a mravní hodnoty, které přetrvávají nezměněny staletími a naplňují pojem a význam člověčenství. Má pevné, nepřekročitelné zásady vybudované na přesvědčení, že člověk, který chce hodnoty tvořit, musí poznat a utvářet nejdříve sám sebe. A ono poznat sám sebe je ze všeho nejtěžší. Karlovi se podařilo utvořit se tak, že s noblesou, nadhledem a pochopením sleduje a hodnotí svět a dobu. Někdy s radostí, někdy se smutkem a jindy s ironií. Je povznesený nad malichernosti a přijímá rozličné situace tak, jak mu je život přináší – s rozvahou a klidem. Čeština má pro tuto vlastnost příhodné slovo rozšafnost. Je vždycky klidný, mírný, laskavý a usměvavý. Nevím, jestli ho někdy někdo viděl zlobit se, rozčilovat se, křičet či dokonce nadávat nebo

bouchat do stolu. Patří mezi nemnoho těch, kteří dovedou naslouchat a opravdu slyší a nejen koukají, ale vidí a kteří jsou ochotni přispět všem a všemu, kteří a co jsou toho hodni. Karel Zeman je navíc moudrý. Má právo být oním „homo sapiens sapiens“, kterými mnozí nejsou. Ono je to stále vzácnější být moudrý, protože současný svět je sice zahlcován přemírou vědění, ale chátří povrchností a nedostatkem moudrosti. Setkání s ním mě vždy znovu přesvědčuje, že přes všechny záporny, kterých jsme denními svědky, „dobří lidé ještě žijí“. A co víc – ač by být nemusel, je kromobyčejně skromný.

Vlastností, které naplňují člověčenství, jeho rozum a cit a moudrost, bych mohl vyjmenovat ještě daleko více. Myslím však, že už ty zmíněné můj názor na Karla Zemana dokládají dostatečně. Jeho člověčenství má však ještě několik faset, které jej nám ostatním zlidšťují. Je nadobyčejně zdatným jedlíkem. Vymlouvá se, že tuto schopnost zdědil po otci (a zdokonalil ji). Že se může v rámci odvrácené tváře člověčenství zvrtnout, dokládá pověstná historka z dob studií ve speciálce profesora Sklenáře, když jeho třída praktkovala v terénu. Účastnil se soutěže v konzumaci švestkových knedlíků. V domnění, že jsou to ty moravské, v podstatě švestky obalené jen tenounkou vrstvou těsta, nechal si jich nandat padesát. Ony to ovšem byly české švestkové knedlíky těstem podstatně bohatší. Nevzdal to, dokonce si furiantsky dal přidat dva navíc, vyhrál, ale... Také je nadmíru lačný spánku, který považuje za „lepší část života“. Mívá bujně sny a nezřídka po probuzení neví, co je sen a co je skutečnost. Může to být riskantní, ale právě tato okolnost je mu někdy inspirací – sen se změnil v další grafický list. Sám o sobě říká, že je nepořádný. To nemohu posoudit, uklízet mu nechodím. Ale chodí čistý, oholený a upravený. Tož posuďte sami. Není to příkladem člověčenství par excellence?

IV. ZASTAVENÍ LÁSKY KARLA ZEMANA

Jedinec rozměru KARLA ZEMANA (mám na mysli rozměr duchovní, nikoliv tělesný) nadaný nezkontrolovatelnou zvědavostí a obdařený kromobyčejnou představivostí, fantazií a snivostí, požehnáním vnímat krásu a nacházet laskavé vztahy k lidem a ke všemu půvabnému, co ho uchvacuje, se snadno zamilovává. Lásek přibývá a on je navléká jednu ke druhé na nit života právě tak, jako se navlékají perly na vlákno náhrdelníku.

Dočetl jsem se, že Karlův otec měl ve vztazích ke krásě na třech prvních místech ženy, koně a psy. Karel z těch tří zdědil vztah k ženám a ke koním. Místo psů navléká na svoji nit života mnoho jiných, které jsou pro něho stálou inspirací. Zmínit mohu jen několik nejpůsobivějších. Jeho kmenovou láskou je historie. Přijal za své přesvědčení MARCA TULLIA CICERA, že „*historie je svědectvím času, světlem pravdy, životem paměti, učitelkou života a zvěstovatelkou dávných dob*“. Znáám jen málo nehistoriků, kteří toho o dějinách znají tolik jako on, zvláště období od konce 16. století po napoleonské války. Má zvláštní obdiv k historii bitev, zná genealogii šlechtických rodů, církevních řádů a samozřejmě se dokonale vyzná v historii výtvarného umění. Je dlouhá léta vojákem 1. moravského pluku „Kaiser Franz“ a v bílé uniformě rakouského granátníka s výložkami v pompadourské červeni s mušketou na rameni, bajonetem, šavlí a patronažskou navštěvuje místa napoleonských bitev po celé Evropě a považuje za velkou čest, že mohl položit věnec a stát čestnou stráž u hrobu velkého císaře. Už od dětství je očiřován slavkovským bojištěm, na něž se stále vrací a na kterém je ještě pořád možné najít drobné předměty připomínající bitvu u Slavkova.

S láskou k historii jsou úzce svázány dvě jeho další lásky – archeologie a numismatika. Není se čemu divit, vždyť

KAREL ZEMAN (čtvrtý zleva) jako granátník 1. moravského pěšího pluku „Kaiser Franz“ v rekonstrukci bitvy u Slavkova. Pohlednice

1

7

10

5

12

18

21

25

4

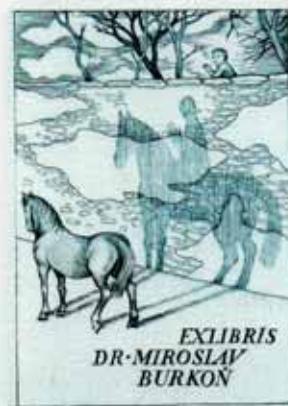
22

15

19

3

13

23

24

20

16

26

„archeologové vyhrabávají dějiny lidstva, které politikové zahrabali“ (GABRIEL LAUB), jejichž jedním dokladem jsou i peníze v současnosti neplatné, které numismatikové s nadšením vyměňují za peníze právě platné. A jak by výtvarník Karel Zeman nemohl milovat také architekturu, která je uměním prostoru – i toho minulého. Představitel si v její společnosti přijde na své.

Dosud zmíněné lásky by nebylo možné si představit bez dalších dvou. První z nich je četba, která Karlovi už od dětství otevírá dveře do kouzelného světa, druhou cestování, které den co den přináší něco nového a zajímavého. Karel cestuje převážně za stanoveným, často vytouženým cílem. Když jsem zmínil četbu, musím připomenout Karlovu lásku k poezii, kterou zjevil dokonale svými grafikami ilustrujícími díla milovaných básníků JAROSLAVA SEIFERTA A JANA SKÁCELA (s kterým vypil společně mnohou číši vína).

Dostávám se k další velké Karlově lásce – rudolfínské době a k císaři RUDOLFU II. samému, jehož záliby Karel ve velké míře sdílí. A to už jsem u lásky asi ze všech největší – lásky k umění pozdní renesance, manýrismu a raného baroka. Karel miluje díla prvního neanonymního mistra mědirytu MARTINA SCHONGAUERA, vrcholné grafiky ALBRECHTA DÜRERA, mědirytců kolem malířské školy Rubensovy (BOETIUS BOLSWERT, PAUL PONTIUS), antverpského rytce ve službách Rudolfa II. EGIDIA SADELERA a všech dalších mistrů holandských a vlámských, francouzských a německých. Pokud se nemýlím, je ovšem mezi těmi všemi jeho favoritem HENDRICK GOLTZIUS, rodák z Mühlbrachtu v Dolním Porýní (1558), kterého osud zavál do Haarlemu. Jeho díla jsou dokonalými majstrštyky manýristické elegance v uvolněné formě. Vůbec se Karlově fascinaci jeho dílem nedivím (a pyšním se, že vlastním rytiny jeho žáka CHRISTOPHERA z významné rytecké rodiny SICHEMŮ).

Z dosud sděleného jaksi samozřejmě vyplývá poslední z lásek, kterou hodlám zmínit. Láska sběratelská. Goethe soudil, že „sběratelé jsou šťastní lidé“. To proto, že sběratelství povznáší ducha, je vznešenou cestou do jiných světů. Myslím si, že i skrze tuto lásku patří Karel ke šťastným lidem. Samozřejmě už to není to, co to bývalo, doba se mění. ADALBERT svobodný pán Lanna vlastnil 10 041 listů staré grafiky, JIŘÍ KARÁSEK ze Lvovic 17 000 a FRANTIŠEK HRABĚ ŠTERNBERK dokonce 72 000. Ono je ale možné být šťastný i s menším počtem krásných rytin.

O všech dalších láskách KARLA ZEMANA vypovídá jeho výtvarné dílo. Je k tomu zapotřebí se v klidu na ně zahledět, soustředit se, hledat a nacházet poselství, která v něm sděluje. A také snít.

V. ZASTAVENÍ O ČEM VYPRÁVÍ GRAFIKA KARLA ZEMANA

Mohl bych lakonicky napsat, že o mnohém a o každém trochu jinak. Bylo by to laciné, a i když to není snadné, stojí zato si mnohost jeho výpovědi uvědomit a snažit se

nalézt její podstatu. Po mém soudu je jím jeho odpovědnost k sobě samému, skutečnost, že v podstatě vypovídá o sobě a že silou obou těchto principů oslovuje nás ostatní. Jak se to mohlo udát?

Když se po ukončení studia rozhodl KAREL ZEMAN pro svobodnou tvorbu, byl si vědom toho, že svobodně bude tvořit jen zčásti a že významnou část své práce bude muset věnovat zakázkám. Přijímá je rád, protože mu zprostředkovávají spojení se světem. Nepřijímá ovšem ty, které mu jsou proti mysli. Nesměňuje zásady za zisk. Není to vždycky snadné. Mezi těmi, které mu po chuti jsou, se někdy objeví zakázky jen obtížně zvládnutelné ve vyžádaném čase. Pokud jsou mu dráždivou inspirací, zvládne ale i je. Je totiž pilný, pracuje pečlivě a každý den. Ovšem nejsvobodněji se cítí ve volné grafice, kterou vyjadřuje vlastní invence, jež pramení v jeho bohaté, nespoutané fantazii.

Byť KAREL ZEMAN vyzkoušel více grafických technik – litografii, linoryt, mezzotintu a její kombinace s rytinou, hlubotisk, lept, dřevoryt a dřevořez, stala se jeho nejvlastnější a nejoblíbenější technikou mědirytina, nejstarší hlubotisková grafická technika, která se začala rozvíjet už v polovině 15. století v Itálii a nezávisle na ní i v Německu a dosáhla vrcholu v obdobích renesance a manýrismu. Od 17. století o ni začali umělci pro její náročnost ztrácet zájem. Lept pro ně byl s podobnými výsledky technikou snazší. Renesanční umělce nadchla mědirytina možností vyjádřit nepatrné nuance reálného světa včetně složitých psychologických stavů s vlastní fantazií. Vyžaduje od rytce dokonalé ovládnutí kresby, zručnost ve vedení rydla, soustředěnost, důslednost a trpělivost. Karel dodává, že také měděný zadek. Je nepochybně jednou z nejtěžších grafických disciplín.

Snad proto, že Karla ovládá pokora a obdiv k předchůdcům, že je zasvěcen do složitosti minulých dějů, do principů a náročnosti starého uměleckého řemesla a že pochopil historické, literární a filozofické jinotaje a symboly, si zvolil právě ji. Podezřívám ho ovšem i z toho, že si mědiryt vybral i z jiného důvodu. Rýtko, které je ze železa, resp. kvalitní, dobře kalené oceli, je symbolem muže a měď je elementem ženským. Jejich posvátné, prazákladní prolnutí se skrytými erotickými vazbami Karla inspiruje. Tak se staly malé měděné destičky tloušťky 1–3 mm, stejně silné, dokonale vyhlazené, s hranami a rohy opracovanými do šikmých faset, položené na koženém polštářku naplněném pískem, které se dají dobře otáčet, a rýtko 12 cm dlouhá a silná asi 0,5 cm s různým průřezem, upevněná v dřevěném držátku hříbkovitého tvaru, polovinou jeho výtvarného osudu. Druhou polovinou jsou medaile. A tak se stává, že když dělá grafiku, má chuť dělat medaili a naopak. To ovšem shledávám pozitivním, protože to Karla v jeho důslednosti pohání první dokončit a druhé začít.

Ke svým nástrojům má Karel vřelý vztah. Vlastní některé po svých předchůdcích a jeho nejoblíbenějším rýtkem je to, se kterým pracoval vynikající rytec a báječný člověk VOJTĚCH CINYBULK. Jaký význam jím přisuzuje, dokázal už v dobách studentských, kdy si po skončení práce u ra-

kouské firmy Graubner udělal výlet do Innsbrucku, v jehož blízkosti objevil obchod s rytíky, a protože se mu velice zalouvala, koupil si jich do zásoby více než sto. Karel není troškař. Možná si jich tenkrát přivezl tolik, protože tušil, že se v technice mědirytu stane solitérem a měl potřebu mít dokonalého nářadí dostatek.

Grafická tvorba KARLA ZEMANA je osobitá už od počátku jeho studií. Má vlastní styl, rozpoznatelný od práce všech ostatních grafiků na první pohled. Jde svou cestou ovládanou nevyčerpatelnou invencí, představivostí a fantazií. Je tradicionalistou, klasikem a milovníkem všeho dokonale ztvárněného. Myšlenku převádí do náčrtu a nástrojem do ruky, zvládající virtuózní řemeslné provedení – krásné plynulé linie, bohatou šrafuru, jemnost detailů, subtilní formální prvky. Jeho projev je svrchovaně kultivovaný, harmonický, snoubí krásu s poznáním a má jakési staromilské, důvěrné ladění. Používá i barvu, zpravidla více barev tisknutých z jedné destičky.

Rozsáhlý soubor Karlových grafik je pestrým leporelem rozmanitých příběhů, událostí dávné i nedávné historie a jejích aktérů nejrozmanitějších tváří, architektonických klenotů, ale i vzpomínek a intimních či delikátních motivů, bájného a tajemného světa doplněného záměrně atributy skrytých symbolů a posláním. Karel Zeman totiž miluje symboliku a je velkým znalcem emblémů. Mnohé symboly jsou tak dokonale do obrazu zašifrované, že není snadné je odhalit. Jeho obrázky jsou něžné, harmonické, vyzařuje z nich intelekt a emocionalita, doplňovaná u některých z nich smyslem pro humor, který přesahuje zhusta k paradoxnímu vyjádření protikladem – líbeznosti úděsem, reality záhadou, úspěchu prohrou, vždy s osobitou fantazií.

Karlova grafická tvorba – volná grafika, exlibris, známky, ilustrace i novoročenky – vypráví o úctyhodném tematickém rozpětí námětů. Ve snaze přiblížit je čtenáři, pokusil jsem se shromáždit jejich kompletní soubor, ale splakal jsem nad výdělkem. Je jich příliš mnoho, než abych je mohl vůbec obstarat, natož vykládat. Domnívám se však, že stačí uvést hlavní tematické okruhy motivů, které Karlovu grafiku ovládají, s několika málo příklady v závorce, abych doložil šíři toho, co nám Karel Zeman vypráví: Napoleonské války (Francouzští granátníci, Muzikanti francouzských myslivců), bitva u Slavkova (knížečka Kule ohnivé do pole i do měst – ve spolupráci s kamarádem OLDŘICHEM TREUTNEREM), mytologie (Amor a Psýché, Pták Phoenix), biblické náměty (Jonáš a velryba, Madona), věda (Pallas Athéna, Civilizace budoucnosti), historie (O státě českém PAVLA STRÁNSKÉHO), příroda (Orchideje, Zonurus giganteus sauria), rytectví (Apotheóza mědirytu, Lucas Cranach – rytka s dívkou a jelenem), architektura (Letohrádek Belveder, Chrám Nanebevzetí Panny Marie v Brně), hudba (Múza, Kouzelná flétna), poezie (JAROSLAV SEIFERT – Verše o Praze, JAN SKÁCEL – Na koni páv a smrt a moruše – v studánce voda živá), žena (Chvála nahoty, Akt s růží), dojmy z cest (Lov mečounů, Karneval v Mohuči), koně (Koňská hlava – útok ruské péčoty, Mrtvý kůň), osobnosti (Lafayette – olo-

moický vězeň, VÁCLAV HOLLAR), pohádkový svět (Čajový skřítek, Kaňka čertík) a osobní motivy, prožitky a pocity (Rukavice, Sen nic neváží). A k tomu náдавкem mnoho zajímavých atributů – zlaté jablko, šíp, hvězdy, pavučina s pavoukem, hodiny, lebka, ještěrka, růže, páv, had, lebka, kapradiny, mušle a motýli a mnoho jiných. A to všechno, prosím, je jen část toho, o čem mi vypráví grafika KARLA ZEMANA, aby mi ve svém úhrnu ukázala, jak krásný je život, a přesvědčila mě, že v umění nelze lhát.

Grafika Karla Zemana je u nás i v širém světě vysoce hodnocena. Svědčí o tom také jeho účast na mnoha tuzemských i zahraničních výstavách, četná významná ocenění, kterých se mu dostalo, i seznam uměleckých institucí, v nichž je Karlova grafika ozdobou.

Jak toto nesnadně tvářitelné zastavení završit? Použitím dvou analogií z minulosti. První je ze století devatenáctého. K mým výtvarným oblíbeným z minulých časů patří i AUGUST PIEPENHAGEN. Vím, že v prvních letech své výtvarné tvorby maloval podle rytin holandských mistrů 17. a 18. století. Když dozrál a stal se uznávaným pražským malířem, napsal o jeho tvorbě JAN NERUDA: „*Rozkošný ve všem soulad*.“ Stejně je moje přesvědčení o grafice Karla Zemana. Druhá patří minulosti mnohem starší. Významný teoretik a architekt rané italské renesance LEON BATTISTA ALBERTI, autor proslulých knih o architektuře, sochařství i malířství, soudil, že „*krása je souhlas, harmonie jednotlivých částí, takže beze škody nic nemožné připojit, ani odejmout*“. Dílo Karla Zemana to veskrze dokládá. Na jeho grafikách nic neschází a ničeho není moc. Jsou právě tak akorát.

VI. ZASTAVENÍ O JEDNÉ MEDAILI KARLA ZEMANA A PELIKÁNOVI

To se tak někdy přihodí, že by se něco hodilo, ale ono se to nehodí. Není to možné. Právě něco takového se mi právě děje. Ono totiž putovat životem Karla Zemana, a to nejen v myšlenkách, ale také v písemném ztvárnění, zastavovat se u jeho životodárných milníků a muset jeden podstatný z nich, totiž jeho dílo medailérské, obejít bez povšimnutí, zavání neodpovědností nebo lajdáctvím. Zastavit se u tohoto milníku mi brání poslání tohoto sborníku i skupina Karlových příznivců vydáním prvního ze dvou svazků věnovaných jeho uměleckému dílu, který patří celý jen jeho medailím. Kterak bych se pak mohl já, kterému připadlo napsat pár odstavců o jeho grafice, zastavovat u medailérského milníku. Tu krásnou první knihu, která nese název Karel Zeman – Medaile, vydalo nakladatelství Hortus Moraviae o. s. Kroměříž společně s brněnskou pobočkou České numismatické společnosti v roce 2009 a zasvěcené texty do ní napsali JAN VLČEK, PETR HAIMANN a JULIANA BOUBLÍKOVÁ-JAHNOVÁ. Zdálo by se, že s tím nemohu nic pořídit, protože jsem tentokrát až druhý, a že napsat něco o Karlových medailích musím oželeť.

Ale ono když se chce, a mně se při tom psaní o Karlovi opravdu chtělo, vždycky se nakonec nějaká skulinka najde.

Medaile k 50. výročí vzniku 2. lékařské fakulty Univerzity Karlovy (tombak, Ø 70 mm, 2003)

Našel jsem ji i já. Jsem totiž, jistě k překvapení mnohých, duchovním otcem jedné z Karlových medailí. Bez mého přičinění by bývala nikdy nevznikla. Samozřejmě k ní mám náramný vztah, považuji ji jaksi za „vlastní“, a psát o Karlu Zemanovi, aniž bych toho nevyužil, bych jen těžko přenesl přes srdce.

To bylo tak: Roku 2003 uplynulo padesát let od rozdělení pražské lékařské fakulty Univerzity Karlovy na tři fakulty. Půlstoletí výročí vzniku dvou dceřiných fakult bylo významnou událostí v jednom ze třinácti polistopadových roků, v nichž jsem byl děkanem jedné z nich – 2. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Velice mi záleželo na tom, aby oslavy, které jsem pořádal, měly náležitou kulturní úroveň. Podařilo se mi to, kromě jiného i zásadním přispěním Karla Zemana. Vyhověl mému nápadu a přání a vytvořil pro fakultu sličnou pamětní medaili. Vyjadřuje tradiční symboliku lékařské fakulty známou již z doby založení Univerzity Karlovy – znak pelikána.

V rámci oslav fakultních padesátin jsem byl také editorem a pilným spoluautorem obsáhlé publikace *Spondeo ac polliceor* – Slavnostně slibuji, která je „vyprávěním o 2. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze k 50. výročí založení“ (nakl. Triton, s.r.o. v Praze roku 2003). Nemohl v ní přirozeně chybět esej o znaku fakulty, jehož autorem je docent. MUDr. PAVEL KASAL, CSc. A protože fakultu miluji, ctím její znak a Karlu Zemanovi se ta naše pamětní medaile povedla tak dokonale, že si nedovedu představit žádnou dokonalejší, nemohu si odpustit, abych se svolením autora neocitoval alespoň část jeho pojednání o znaku fakulty a zčásti tak nahradil zastavení u Karlových medailí zastavením u jedné jediné, která mi je nejbližší.

„Námět znaku vychází ze starověkého symbolu obětavosti. Antická bajka, převzatá od starých bestiářů anonymním fyziologem už ve 2. století po Kristu, je ovšem ve svých verzích dramatictější. Podle jednoho výkladu zabili pelikáni svá mláďata při neúměrné výchovné snaze. Matka si třetího dne po jejich smrti rozdrásala žalem hrud a vytrysklá krev, která skropila mrtvolky, dala mláďatům ožít. Podle druhé verze zabil mláďata jedem, vystříknutým po větru, zlomyslný had. Další výklad bajky je totožný s prvním. Konečně se uvádí, že mláďata zabila přemrště-

ným projevem něhy jejich matka a zoufalý otec, který je našel po třech dnech, si zobákem rozerval hrud a krev, kanoucí z jeho ran, mláďata oživila. Věřilo se, že pelikán krmit svá mláďata vlastní krví.

Příslušná heraldická figura se nazývá „pelikán na hnízdě“. Zobrazuje vždy kromě ptáka i mláďata, včetně krupějí krve kanoucích ze zobáku matky. Ve znacích českých měst jsou příkladem využití tohoto motivu Lučany nad Nisou nebo obec Zdislava. Dále se pelikán objevuje kupříkladu v takzvaném klenotu rodového erbu hraběte Mensdorff-Pouillyho. Motiv pelikána, který krmit vlastní krví svá mláďata, připomíná v křesťanství hluboký smysl učení o eucharistii a zmrtvýchvstání. Také Ježíš Kristus obětoval svou krev a přivedl svět k novému životu. V křesťanské symbolice je proto pelikán symbolem Kristovy oběti na kříži, křesťanské obětavosti a lásky k bližnímu.

Heraldické zvíře naší fakulty je jistě živočichem velmi atraktivním a zajímavým, a to nejen způsobem života, ale i svým intelektem, který je hodnocen nejvýše mezi ptáky. Z historie je kupříkladu známo, že císař Maxmilián II. měl ohočeného pelikána, který jej následoval na každém kroku.“

Tak jsem se přece jen vypořádal s údělem nechat Karlovy medaile stranou. Jednak jsem využil známého principu „pars pro toto“, tedy jedna medaile za všechny, jednak – a to je hodné uznání, jsem vlastně nepsal o medaili, ale o pelikánovi. Budiž mi odpuštěno.

VII. ZASTAVENÍ ČÍM MĚ OSLOVUJE KAREL ZEMAN A JEHO GRAFIKA

Grafika KARLA ZEMANA mě oslovuje už dlouhá léta a čím déle se na ni dívám, tím důvěrněji vnímám její poslání. Patří totiž do kategorie umění, které nachází mosty mezi třemi základními elementy bytí – vlastním já, bližními a vesmírem. Tím naplňuje smysl umění, který tak výstižně vyjádřil Marcel Proust v Čase opět nalezeném: „*Jen prostřednictvím umění můžeme vyjít ze sebe a dozvědět se, co vidí někdo druhý ze světa, jenž není stejný jako náš a jehož krajiny by nám byly právě tak neznámé jako krajiny na Měsíci. Místo toho, abychom viděli svět jediný, svět náš, vidíme ho díky umění zmnohonásobeným, a kolik je originálních umělců, tolik máme k dispozici světů, které jsou navzájem odlišnější než světy otáčející se v nekonečnu a které k nám vysílají své zvláštní světlo ještě dlouhá stáletí po tom, co vyhasl jeho zdroj, ať už se jmenoval Rembrandt nebo Vermeer.*“

Díky grafikám KARLA ZEMANA „vycházím ze sebe“ a dozvídám se o krajinách, které vznikají v jeho smyslech a které svým vyjádřením působí na smysly moje. Bez nich bych na ně nedohlédl. „Vysílají ke mně své zvláštní světlo“, které mi pomáhá najít cestu chaotickou současností, a odkrývají mi tajemství, kterými člověk při všeskerém pokroku nikdy nepronikne. Jeho obrázky jsou bez výjimky krásné a „krása má tu sílu a nadání, že vnáší mír do lidských srd-

cí“ (MIGUEL DE CERVANTES). Hladí mě jejich něha, vzrušuje mě jejich mystičnost a uchvacuje mě jejich poetika, vyjádřená jeho nezaměnitelným rukopisem. Kdykoliv se s nimi setkám, naplňují mě radostí a pomáhají mi nalézt vnitřní harmonii, bez níž není možné nalézt harmonii vnější, harmonii se světem, ve kterém je mi dáno chvíli putovat.

Čím mě oslovuje Karel Zeman? ALFRED NORTH WHITEHEAD, britský matematik a filozof poslední čtvrtiny 19. a první čtvrtiny 20. století je autorem jedinečného postřehu: „Když porozumíte všemu, co se týká Slunce, ovzduší a otáčení Země, přeci jen Vám může ujít záře zapadajícího Slunce.“ Karel Zeman patří k těm, kteří mi pomáhají tu záři vidět. Jeho dílo je součtem rozumu a citu a moudrosti. A co je to moudrost? Dokonale ji vystihl KAREL TOMAN: „Moudrost jest, aby člověk každého večera se mohl sejít s končícím dnem ve spokojenosti, aby si v klidu mohl podat ruku se svým svědomím a jít klidně spát“. Je podstatné, že Karel Zeman naplňuje tuto zásadu jak svým životem, tak svým dílem, jehož prostřednictvím nabízí moudrost druhým. Žije klidně, skromně, stranou chaotické společnosti, se svými představami a sny, s vědomím, že „krása je nevyčerpatelným pramenem radosti pro toho, kdo ji umí odkrýt“ (ALEXIS CARREL).

KAREL ZEMAN je opravdu radostný, jen tak něco ho z jeho názorů a práce nevykolejí. Dobře ví, že „umělec musí milovat život a ukazovat nám, že je krásný. Bez něho bychom o tom zapochybovali“ (ANATOL FRANCE).

EPILOG

Svá zastavení s KARLEM ZEMANEM jsem zahájil prologem, sluší se, abych je ukončil epilogem. Epilog může být buď jakýmsi závěrečným slovem čtenáři, který má

vyjádřit záměr tvůrce a smysl či poslání jeho díla, nebo také závěrečnou část literárního útvaru (a tím snad mých sedm zastavení je), která informuje čtenáře o dalším osudu tvůrce ve chvíli současného úseku jeho dosavadního putování životem a tvorbou.

Záměr a smysl grafického díla KARLA ZEMANA je křišťálově jasný. Je oslavou plynoucího života v jeho nesčetných podobách, v jeho rozmanitosti a složitosti, v jeho radostech i útrapách, něžnostech i krutostech, vítězstvích i prohrách, v jeho kráse i zmaru, jasu a tajuplném přítmí, v jeho minulosti, přítomnosti a naději. Pravděpodobně ho nelze vystihnout dokonaleji než krátkou citací prvních tří vět, kterými náš proslulý botanik a báječný člověk profesor BOHUMIL NĚMEC uvedl svoji obsáhlou knihu Život rostlin (nakl. Sfinx – BOHUMIL JANDA – společnost r. o., 1942): „Mezi Venuší, hvězdou mládí a lásky, a Martem, planetou války, obíhá kolem Slunce Země, naše kolébka i hrob. Její sousedé jako by byli symbolem osudu života, který na jejím povrchu kypí: láskou vzniká, bojem se vyvíjí a zaniká.“

Pokud se tkne dalšího osudu našeho milého Mistra v čase, v němž dopisuji tyto řádky, mám jedinou možnost: Přát jemu i nám, jeho přátelům a obdivovatelům, aby zůstal i nadále jakým je, v dokonalé kondici ducha i těla a aby i nadále potvrzoval BALZAKOVU definici génia: „Génius je člověk jako každý jiný. Jenže je jiný.“ Podle GABRIELA LAUBA je génius „člověk, který má talent a houževnatost člověka, který nemá talent“. KAREL ZEMAN má obojího přehršel a navíc pokoru a skromnost, které takové vlastnosti umocňují. Proto jsem přesvědčen, že v jeho dalším klopýtání životem budeme mít mnoho příležitostí těšit se jeho novými grafikami (a medailemi), jeho přátelstvím a člověčenstvím.

KAREL ZEMAN – SEZNAM EXLIBRIS

Sestavili J. CHALUPSKÝ a M. HUMPLÍK

1975

1. Miloš HORÁK; moravská orlice, v pozadí brněnské věže, C2, C3, 80:73

1975

2. Jan JURÁNEK; hlava Josefa Váchala, X2, 80:100

1978

3. Dr. Miroslav BURKONĚ; kůň a jeho stín na zdi, C2, 50:70

1979

4. S.H.; ruka kostlivce nad kartami se srdcem, C2, 45:70
5. S.H.; nahá dvojice, mezi nimi část lebky, C2, 55:85

1980

6. J. SWIFT; zamyšlená postava sedící na kostce mezi kartami, C2, 45:80
7. Milan FRIEDL, květy orchideje, C2, 45:60

1981

8. Jacob SADÍLEK; hlava Merkura, lipový list a květ tulipánu, X2, 70:94
9. PhMr. Jaromír KUBÍK; jednorožec mezi rostlinami, C2, 70:83

1982¹⁾

10. Kateřina VELENSKÁ; klíče a motýlí křídla, C2, 80:80
11. PhDr. Ivo PROKOP; rukojeť šavle a francouzský kyrysník na koni, C2, 50:75

1983

12. Lucas CRANACH d. Ä.; letopočty, ležící dívka a grafikova rydla, C2, 70:100²⁾
13. LYRA PRAGENSIS, ptakožena s houslemi a hodiny, C2, 50:65

1984

14. PhDr. Jiří TVRZNÍK; psací stroj jako divadelní scéna, C2, 60:85

1985

15. Norbert MÜLLER; čtenář kráčející po šachovnici složené z knížek, C2, 70:110

1987

16. Milan MUNZLINGER; pták hrající na flétnu nad pražskými věžemi, C2, 65:65

1988³⁾

17. CITTÁ DI PESCARA d'Annunzio 1988; milenci v drápech ptáka, C2, 55:90

1989⁴⁾

18. FOUNDATION TAYLOR; Athena vyskakuje z čela Diova (zrození), C2, 75:108
19. Prof. Dr. Med. Uwe TÖLLNER; děti na stromě a pod ním, C2, 70:120

1990

20. Lode DEURINCK; padající nahá dvojice, C2, 65:100

1991

21. Christl NEUREITER; dívka na lvu mezi květy, C2, 60:105⁵⁾

1994

22. Gil BEAUMONT; Kouzelná flétna, Papageno a Papagena, C2, 47:72⁶⁾
23. H. a M. van WEERS; Lucerna, v pozadí budova Stavovského divadla, C2, 45:80⁷⁾

1996

24. Dr. Eva Maria PFEIFFER; dívka s květy a padající zastřelená orlice, C2, 50:88

2000

25. K. ZEMAN, neapolský král Joachim Murat na koni, soptící Vesuv, C2, 55:100

2004

26. Dr. Eva Maria PFEIFFER; sedící nahá dívka, pavouci, koule, maska, C2, 70:125⁵⁾

Poznámky:

- 1) 1981, cena města Sint Niklaas za hlubotisk a první místo v celkovém hodnocení na bienále v Sint Niklaas, Belgie
- 2) 1983, třetí cena v mezinárodní soutěži na cranachovské exlibris v Kronachu, Německo
- 3) 1987, první cena v mezinárodní soutěži exlibris ve Wiesbadenu, Německo
- 4) 1988, cena v mezinárodní soutěži exlibris básníka d'Annunzia, Pescara, Itálie
- 5) Tištěno též několik listů bez legendy pro potřeby autora
- 6) Tištěno v barevných variantách
- 7) 2000, druhá cena v soutěži SSPE „Pražská – srdce Evropy“ (první cena nebyla udělena)

Na návštěvě u grafika Milana Bauera

PTAL SE DOMINIK MAČAS

Pod střechou plzeňského divadla Alfa nejsou jen loutkáři a loutky. Svůj ateliér tu už několik let má MILAN BAUER (1960). Jeho jméno není mezi milovníky grafického umění žádnou neznámou. Vždyť do současnosti vytvořil téměř stovku exlibris, o volných listech ani nemluvě. Jeho většinou leptem zpracované fantastické náměty, ve kterých se zrcadlí nadšení pro technické výdobytky století páry a fascinace zvířecí anatomií, jsou oblíbené u našich i zahraničních sběratelů. Vystoupal jsem tedy po schodech tři patra do grafikova ateliéru a poté, co jsem opět chytil dech, náš rozhovor mohl začít...

Vystudoval jste střední keramickou školu v Bechyni. Byla keramika opravdu tím důvodem, proč jste na tuto školu šel?

V dětství jsem v Plzni chodil na kreslení do Lidové školy umění a také na modelování k sochaři Ladislavu Fládrovi a velmi mě to bavilo. V Bechyni na keramické škole studoval můj starší bratr. Vždycky, když přijel domů, vyprávěl mi různé bohémské historky ze studentského života a já jsem se pro tu školu nadchl. Když se pak rozhodovalo, kam půjdu, chtěl jsem do Bechyně. V té době to byla skvělá škola, působilo tam několik kantorů „odsunutých“ z Prahy z politických důvodů. Dodnes vzpomínám například na skvělého sochaře JAROSLAVA PODMOLE (mimo chodem – manžela paní ALENY ANTONOVÉ). Měli jsme opravdu štěstí. V Bechyni jsem byl v letech 1975 až 1979 a moc rád na tu dobu vzpomínám. Do třídy se mnou chodila například Naděžda Potůčková, dnes renomovaná plzeňská keramička a sochařka.

A kdy jste se začal zajímat o grafiku?

První grafiky jsem dělal již v Lidové škole umění. Jeden

Exlibris ZÁKOSTELECKÝ, lept 90:86, 2012

Takže jste dojížděl z Bechyně do Prahy...

Jak to jen šlo. Se SPYTIMÍREM BURSÍKEM jsme si dobře rozuměli. Byl v té době velmi vytíženým reklamním výtvarníkem a na volnou tvorbu mu nezbýval čas. Myslím, že jsme ho s jeho dcerou KATEŘINOU trochu nakazili tím svým nadšením, a tak neustále odbíhal od rozpracovaných zakázek a ukazoval nám, jak co dělat.

Sám potom začal tvořit technikou litografie nádherné grafické listy a také řadu exlibris pro své přátele. Dnes je to bohužel trochu pozapomenutý autor. Zabýval se hlavně užitou grafikou, dělal kalendáře, katalogy, etikety, ilustrace knížek a encyklopedií a to vše na velmi vysoké úrovni. Každá jeho práce měla ještě nějakou „třešničku na dortu“, třeba v podobě nenápadného fóru.

Dílo kterých grafiků Vás v té době nejvíce oslovovalo...

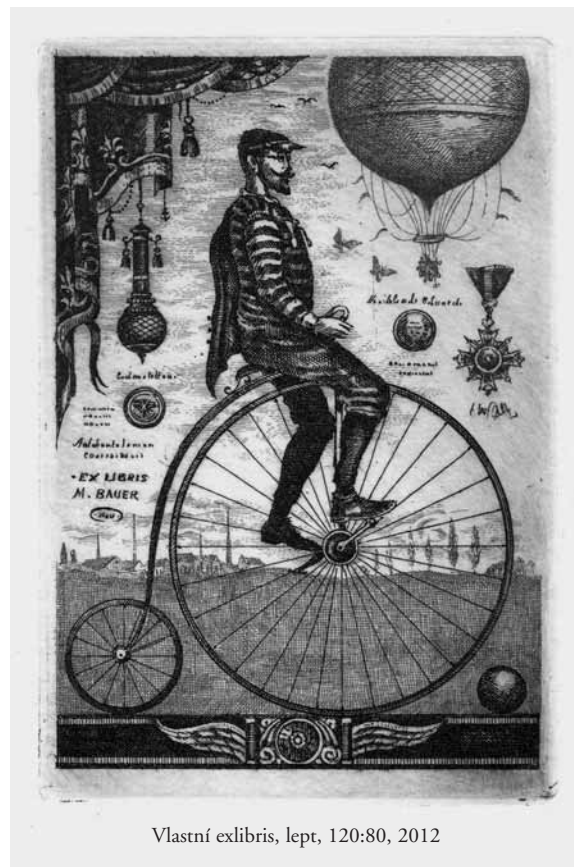
V Praze jsem chodil hodně na výstavy. Líbily se mi grafiky PAVLA ROUČKY, JINDŘICHA PILEČKA, JOSEFA LIESLERA a mnoha dalších. V litografické dílně, kde jsem byl o prázdninách na brigádě, jsem zase potkával JIŘÍHO ŠALAMOUNA, KARLA VYSUŠILA, ADOLFA BORNA nebo KVĚTU PACOVSKOU.

Když se člověk dívá na vaše grafické listy, vstupuje do zvláštního fantazijního světa. Jak se rodí náměty pro vaše grafiky?

O námětech jsem nikdy nemusel dlouho přemýšlet. Vždycky mě fascinovaly motocykly, lokomotivy a různé mechanismy, o jejichž funkci jsem nic nevěděl.

S bratrem jsme znali všechny smetáky a mnoho exponátů skončilo k radosti maminky u nás doma. Určitě mě velmi ovlivnily filmy KARLA ZEMANA a ilustrace verneovek. Já se vlastně ten svůj svět až nyní zpětně snažím nějak pochopit, vysvětlit, proč vlastně kloubím dohromady techniku, zvířata a přírodu. V poslední době jsem to už možná trochu rozšiřoval. Jsem Plzeňák, tedy z industriálního města – takže to je ta technika. A na druhou stranu jsme měli chalupu v Pošumaví, kde jsem zase trávil všechny víkendy

linoryt s motivem krávy mi pak v roce 1968 otiskli v novinách. Na střední škole jsem se seznámil s otcem své spolužačky, pražským grafikem SPYTIMÍREM BURSÍKEM. To byl pro mne ten zásadní okamžik, protože to byl právě on, kdo mě učil všechny grafické techniky.

Vlastní exlibris, lept, 120:80, 2012

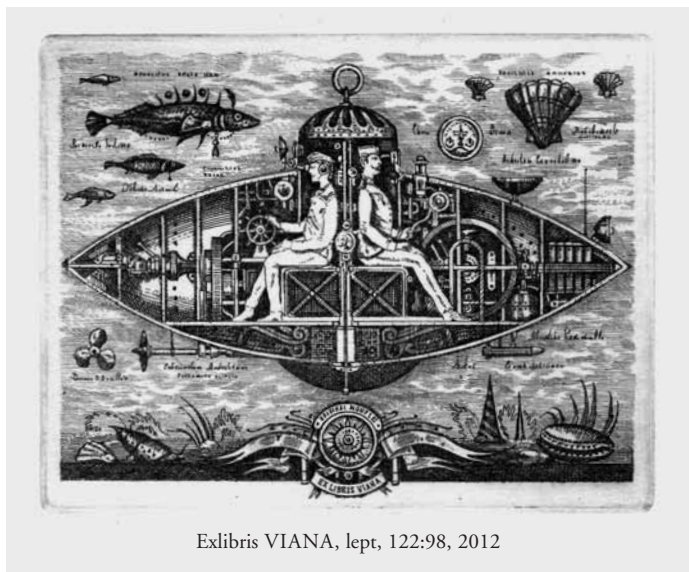
– a to je zase ta příroda. Tak se to ve mně nějak harmonicky poskládalo do sebe. Myslím, že každého tvůrce ovlivní v dětství mnoho zážitků a to se vše promítá i do tvorby.

Z grafických technik používáte nejčastěji lept. Proč právě ten?

Lept je klasické přenesení kresby, má k ní nejbližší. Ale slabost mám také pro suchou jehlu, kterých jsem vytvořil několik desítek. Rytiny se mi zdají trochu chladné. Zkoušel jsem i hrubší věci. Například jsem kladivem do matrice

Exlibris MARGECÍN, lept, Ø 116 mm

Exlibris VIANA, lept, 122:98, 2012

otiskoval různé šrouby, špony, pružiny a jiné předměty. Vždycky jsem obdivoval strukturální grafiky VLADIMÍRA BOUDNÍKA a tak jsem si tyhle věci chtěl také vyzkoušet.

Jiné techniky vás nelákaly? Například dřevoryt?

Lákaly, samozřejmě. Pořídil jsem si pár špalíčků na štočky, ale nebylo to ono. V barevném linorytu jsem udělal možná dvacet, třicet věcí.

Napříč vaším dílem prochází trochu tajemná postava Ferdinanda Gramatiky...

Exlibris ŠÍMA, lept, 120:80, 2012

Jednou v zimě, někdy na střední škole, jsem jel v Plzni tramvají a tam, na zamrzlém okně, bylo vyškrabané jméno FERDINAND GRAMATIKA. Opravdu, to si nevymyslím. Mně se to jméno samozřejmě okamžitě zalíbilo, protože tak zvláště dýchalo starými časy. Já tedy vlastně ani nejsem jeho autor a ani nevím, kdo to půvabné jméno vymyslel nebo komu patřilo.

Jméno jste si tedy „osvojil“, ale vdechl jste mu život. Kdo je tedy Ferdinand Gramatika?

Já o něm vždycky říkám, že čím méně o této postavě budeme vědět, tím lépe. Je to pro mě taková inspirace. A také trochu, přiznávám, i můj alibismus. Když je třeba, mohu se za něj schovat. Řada lidí se mě na něj ptá. Moji přátelé i někteří sběratelé by chtěli, aby se nějak vyprofiloval, aby to byl nějaký JÁRA CIMRMAN. Ale to já nechci. Nejlépe FERDINANDA GRAMATIKU charakterizoval jeden můj kamarád. Říkal, že to byl asi nějaký učitel, který měl rád

Exlibris HLINOVSKÝ, lept, 122:98, 2012

fyziku a biologii, ale nerad učil. Seděl v tom svém kabinetu, nešťastný z dětí, že ho neberou, a tam si pábil a konstruoval ty své kostřičky a motůrky. Kdo ví, možná by to takhle mohlo být...

Před sebou mám soupis vašich exlibris.

Jak vidím, první jste udělal v roce 1978...

Moje první exlibris byla litografie. To jsem byl ještě na škole. Nevím přesně pro koho bylo, ale své vůbec první listky jsem dělal pro své tehdejší kamarády, také pro bratra a dívku, se kterou jsem chodil. Tyhle exlibris se ani mezi sběratele nedostaly. Ani já je dnes už nemám.

A kdy jste se tedy tvorbou exlibris začal zabývat ve větší míře?

To bylo až někdy po mé první výstavě v roce 1982. Seznámil jsem se tehdy s básníkem JOSEFEM HRUBÝM a ten

mě kontaktoval se sběrateli. Další exlibris jsem pak dělal pro něj a pro jeho přátele. Měl jsem objednávky z domova i ze zahraničí a už jsem nedělal nic jiného. Musel jsem si od toho dát na čas pauzu. Nakonec trvala asi deset let.

Nechávají námět exlibris sběratelé na Vás?

Ze začátku jsem se snažil vyhovět všem požadavkům sběratelů. Teď už to ale nedělám. Když někdo chce něco, co neumím nebo mi tematika nesedí, tak objednávku odmítnu. Ale dnes už se mi hlásí jen samí sběratelé, kteří mou tvorbu znají a vědí, co ode mne mohou čekat.

Máte více sběratelů u nás nebo v zahraničí?

Je to tak půl na půl. Hodně jsem dělal exlibris pro sběratele z Německa, Holandska a Rakouska. Přes mé internetové stránky si mě ale před časem našel i sběratel z Číny a teď i jeden z Brazílie.

Když jste začal dělat exlibris, propadl jste i jeho sbírání?

Trochu ano. Udělal jsem si několik lístků pro sebe a jezdil jsem na sjezdy vyměňovat. Měl jsem radost, když jsem za svoje exlibris získal třeba litografii VLADIMÍRA SUCHÁNKY. Měl jsem takovou mini sbírku, dnes už jsem ji ale z velké části zase rozdál.

Co jste sbíral?

Sbíral jsem spíš grafické techniky než samotné autory.

Ateliér každého výtvarníka je jedinečný svět.

Musím se přiznat, že jsem u vás ale čekal něco jiného. Nějaký tajuplný kabinet plný starých mechanismů a vycpaných zvířat...

Každý, kdo mě navštíví, je v tomto ohledu trochu zklamaný. Představuje si, že když dělám starodávné motivy, bude to tu podle toho vypadat. Tohle jsou ale zároveň prostory, kde vznikají časopisy a knížky z nakladatelství Region All. Takže je to napůl ateliér a napůl redakce.

Jak se tak rozblížím kolem, máte napilno.

Na čem teď právě pracujete?

Teď jsem právě dotiskl grafický list, který se jmenuje Ošklivý sen slečny Hortensie. Je na něm slečna v dobovém klobouku a šatech a nad ní se vznáší balón. K dívce přilétá černý pták a nese jí obálku. Hortensie se chvěje, protože její milý možná sedí v tom balónu a odlétá někam do dálky. V poslední době se mi do grafik dostávají postavy a jejich příběhy. Proč ne, ale myslím, že i v těch nefigurálních grafických listech vlastně příběh byl. Ještě mě teď čeká několik exlibris pro sběratele – účastníky plzeňského sjezdu.

Ošklivý sen slečny Hortensie, lept, 320:210, 2012

FOTO P. PECHOVÁ

OBERTHOROVÉ-POPELKOVÉ. Tím stromem, a nutno říci, že stromem velmi košatým, byl Zuzanin tatínek KAREL OBERTHOR. Pražského rodáka neodradilo od snu stát se malířem ani uzavření vysokých škol za druhé světové války a po krátkém intermezzu na Ukrajinské akademii dokončil studia AVU u profesorů PUKLA a SILOVSKÉHO čestným ročníkem v roce 1950. Málokdo z nás si asi dnes dovede představit, kolik odříkání, existenční nejistoty, zarputilosti a buldočí houževnatosti musel v těch letech prožívat člověk na cestě, kterou si vysnil. Cestu lemovanou opravdovým kumštem a pokud možno s minimem kompromisů. Proto rád přijímá nabídku spřízněných grafiků a stává se jedním z těch, kteří se zasloužili o znovuoobnovení SČUG Hollar v polovině 50. let 20. století, jehož aktivním členem byl až do své smrti. Přibližně ve stejné době se na něj usmálo štěstí v podobě získání nevyužívaných prostor v Praze-Nuslích, kde si postupně vybudoval svůj malířský a litografický ateliér, místo zasvěcené nejen tvrdé práci

Zuzana Oberthorová-Popelková

MICHAL POPELKA

Říká-li se, že jablko nepadá daleko od stromu, můžeme tuto pravdu potvrdit asi bezesbýtku již v úvodu tohoto povídání, které se bude věnovat umělecké tvorbě, ale i radostem a strastem běžného života malířky a grafičky ZUZANY

a tvůrčímu rozmachu, ale také mnoha inspirativních neformálních setkání s přáteli všemožných uměleckých i jiných profesí, které spojovala těžko definovatelná vzájemná spřízněnost. Nutno pro objektivitu přiznat, že některé diskuse byly leckdy velmi bouřlivé a protáhly se mnohdy do pozdních nočních hodin. Ale i tyto mnohdy dramatictější a názorově vyhraněnější debaty přinášely do tvorby KARLA OBERTHORA mnoho inspirujícího, což on dokázal s od-

Barevná litografie, 103:95, 1975

Barevná litografie, 67:95, 1976

Barevná litografie, 114:71, 1986

zbrojující lehkostí přenášet do svých litografií a obrazů. Nebylo tedy divu, že se stal, nejprve v okruhu přátel „zasvěcených“, který se záhy organicky rozšiřoval, velmi vyhledávaným autorem tematických drobných grafických listů, novoročenek a exlibris. Tato práce mu dělala evidentně velkou radost, protože ji dělal pro lidi, kterých si většinou velice vážil. Proto prakticky na každém kameni, který ve svém ateliéru tiskl na respekt vzbuzujícím mírně historickém litografickém stroji, byly prakticky vždy kromě jednoho či dvou větších grafik ještě místa pro potěšení některého sběratele právě těmito drobnými grafickými. I pro Zuzanu, tehdy pilnou školačku, snící o budoucím poslání zachraňovat zvířátka všeho druhu a tedy stát se veterinární lékařkou, se stávají pravidelnější návštěvy otcovského ateliéru zdrojem intenzivnějšího zájmu o výtvarné umění a malování vůbec, až je nakonec rozhodnuto a místo léčení zvířat přicházejí úspěšně zvládnuté talentové zkoušky a následné přijetí na Střední uměleckou školu grafickou v Praze na Hollarově náměstí. Píše se polovina 60. minulého století a tehdejší společnost se alespoň trochu začíná nadechovat k určité míře osobní i tvůrčí svobody. A tak se Zuzana ocitá, jak se o mnoho let později potvrdí, v ročníku plném osobností, který se díky erudici svých pedagogů úspěšně prokousává množstvím výtvarných technik, které sahají podstatně nad rámec oficiálního zakončení studia, jímž je maturitní vysvědčení s odborností propagačních grafiků. Mnozí ze Zuzaniných spolužáků jsou v dalších letech úspěšnými studenty a absolventy uměleckých vysokých škol. Pro Zuzanu zůstane toto období krásnou vzpomínkou a současně připomínkou jejího skutečně prvního, tehdy černobílého, grafického listu vytištěného ve škole, jehož motivem byl symbolicky tátův nuselský ateliér, kam za pár let sama přichází s jednoznačným cílem věnovat se litografii a tvorbě volné grafiky. A tak zatímco legendární Beatles již dva roky neexistují, Zuzana kreslí na litografický

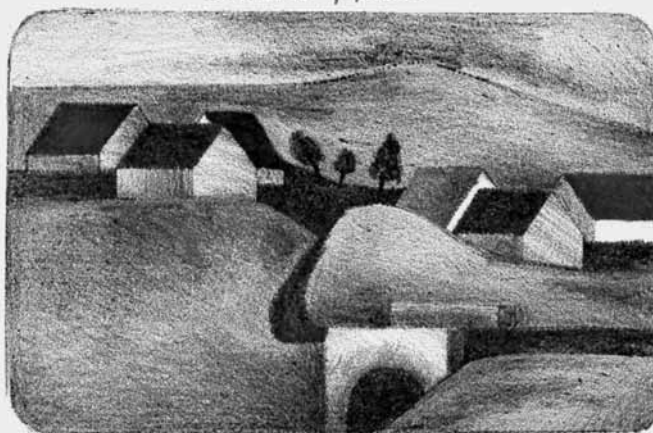
kámen své první motivy pro budoucí exlibris, jimiž jsou též brouci a později také motýli, kteří v sobě nesou možná jisté stopy přehnané dekorativnosti, což pramenilo logicky z odlišnosti nutné prvoplánovitosti grafiky propagační oproti hledání jemných nuancí provázejících nezbytně právě tisk vícebarevné litografie, ale zároveň se to vše stává pevným odrazovým můstkem pro další autorčinu tvorbu. Díky možnosti pravidelně sledovat při práci nad litografickým kamenem svého otce, získává Zuzana velké množství užitečných rad, nezbytných technických vědomostí a slovně nesdílitelných „fines“ a „vychytávek“, kterými byla Oberthorova práce vždy obzvláštněna. V následujícím období se Zuzana tematicky soustřeďuje na krajinu a architekturu jižních Čech, kam se pravidelně vrací, aby ve svých grafických listech dala prostor pocitům malebnosti, pohody a vnitřního řádu, kterými se tak ráda nechala obklopovat. Příjemným protipólem mírně fabulované jihočeské tematiky je řada drobnějších grafik věnovaných zákoutím, uličkám a dvorkům staré Prahy, které svou jemnou kresebností zachycují proporčnost a estetiku tehdejších stavitelů včetně velkého smyslu pro detaily, jako jsou například domovní znamení. Důkazem o zřejmé nevyčerpatelnosti těchto motivů je fakt, že se k nim Zuzana pravidelně vrací dodnes, zvláště při tisku novoročenek a dalších drobných grafik. Následují velmi harmonická hudební zátiší, která pravděpodobně již tenkrát avizují další autorčino tvůrčí směřování. Bohužel, harmonii nuselského ateliéru postavila zcela na hlavu nutnost tyto prostory v poměrně krátké době opustit. A tak dochází k prvnímu nucenému stěhování do suterénních prostor v Podolí, kde už ale KAREL OBERTHOR nedokázal v sobě zmobilizovat všechny ty síly, kterými se doposud pyšnil, a hlavním motorem další jejich práce v rámci litografického řemesla se stala Zuzana, která se ujala i role tiskařky. Nicméně značně zmenšená komfortnost k práci, která vyvrcholila dalším stěho-

ex-libris - m. JANČA

Barevná litografie, 93:75, 1982

ex-libris f. PULŮR

Barevná litografie, 87:124, 1986

váním litografického stroje, tentokrát mimo Prahu, paradoxně urychlila další Zuzanino umělecké směřování. Postupně začíná více experimentovat například s rozměrnějšími kombinovanými technikami s lehce fantaskními motivy „Jiných světů“, ať již se jedná o pohledy do nekonečného vesmíru a nebo naopak tajemných hlubin země. A k tomu, znovu jako jakýsi protipól, vznikají hravě barevné voskové pastely a první lehce zadumané, tu smutnější, tu veselejší portréty stylizovaných kolombín, harlekýnů, klaunů, ale i karetních zátiší, jemně tajemných prostor s lehce načrtnutými vykladačkami našich osudů a kartárek, které nám snad splní to, co nám na očích uvidí. A jím samotným se ve tvářích odráží ona skutečná osudovost našich lidských příběhů. Série těchto zdánlivých minivariací, ke kterým se autorka průběžně vrací i v současné době, přináší zatím asi nejvýraznější přelom v Zuzanině dosavadní tvorbě, a to jak po stránce používaných technik, tak i k silnějšímu prožitku emotivnosti a hloubce nově vznikajících olejů. Ano, ze svébytné grafičky se stala malířka, která ve svých současných obrazech hledá poznání magických míst celého světa, jejich historii, odlišnost civilizací a kultur, aby nás souběžně potěšila obrazy měst, jejichž tvary a nálady jsou „pouze“ odrazem okamžité autorčiny pocitovosti a duševního rozpoložení. A aby to jablko nepadlo opravdu daleko od stromu, čas od času se Zuzana vypraví k pánům LÍPOVI a BOUDOVI do Říční ulice, tedy přesně do stejného domu, kde její tatínek KAREL OBERTHOR spolu s panem tiskařem KRAMLEM prožili mnoho dlouhých chvil při tisku „hollarovských“ litografií ještě v době, kdy neměl vlastní tiskařský stroj. A tady spatří světlo světa další litografie rodiny OBERTHOROVÝCH, snad i pro vaši potěchu. Alespoň tak si to určitě ZUZANA OBERTHOROVÁ-POPELKOVÁ přeje!

Autorka právě schází ze svého podkrovního ateliérku a zvědavě mně nakukuje přes rameno, využívám situace a zeptám se takřkajíc přímo u pramene! Článek budou číst převážně exlibristé a znalci grafiky vůbec, tak je má první otázka jasná.

Proč právě barevná litografie?

Přestože jsem vystudovaná propagační grafička, při studiu mě nejvíce zajímala barevná litografie, se kterou jsem se díky tatínkovi potkávala od dětství. Zaujalo mě množství barevných možností při soutisku, zvláště při tisku z jednoho kamene „a možnost přiblížit se touto technikou i ke struktuře malby. A protože jako propagační grafičku mě vždy velmi zajímalo použití písma, jeho čistých linií v kombinaci s litografií, začala jsem se věnovat tvorbě exlibris a novoročenek.

Celou svou tvorbu, ať již se jde o grafiku, malbu nebo kombinované techniky, odděluji dvě tematické roviny.

Začalo to již v počátcích mé tvorby, kdy jsem byla výrazně ovlivněna jihočeským „selským“ barokem v krajině.

To ovlivnění architekturou a krajinou bylo tak intenzivní, že mně připadlo až nepatřičné, aby do těchto kompozic vstupoval člověk, který je jinak jejím tvůrcem. A stejný princip používám i v další tvorbě, když maluji vysněná města, krajiny a ostrovy. Jako protipól k těmto tématům, ať již v litografii, či malbě maluji klauny, kolombíny, harlekýny s jejich radostmi a strastmi.

A je právě teď nějaké téma, které tě inspiruje v současné malbě?

Protože připravuji na rok 2013 dvě výstavy v Praze, tak jsem začala malovat s velkou radostí a pohodou takzvané „obrazy z cest“, vysněných míst, která sice v životě asi nestáčí navštívit, ale mají pro mou duši a srdce velký význam!

ZUZANA OBERTHOROVÁ-POPELKOVÁ

Narozena 8. května 1949 v Praze v umělecké rodině (jejím otcem byl malíř a grafik KAREL OBERTHOR, 1921–1996, s nímž často vystavovala). V letech 1964–68 studovala na Střední odborné škole výtvarné na Hollarově náměstí v Praze. Své osobité a jemně poetické vidění realizuje v malbě a barevné litografii, roku 1985 provedla pro ONV v Praze 2 rozměrné dekorativní art-protis. Od roku 1972 vytvořila pro malý okruh sběratelů (F. PULTR, M. JANČA, A. RADOSTNÁ...) přibližně 50 exlibris vesměs technikou barevné litografie. Zatím pracovní seznam knižních značek sestavil V. POSPÍŠIL.

DOMINIK MAČAS

Před lety jsem na návštěvě u malíře VÁCLAVA MALINY zahlédl mezi jeho grafikami jedno drobné exlibris. Byla to litografie se vtipně adresným námětem – vousatou malinou. Myslel jsem si, že je to dílo STANISLAVA HOLÉHO. VÁCLAV mě ale opravil – autorem byl jiný STANISLAV – JURÍK, Plzeňák a jeho letitý kamarád. To jméno mi ale tehdy nic neříkalo. Začal jsem se tedy rozhlížet po dalších Juríkových lístcích a najednou jsem zjistil, že je sbírám. Chtěl jsem se také dozvědět víc o jejich autorovi a případně ho i osobně poznat. Hned na začátku mého pátrání stála smutná zpráva. STANISLAV JURÍK už několik let nežije. V Plzni jsem ale

STANISLAV JURÍK

Malované něžnosti Stanislava Juríka

nakonec objevil a zakrátko i navštívil jeho manželku ANNU. Díky ní jsem tak poznal STANISLAVA JURÍKA i jako malíře, milovníka knížek a autora bibliofilii s texty JIŘÍHO ŽÁČKA, JANA VODŇANSKÉHO nebo JOSEFA HRUBÉHO.

STANISLAV JURÍK se narodil 22. září 1948 v Praze. Jeho otec byl voják z povolání. Rodina se přestěhovala na počátku šedesátých let do Strašic, kde sídlila velká vojenská posádka. Stanislavovi bylo tehdy patnáct. Ve Strašicích se seznámil s Annou a po šestileté známosti se vzali. Tady také začal malovat. První olejové barvy „Mánesky“ mu koupil jeho vlastní tchán.

„Se Stanislavem Juríkem jsme se pravidelně potkávali na sklonku sedmdesátých let v kurzech u Jiřího Patery v plzeňské Besedě a v Luně na Borech,“ vzpomíná VÁCLAV MALINA. „Od začátku jsme si padli do oka a stali se z nás dobří přátelé. Také snad proto, že naše citění bylo trochu podobné, oba jsme byli z venkova. Stanislav byl tichý, skromný člověk, který se držel poněkud stranou. Začínal jako malíř, maloval takové zvláštní

imaginativní obrazy. Pak ale malbu opustil a začal se věnovat kresbě, grafice a takové až experimentální tvorbě na hranicích vizuální poezie a konceptu. Vzpomínám si na jednu z posledních návštěv u něj na chatě ve Strašicích. I když na tom byl zdravotně velmi špatně, nepřestával tvořit. Pracoval na své poslední knížce vizuální poezie Hlasy ptáků. Každé ráno naslouchal ptačímu zpěvu a soustředěně ho foneticky přepisoval svým krásným písmem,“ dodává VÁCLAV MALINA.

První exlibris S. J.,
linoryt, 63:46, 1980

STANISLAV JURÍK nastoupil po absolvování střední průmyslové školy jako konstruktér do Škodovky. V roce 1978 dostal od podniku přidělený byt a s rodinou se přestěhovali ze Strašic do Plzně. Jeho manželka vzpomíná: „Pořád si kreslil, i v práci. Na okraje pauzů si dělal takové ‚malůvky‘, jak je označoval. Doma mi je pak ukazoval a hodně jsme se jim nasmáli. Většinou to byly karikatury kolegů nebo humorně laděné obrázky.“

STANISLAV JURÍK si doplňoval výtvarné

Exlibris VODŇANSKÝ,
lept, 122:40, 1990

vzdělání soukromě a vlastní plí. Soustavně se výtvarnou tvorbou zabýval od roku 1981, kdy kvůli vážné nemoci ledvin odešel do invalidního důchodu.

„Konečně se mohl celý den věnovat tomu, co měl rád. Měl svůj pokojíček, kde pracoval. Neměl žádný ateliér, kreslil doma. Když chtěl dělat tisky, tak jsme se domluvili se sousedy a lis jsme dali do sušárny. Lepty dělal doma na plotýnce. Když jsem potřebovala uvařit, přetahovali jsme se o sporák. Sám si připravoval i různé ruční papíry. Na podzim jsme třeba běhali celý den po Mikulce, sbírali spadlé listy a to jsme pak doma vařili a mixovali. Standa pak do toho přidal ještě nějakou křidu a nakonec hmotu rozválel válečkem na linu, aby to bylo rovné. Když papír uschl, tak na něj psal,“ líčí ANNA JURÍKOVÁ.

Své první exlibris vytvořil STANISLAV JURÍK v roce 1980. Je to li-

noryt s námětem stromu, do kterého je vyryté srdce s iniciálami SJ a AK. Lístky pro jejich syny STANDU juniora a VOJTU vznikly hned v následujícím roce. Další připravil pro přátele MIROSLAVA KOZLÍKA, MILOŠE PEŠKA a jiné. V roce 1986 se objevují první litografická exlibris a také lepty. Zatím poslední aktualizovaný soupis knižních značek STANISLAVA JURÍKA má čtyřicet sedm položek. Vedle řady lístků pro přátele nebo sběratele tu jsou exlibris věnované JIŘÍMU SUCHÉMU a JIŘÍMU ŠLITROVI, JANU VODŇANSKÉMU nebo JIŘÍMU ŽÁČKOVÍ. Ne náhodou jsou to všechno tvůrci „lehčí“ múzy. STANISLAV JURÍK patřil mezi těch několik málo českých grafiků, kteří

mají rádi humor a dávají mu prostor i ve své tvorbě. Asi málokomu by nezacukaly koutky, když se dívá například na exlibris JIŘÍHO STIVÍNA pískajícího na své flétny opravdu vším, čím se dá. STANISLAV JURÍK také miloval slovní hříčky. Dokládá to jeden z jeho skromných katalogů, na kterém je tento text:

*Chtěl jsem napsat
Něco pěkného
Nenapadlo mě nic lepšího
Než pěkné ho.*

Humorné texty jsou součástí i jeho exlibris. Například na jeho osobním lístku z roku 1989 je slavná tisícikoruna s BEDŘICHEM SMETANOU. Portrét komponisty autor protáhl do celé postavy, která vlídně kyne divákovi rukou. Vedle toho čteme Juríkův povzdech: „Dávno, dávno již tomu, co jsem se posledně díval do tvé milé vlídné tváře.“

Dne 2. listopadu 1993 STANISLAV JURÍK zemřel a nám musí stačit jen ty „malované něžnosti“, které stihl vytvořit. Výtvarný talent a jemný smysl pro humor coby rodinnou štafetu po svém tátovi ale nese dál syn VOJTĚCH. Pod pseudonymem VRSTI píše a ilustruje knížky, kreslí komiksy a je autorem i několika exlibris.

Exlibris V. MALINA, litografie, 47:40, 1987

Exlibris J. ŠLITR,
lept, 76:86, 1987

Exlibris J. SUCHÝ,
lept, 60:44, 1989

Exlibris J. STIVÍN, lept, 51:105, 1990

Fluctuat nec mergitur

REA MICHALOVÁ
ROZMLOUVALA SE SVÝM OTCEM
RASTISLAVEM MICHALEM

Listuji archivem novoročenek a exlibris mého otce RASTISLAVA MICHALA. Tuto tvorbu převážně z 60. a 70. let jsem dosud znala útržkovitě na rozdíl od malířské tvorby konce 80. let, kdy jsem otce občas navštěvovala

v jeho ateliéru v Pařížské ulici na Starém Městě a mohla zde vidět jeho malby. V té době se totiž drobné grafice věnoval již méně.

Ale zpátky k drobné grafice. Složka novoročenek na rok 1964. Hned mne upoutal dřevoryt s motivem Paříže. Není to tak obvyklé téma v jeho tvorbě, převážně vytváří lyrické akty žen, milenecké dvojice, drobná zákoutí Prahy.

A tak jsem oslovila otce, aby mi přiblížil zajímavou historii vzniku této vlastní novoročenky.

„*Ač zmítána, přec se nepotopí*“ je zde nápis na prstenu v dolní části. Paříž má ve svém znaku emblém svobody a nezávislosti. V roce 1964 jsem před svým odjezdem do Paříže, bylo to o Vánocích, vytvořil dřevoryt – pohlednici, kterou jsem chtěl posílat svým blízkým i přátelům v Praze přímo z Paříže. Den před odjezdem jsme v hluboké noci tiskli s VLADIMÍREM BUJÁRKEM tuto vzácnou dřevorytovou pohlednici asi v padesáti výtiscích. VLADIMÍR BUJÁREK byl velice obětavý a vzácný člověk, člen SSPE a bibliofil. Také se dá říci i hybná síla spolku přátel drobné grafiky a exlibris.“

Připadá mi, že některé grafiky, novoročenky, drobné bibliofilské tisky byly v této době samizdaty.

„Ano. Zapomíná se přitom, že v té době cokoliv, co bylo vytištěno

Fluctuat nec mergitur, dřevoryt, novoročenka 1965 autora

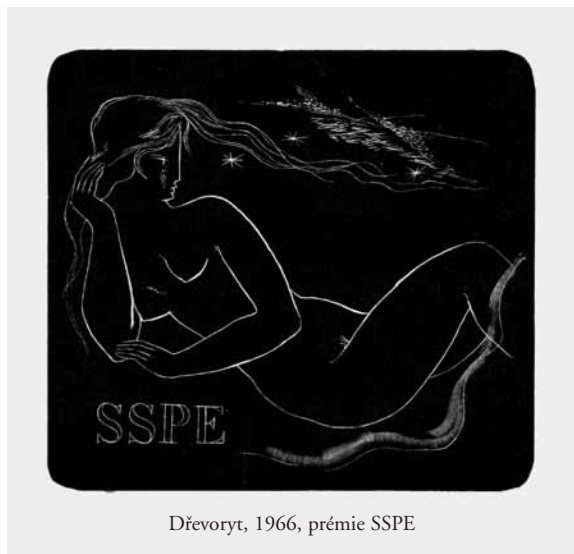
profesionálně bez povolení, bylo také samizdatem. Přesto a právě proto vzniklo neopakovatelné klima mezi sběrateli grafiky. Díky BUJÁRKOVĚ „amerikánce“ ze začátku 20. století a jeho znalosti typografie a tisku mohly vzniknout stovky samizdatů originálních exlibris, novoročenek a také drobných nepovolených publikací, které sám vytiskl v tiskárně svého bytu v Kadlecově ulici v Libni. Dnes se připomínají většinou jiné „samizdaty“ psané na psacích strojích, básně a kritické stati apod. s politickým nádechem.“

V 60. letech ses ve spolku jistě setkal s řadou zajímavých osobností.

„Setkával jsem se s mnoha vzácnými sběrateli, ale i s bývalými nakladateli (VILÉM ŠMIDT), spisovateli (KAMIL BEDNÁŘ), básníky (IVAN DIVÍŠ) a také mnohými malíři a grafiky (CYRIL BOUDA, VOJTĚCH CYNIBULK, EMIL KOTRBA, FRANTIŠEK KOBLIHA, ALOIS MORAVEC). Pro mne jako mladého začínajícího malíře, ilustrátora a grafika byly tyto

Mědirytina, 1968

Dřevoryt, 1966, prémie SSPE

okamžiky setkávání hlavní podporou v nelehké době plné halasných frází o umění. Vše bylo utlačováno, veškerá soukromá aktivita a umění byly deformovány mnohými funkcionáři, které zajímal spíše jejich plat a moc a už vůbec ne umění. Tomu nerozuměli a připadalo jim zbytečné.“

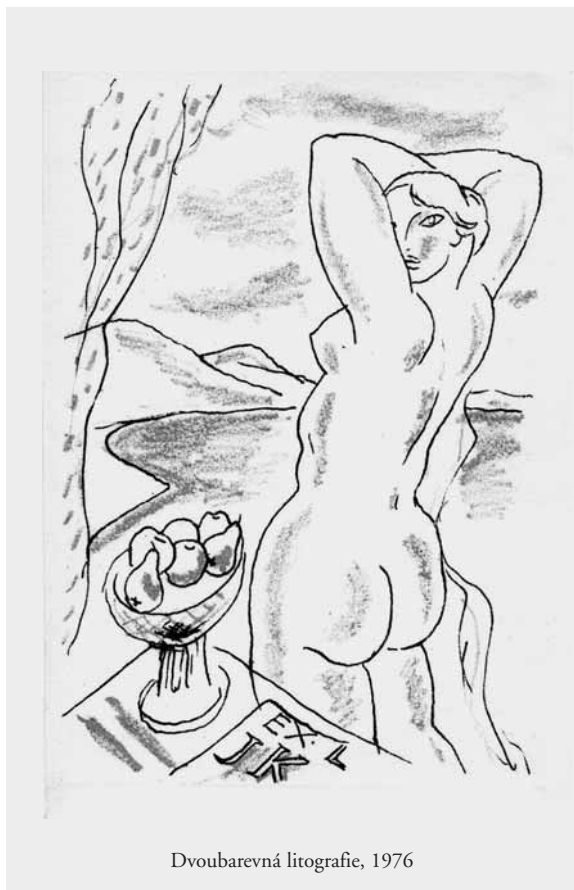
A jak jsi našel cestu ven z labyrintu té doby?

„Pomohli mi sami sběratelé drobné grafiky. Byli to většinou lidé, kteří v marasmu kultury nacházeli útočiště mezi grafikami, exlibris a novoročenkami. Scházeli se

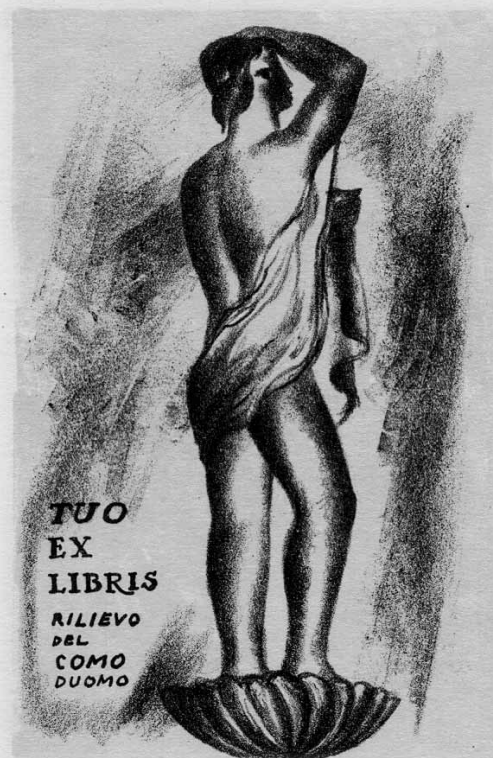
soukromně nebo na sjezdech přátel drobné grafiky a exlibris, například v Olomouci, Chrudimi, Českých Budějovicích a dalších městech. Mezi nimi byli často lidé věznění v 50. letech jen za to, že byli soukromníci, majetek jim byl zabaven a byli odsouzeni jako nepřátelé komunistů. A pak řadu let trpěli například v uranových dolech na Bytízi a jinde. Příkladem je pro mne dodnes pan JOSEF CHOCENSKÝ z Potštejna, vydavatel drobných tisků, kterého jsem později zobrazil v malém dřevorytu, jak jde s batohem plným grafik svou nelehkou cestu životem. Nebo na pana inženýra JIŘÍHO OLIVU z Lučic u Chlumce nad Cidlinou, vzácného člověka. Po odsouzení a propuštění z vězení byl zaměstnán u české dráhy. Vzpomínám na chvíle, kdy po práci železničáře přicházel ke mně do ateliéru v Pařížské ulici a diskutovali jsme spolu o umění i době. Lituji, že jsem nedokončil jeho portrét v uniformě železničáře. Také pan JOSEF KAŠPAR z Písku. Ač pracoval na uranovém dole Bytíz nedaleko Příbrami, jak si vzpomínám, ozářením měl spálené hlavivky, ale to mu nebránilo věnovat se své zálibě sbírání exlibris a grafiky.“

Vědělo se také v cizině o nesvobodě, která zde byla?

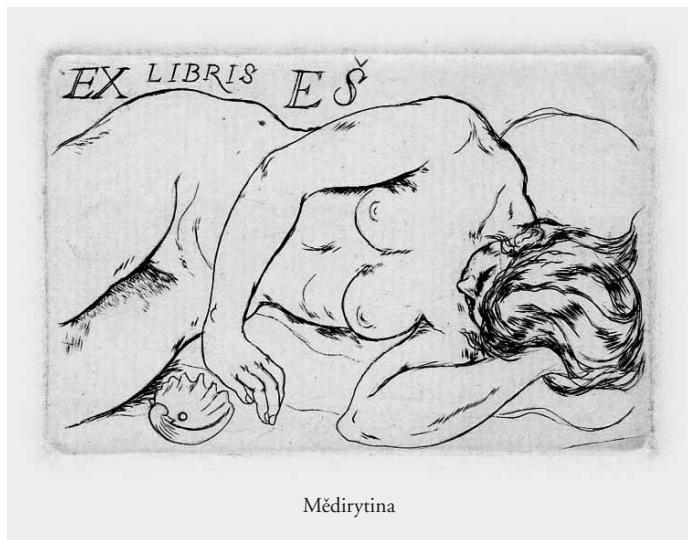
„Ano i ne. Byly pořádány mezinárodní výstavy a sjezdy exlibris v různých zemích, například v Hamburku (1965) nebo v Itálii (Como, 1968). Sporadicky se na nich podíleli svou účastí i naši umělci a také několik

Dvoubarevná litografie, 1976

Litografie, 1968

Západě bylo ideální. I tam měli lidé své problémy a každodenní starosti. Ale přátelství s nimi vydrželo dlouhá léta a dodnes se spolu setkáváme. Ale jak čas běží, někteří bohužel již nejsou s námi.“

A co bys chtěl říci na závěr tvého vzpomínání?

„Pro mne, mladého malíře, bylo zásadní, že jsem objevil svět grafiky, exlibris, novoročenek. Začal jsem se věnovat grafickým technikám, jako byly mědirytina, dřevoryt, linoryt a litografie. O mou práci byl mezi sběrateli zájem a musím zdůraznit, že mi tito sběratelé a přátelé často pomohli svou radou, kritikou, ale i finančně, udržet se ‚nad vodou‘. Byli u počátku mé výtvarné cesty životem. Proto jsem jim za to vděčný.“

sběratelů. Ti všichni se dostali do zahraničí na základě tzv. devizového příslibu (byla to částka 100 USD) a poté dostali povolení vycestovat na určitou krátkou dobu, na 10 nebo 14 dní. Pro nás to ale mělo zásadní význam. Setkávali jsme se s lidmi z ciziny, navazovali osobní a často přátelské kontakty, vyměňovali si zkušenosti. Také jsme zahraničním sběratelům „otevírali oči“, neboť mnohdy byly jejich informace o politice a kultuře zkresleny na základě lživé komunistické propagandy. Po pár dnech pobytu jsme se cítili tak nějak lidštější a také svobodnější. Sám jsem si ale uvědomoval, že ne vše na

Dřevoryt, 1966

Dřevoryt, 1966

Mědirytina, 1965

Ženy

v životě a díle Josefa Hodka

MARIE HODKOVÁ,
manželka, asi 1922

JOSEF HODEK v roce 1935

JAN LANGHAMMER

Malíř a grafik JOSEF HODEK je dobře známý sběratelům exlibris u nás i v zahraničí. Žil převážně v Plzni, kde 14. října 1973 zemřel, nebo v blízkých Hořehledech, kde se 12. června 1888 narodil. Jeho umělecký zájem výrazně směřoval k zobrazování ženského aktu, a to zejména v grafické tvorbě. Toto směřování jistě souvisí s jeho naturelem a také se zájmem sběratelů o exlibris s erotickými náměty a ženskými akty. V začátcích jeho tvorby na počátku dvacátého století byl ostatně velký zájem o erotická exlibris jak Čechách, tak v zahraničí, jak dokládá například publikace KARLA JAROSLAVA OBRÁTILA *Erotické exlibris* s úvodem o erotické literatuře, která vyšla v roce 1924 v nákladu 150 výtisků pro abonenty. Obecně můžeme konstatovat, že JOSEFA HODKA vedla k zobrazování ženského aktu především krása ženského těla a většinou neinklinoval k erotickým námětům, pokud to nebylo přáním zadavatele exlibris.

Ve své ručně psané a bohatě ilustrované výtvarné a rodinné kronice **Všecko a snad přec jen nic – Básně veršem i prosa, kresby a rytiny** (vydal v 16 výtiscích JAN LANGHAMMER v Plzni roku 2009 jako soukromý tisk) můžeme dobře sledovat názory citlivého autora na ženy obecně, na ženy, jež tvořily jeho rodinu, a na ženy, které nějakým způsobem zasahovaly do jeho života. Tě-

to rozsáhlé rodinné kronice předcházely ještě dva rovněž ručně psané a bohatě ilustrované deníky, které vznikly během 1. světové války (jsou uloženy v Památníku národního písemnictví v Praze). První deník svázaný do knihy s názvem **MILDĚ – Dojmy a nálady**, ukončený v roce 1916, obsahuje kromě vzpomínkové části na válku dopisy milence autora Mildě, básně, vzpomínky na domov a rodiče, perokresby vojenských vtípů a velký počet barevných ilustrací zobrazujících horské krajiny a jeho druhy – vojáky. Druhý deník pokračující do roku 1918 je převážně věnován otci autora. Je menšího formátu a obsahuje rovněž kresby, akvarely a perokresby. Pro nás je samozřejmě zajímavější deník první, v němž JOSEF HODEK nepřestává vzpomínat na MILDU, píše jí dopisy, které přepisuje do deníku, a živí v sobě naději na udržení vztahu i přes dlouholeté odloučení. K jeho zklamání však vztah nevydržel. S tajemnou MILDOU (z deníku není patrné, o koho se jedná) se JOSEF HODEK setkal až po mnoha letech, jak píše v rodinné kronice v kapitole **Prázdniny ve Lnářích** (1933): *Byly to opravdu krásné prázdniny – v krásném kraji blatenském. Vždycky bývaly Lnáře mojí touhou – znám je už dlouho – od malička, a snad mám i trochu krve v sobě toho kraje. [...] Také Polan s paní jednou nás navštívil a p. Ing. Jirmař s paní a dětmi v autu za námi přijeli z Rožmitálu, kde letos trávili prázdniny. Paní Jirmařová je moje dávná známá a i trochu příbuzná, je dcera lékárníka Nesnidala, který býval v Plzni. Moje babička, kterou jsem velmi málo znal*

– záhy, asi padesátiletá zemřela, byla Nesnídalová, z téže rodiny, ze které pocházel lékárník Nesnídal; tedy jsme s Mildou Jirmařovou druží bratrance a za války i tak trochu mojí láskou bývala. Mnoho básní jsem jí psal, i velkou knihu psanou a kreslenou jí věnoval. Byl jsem dost zvědav na ni a zdá se, že i ona na mě. Uplynulo již drahně let od těch časů a zdá se, že čas zahladí nejen zármutek, ale i štěti a lásku. Má dva roztomilé klučíky – dvojčata, hodného a zámožného manžela – továrníka v Roudnici – je jistě spokojena a šťastna.. [...] Tak jsme si s Mildou popovídali a tuším, bez oboustranné touhy se ještě někdy vidět, se rozešli.

Ve svých 33 letech v roce 1921 začal JOSEF HODEK psát rodinnou kroniku a hned v úvodní části zapsal svůj trochu nadnesený názor na ženy:

„Až po pás náleží snad žena bohům, ale od pasu dolů je určité ďáblova.“ Tak nějak povídá Shakespeare v Králi Learovi o ženě. A tohoto motivu použil jsem jako frontispice k celé této knize.

Žena po pás ďáblova a ta druhá polovice, že náleží bohům? Není snad to jenom flirt s bohy? Neslouží ďáblu, i když bohům obětuje, k nim se modlí?

Ďáble, zaplať nad svým vítězstvím nad světem; což necítíš, že žena a její zadek tebe přemohl. Tys pánem světa, ale ona tebou vládne, neboť i ty jejímu zadku přisluhuješ!

Žena, čím více se snažíme nemyslet na ni, tím usilovněji ona nás přepadá i v těch nejčistších okamžicích našeho myšlení, ona proniká naší duší, ona naplňuje naše tělo a rozpaluje je v horečných plamenech touhy po ní. Ona stravuje naše tělo i ducha našeho. Žena proniká vším, vše vyplňuje, vším vládne – jsme otroky jejích choutek a vášní, ona nás bičuje svými náladami po celý náš život, ona pod maskou lásky rozsevá nenávist, pro její kratochvili vraždíme jednotlivě i v masách. Pokorně a oddaně přisluhujeme jejím rozmarům za falešný její úsměv, za trochu rozkoše, jež nás nepovznáší, ale nás zabíjí.

Žena protíná celý náš život, je ocelovým drátem, na nějž naše já jakoby napíchnuto, navlečeno; cítíme řezavou bolest jeho, jak volně s postupem času nás protíná, námi se provléká, naší duši, naše nitro prořezává. A vyhnutí není!

Žena – matka nás přivádí na svět, žena – milenka saje s rozkoší sílu naší, již my sami radostně jí dáváme, žena – manželka rozmnožuje naše pokolení, žena – stařena naše oči zatlačí k věčnému spánku.

Žena je všade, ona byla, ona jest a ona bude vždy, je všudypřítomná, je nesmrtelná – je věčná. Je krásná i ve své ohavnosti a je ohavná i ve své kráse. Je milá ve své nenávisti a je protivná i svojí láskou. Ona rozechřívá žárem své přízně a lásky. Ona mrazí svojí lhostejností a chladem. V plameni jejího žáru naše tělo i duše naše chladne a v chladu její lhostejnosti rozpaluje se naše tělo až k horečce šilenství, spaluje se v žáru touhy po ní. Je světicí ve svém hříchu a je ďáblem, když se modlí. Je průhledná i v nejhlubších svých tajích, je tajemná i tenkrát, když zdá se býti nejprůzračnější. Je nekonečné tajemství, je věčným programem nikdy nevyčerpaným.

Je bodem, kolem něhož i umění se otáčí od pravěku až po naše časy:

Skulptury indických chrámů, sochařská díla řecká, římské Venuše, madony doby renesanční, vášnivý barok, ona je středem barevných zázraků impresionismu, je impulsem k dílům dělníků černého umění grafického: Dürerovi a Rembrandtovi, je dokonce motivem pro celé životní dílo Felicienu Ropsovi a Aubrey Beardsleymu.

Ona svým bohatstvím naplňuje i díla literární. Díla všech, od těch nejmenších z těch malých až k vrcholným génům, jsou jí přeplněna. Od Bible svaté přes Aristofanovu Lysistratu až Baudelairovi, Barbey d'Aurevillovi a Rabin-drath Tagoremu.

I v hudbě, v tom nejčistším, v tom nejsvětějším umění, má ona své místo jistě nejpřednější. Ji slyšet se smát v melodiích Griegových, Smetanových a Dvořákových, její hlas zaznívá z mohutných akordů Beethovenových. Žár její vášně vine se i z nejprostších písní národních – proniká až k netajemnějším strunkám naší duše, již rozezvučí v touze po ní.

Žena, žena, žena – slyšíme ze všech stran, ona je počátkem i koncem našeho života. Ona jest bohem – stvořitelem naším – my jsme děti života jejího – jí náleží i veškeré dílo naše.

Exlibris J. HODEK,
dřevoryt, 50:65, 1913

FRÝDA MEISEL,
tříbarevný dřevoryt, 98:98, 1913

Exlibris eroticis J. P. (J. PORTMAN), dřevoryt, 64:99, 1914

Já, dítě tvé, tvůj sluha, tvůj otrok, ty ženo mocná, silná ve své lásce a nenávisti, ve své vášni, neřesti a hříchu, ty nevyčerpatelná studnice radosti a rozkoše, ty květe omamných vůní, ty pokrme rajské chuti, ty nápoji občerstvující, ty utěšitelko mých hladových žádostí, ty osvěžitelko mých únav – ty světlo, ty slunce mé – ty bohu můj, ty stvořiteli můj, tobě děkuji za svůj život, tobě děkuji za vše, co štědré tvé tělo mi nabídlo a co já tak rád přijímám, tobě děkuji za vše co doposud od tebe jsem dobrého vzal.

Tobě chci povždy sloužit, na tebe myslet, pro tebe pracovat a tobě se obětovat.

Ty budiž mi povždy příznivá, ty budiž mi pomocná, ty budiž mi programem i v této knize, již tobě jsem zasvětil, tebou ji vyplnil až do té poslední stránky.

Ještě téhož roku 25. srpna 1921 se JOSEF HODEK oženil s MARIÍ (MÁJOU) JIČÍNSKOU; učitel si vzal učitelku. Do své kroniky mimo jiné zapisuje: *Vzal jsem ženu z ruky osudu, aniž bych vybíral – a dostal jsem ženu, jakou jsem chtěl. Mám ženu, jednu jedinou a v ní mám ženy všechny. Ona jest má radost, má útěcha však i žal a smutek můj. Ona je mé štěstí obrovské a nekonečné, však i bolestí je mou. Ona je mým světlem jasným, sluncem plodným a hřejivým, však i stínem tmavým, z něhož chlad až hluboko do mé duše proniká. Jejích rukou pilných práci já zřím kolem, však i nečinnosti, sladké duně tak ráda se poddává. [ŠŠŠ] Já miluji svou ženu drahou – tak rád ji mám, víc než svoji matku, než slunce, vodu, zemi, než květy jara, já ji zbožňuji. Já rád ji mám víc než vše, co život dát mi může, ona je mi vším – ona nekonečným štěstím mým. Když duše má mne zabolí i ona se mnou pozasteskne, když radost mám, ona se mnou zazpívá. Ona se mnou vysoko v ideálů výši letí, však i v hloubku dolů – dolů se mnou jít se nebojí. [ŠŠŠ] Co já jí dáti mohu za to? Za dobrotu, její oddanost? Svou duši? Ta prázdná je a ubohá – své tělo? Nezdravé a slabé je. Svou sílu? Jiným příliš jsem ji rozdával! Své jméno? To její bylo lepší přec! Snad jmění své, jebož nemám? Či svou práci snad? Přijmeš ji, má ženo jediná? Svou práci nabízím já Tobě, jen pro Tebe chci pracovat, k Tvým nohám chci složit vše, co jsem dosud vykonal a vykonal snad budu ještě schopen. Ty přijmi ji, vezmi laskavě a neodsuzuj, důvěřuj a mně pomáhej.*

JOSEF HODEK dostal svým slovům, která zapsal do kroniky na počátku svého uměleckého tvůrčího úsilí. Svoji lásku k manželce spojil pevně se svou prací uměleckou, ve které viděl své poslání, a celý život se snažil od svého odhodlání neustoupit.

Zobrazování ženského aktu se promítlo do grafického díla JOSEFA HODKA především v grafických cyklech. V roce 1914 vznikl cyklus dvanácti dřevorytů **Pan**, vydaný v Buchlovicích na Moravě v edici Trojráj ve 100 výtiscích. Třebaže hlavním hrdinou cyklu je Pan, nalezneme zde rovněž zobrazené krásné nymfy. V roce 1919 následoval další cyklus dřevorytů s názvem **Život**, vydaný nákladem autora v Plzni v 25 výtiscích. Cyklus Život postrádá jednotné zpracování dřevorytů, z nichž

některé autor ručně koloroval, ale nalezneme zde rovněž mistrovsky zpracované ženské akty. Následující cyklus **V lese** z roku 1929 je zpracován v osmi velkých litografických listech a byl vydán ve 100 výtiscích JOSEFEM HLADKÝM v Praze. Cyklus V lese vypráví o blaženém životě lesních víl; je to tedy idyla pojatá klasicky. O dalším cyklu **Žena za plentou** z roku 1929, který vznikl na základě objednávky dr. JAROSLAVA POLÍVKY, se již dovídáme z kroniky: *Druhá věc, kterou jsem hned na počátku roku začal, byl cyklus grafických listů pro Ing. Dr. Polívku v Praze-Bubenči 607. Začal jsem, aniž bych byl věděl, co z toho bude. Jediné, co mi bylo jasné, že tam bude, byl ženský akt. A tak Marie pózovala a já kreslil a kreslil, až z toho vyšel cyklus, který jsem nazval Žena za plentou. Tři listy jsem udělal dřevorytem, dva barevnou litografií, jeden jednobarevnou litografií a dva leptem. Celkem tedy osm listů.*

O slovní doprovod požádal jsem p. Dr. Jarmila Krecara, knihovníka Národní knihovny. Velmi ochotně slíbil, ale v poslední chvíli odřekl a tento úkol předal kolegovi, též knihovníku Národní knihovny p. Dr. Miloslavu Novotnému. A celek dopadl dobře. Celá věc 1. května 1929 byla hotova a p. Dr. Polívkovi odeslán celý náklad. Honorář dostal jsem, jaký jsem žádal, 2500 Kč a 10 výtisků, vedle toho pro sebe dal jsem si vytisknout recensních 15 výtisků.

Byla to opět větší grafická práce po dlouhé době. Tak ně-

Ze souboru Žena za plentou, lept, 233:158, 1927

jak mě přestává grafika vábit a čím dál tím více miluji obrazy. Je to živější práce, malování je pro mě opojení, kdežto grafika mě unavuje – je spíše dřinou nepříjemnou, než radostí.

Také hned po skončení cyklu Žena za plentou dal jsem se s velikou chutí do malování.

Skutečně, pokud se týká zobrazení ženského aktu, byl tento cyklus posledním HODKOVÝM souborem.

Souběžně s cykly vytvářel JOSEF HODEK exlibris a novořenky, kde opět převažovalo zobrazení ženského aktu, jistě na základě přání zadavatelů. Práce to jsou nadmíru zdařilé a i mezi současnými sběrateli vyhledávané. Velkou skupinu zadavatelů tvoří zahraniční sběratelé z Německa, Nizozemska, Belgie a Dánska. Z nich byl velmi dobrým přítelem JOSEFA HODKA PAUL HEINICKE (1874–1965) z Lipska, který později žil ve Cvikově, a jeho sbírka 12 000 exlibris je uložena v muzeu – na zámku Burgk.

V roce 1922 JOSEF HODEK vydal v nákladu 30 výtisků soubor erotických exlibris, který obsahuje deset ručně kolorovaných dřevorytů. Erotická exlibris se v tvorbě Josefa Hodka objevují zejména na počátku jeho grafické tvorby a pochopitelně jsou vyhledávána a ceněna. Ojedinelé je exlibris (Erotica Lifkiana) pro Dr. LIFKU z Prahy.

Malba aktu není u JOSEFA HODKA častá, v kronice

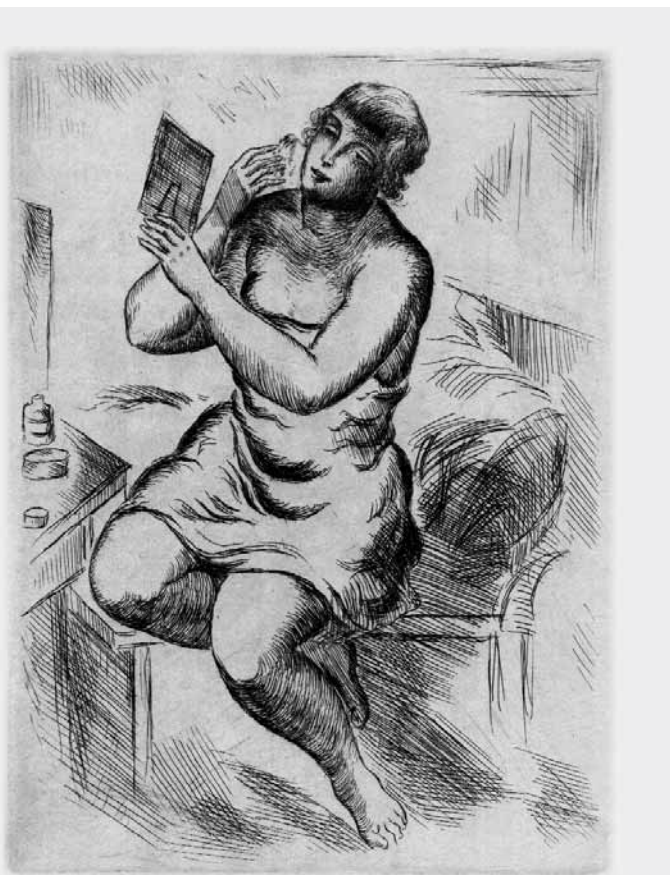
nalezneme tyto záznamy: První z roku 1939: *Ministerstvo školství a národní osvěty zakoupilo z tohoto souboru jeden: Čtenářka. Byl to ženský aktik – ležící žena na posteli s knihou v ruce. Dostal jsem za něj 800 Kč. Druhý z roku 1941 – S nejlepším výsledkem potkala se výstava uspořádaná vzorně v nově uspořádaných místnostech závodu od 10. 12. do 24. 12. 1941 pod názvem Výtvarná žen západočeských výtvarných umělců. Na tuto výstavu podal jsem 12 obrazů, 10 z vrácených se z Prahy a 2 akty, ke kterým mně stála modelem moje hospitantka M. Bohuslavová, děvče opravdu velmi hezké a inteligentní. Když jsem o prázdninách dojížděl do Plzně vyřídit školní věci, ochotně vyhověla mému pozvání a poslala mi modelem k těmto dvěma obrazům: Leda a Ranní toaleta. Práce se mi nezdařila na 100%, nemám přec tolik pohotovosti, abych podobný motiv zmohl naráz a dobře.*

Zdařilé jsou akvarelové kresby aktů, které nalezneme v kronice, kde navíc můžeme sledovat vývoj zobrazení, jakýsi odraz vývoje českého výtvarného umění od roku 1921 do 70. let 20. století v zobrazování ženy. K akvarelům ženského aktu se JOSEF HODEK vrátil ve druhé polovině 20. století, kdy rovněž využíval pro zobrazení ženského aktu barevnou litografii.

Zobrazení ženy a ženského aktu používal JOSEF HODEK hojně při ilustraci bibliofilských knih, např. pro knihu JOANNY BRICAUD Černá mše, vydanou v Plzni VLADIMÍREM ŽIKEŠEM ve 100 výtiscích s pěti Hodkovými dřevoryty v roce 1925. Následovaly další knihy: MILOSLAVA NOHEJLA Proměna z roku 1927, Zápisník zmizelého z roku 1928, JOSEFA KNAPA Žlutou stráně z roku 1929, ERBENŮV Zlatý kolovrat, JOSEFA KOPTY Eliška a dva (barevné litografie), BOHUMILA POLANA Básníkův stín, VOJTĚCHA SEDLÁČKA Incognito, FRANTIŠKA SUŠILA Odběhlá matka, KARLO VOKÁČE Odlet vlaštovek a Pláč bez slz z roku 1930, BENJAMINA KLÍČKY Slečna z kiosku (barevné litografie) z roku 1931 a MARIE MAJEROVÉ Dvě povídky (barevné litografie) z roku 1933. Snad nejkrásnější HODKOVY barevné dřevoryty jsou v básnické knize JANA ŠOBRA Prameny jara z roku 1927, kde je šest rozměrných čtyřbarevných dřevorytů, v nichž dominují ženské postavy.

Vraťme se opět k rodinnému životu. MARIE HODKOVÁ porodila 13. července 1922 prvorozeného syna JANA, který však k jejich velkému žalu zemřel 4. května 1926, tedy v necelých čtyřech letech, na zápal mozkových blan. Druhorozený syn JAN BOLESLAV se narodil 25. července 1927, aby utišil jejich bolest a přinesl radost do dalšího života, jak JOSEF HODEK píše v kronice: *Blažená buď a na věky radostná chvíle, kdy utrpení naše skončeno návratem našeho Janíčka. Zdráva buď moje ženo, Marie, požehnaný buď plod života Tvého, náš drahý – druhorozený syn Jan.*

Do života a tvorby JOSEFA HODKA se vrací radost, pohoda a chuť do výtvarné práce. Vrací se k malbě ženské

Ze souboru Žena za plentou, lept, 216:158, 1927

figury (V koupelně, U zrcadla, Čtenářka) a v roce 1929 vznikl již zmiňovaný nádherný grafický cyklus Žena za plentou.

Svoji kroniku zdobí často barevnými akvarely a kolorovanými perovkami ženského aktu.

Inspirací pro tvorbu jsou pro něj návštěvy pařížských galerií, francouzské výstavy v Praze, ale i návštěvy Berlína a Vídně. Následující třicátá léta však přinášejí smutné události: smrt rodičů jeho ženy, smrt jeho otce a chmurný vývoj evropské politické situace spojený s nástupem fašismu a nacismu. Navštěvuje ještě Belgie a opět Paříž. Do kroniky zapisuje: *Proč nám nepřijí trochu klidu, trochu radosti ze života, z práce pokojné. Jak se těším sám na další práci, na nové výstavy; o nové nápady ani o chuť k jejich provedení není nouze, jen to stále strašení, ta dusná atmosféra nedopřává člověku klidu – leden 1936.*

Po známých událostech – mnichovském diktátu (jehož následkem jsme ztratili pohraniční území), vzniku Protektorátu Böhmen und Mähren (tedy faktickému začlenění českých zemí do Německé říše), nástupu REINHARDA HEYDRICHA do funkce zastupujícího říšského protektora a následující represe, ještě vystupňované po jeho smrti následkem atentátu, se JOSEF HODEK rozhodl kroniku zakopat: *Od května roku 1942 až do dnešního dne ležela tato kniha hluboko zakopána v naší stráni spolu ještě s mým armádním revolverem pod kořeny modřínu, který jsem jako chlapec sázel s otcem, když jsme zallesňovali naši holou stráž. Tři roky si poležela hluboko v zemi vložena do krabice, kterou mi k tomu účelu zvlášť*

zhotovil pan Velebil, ciselér z Plzně. Poležela si a po třech letech jsem ji vyhrabal zachovalou, nepoškozenou, tak jak jsem ji tam uložil z hrůzy před persekucí zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Po osvobození republiky v roce 1945 spojenci JOSEF HODEK kroniku vykopal, doplnil chybějící roky a pokračoval v zápisech.

V roce 1952 zemřela matka JOSEFA HODKA (otec zemřel již v roce 1927), kterou velice miloval a často ji v Hořehledech navštěvoval. V kronice uzavírá JOSEF HODEK svoje vzpomínky na matku: *A tak holt ten život běží, noví a noví se rodí a staří musí udělat místo. Odešla lehce, bez dlouhého stonání a bez velikých bolestí. Se všemi se v míru rozloučila: „Už nejsem k ničemu, víc překážím, než prospívám, už půjdu za tatínkem“. Marné bylo vymlouvání, chtěla už umřít a také skutečně umřela. V souvislosti s úmrtím své matky vyryl JOSEF HODEK její zdařilý portrét a vytiskl jej na úmrtním oznámení.*

V roce 1952 se zamýšlí nad svým zdravím: *Tak stárnem, už ne pomalu a nepozorovatelně, ale rychle, až moc rychle a následky stárání se ukazují na všech stranách. Uši nedoslýchají, oči, zrak, který jsem mívával jak ostrůž, slouží jen na určitou vzdálenost, kreslit a číst bez brýlí už vůbec mi nelze, plíce – dech, těžkosti při stoupání do schodů a do kopců i to vyčůrání, jak když starý hrnec teče, zvlášť když trochu se nachladím. Dnes nějaké to deci vínka, kterého jsem kdysi mohl vypít míru znamenitou bez jakýchkoli následků, rozbolaví útroby vpředu i vzadu. Sexuálně až do poslední doby vždy pohotový a při chuti i síle, najednou až nápadná slabost a ochablost. Ne snad, že by chuť nebyla, ta myslím žádného muže neopustí, dokud posled-*

Exlibris A. DROBNÝ,
tříbarevný dřevoryt, 100:47, 1913

Exlibris WALTER RICHTER,
kolorovaný dřevoryt, 122:75, 1914

Exlibris FR. BĚLOVSKÝ,
dřevoryt, 99:85, 1914

JOSEF HODEK s matkou MARÍ, před rokem 1952

ní dech nevypustí. Bez zubů se člověk nají, konečně umělé zuby – protéza – dělají stejně dobrou službu jako zuby vlastní, a byl-li dentista obratný a dobře to udělal (jako v mém případě), jsou ty umělé zuby příjemnější než zuby vlastní (alespoň nebolí). Ale pomoz stárším zdecimovanému pohlaví! Protézou? Jo, pak z toho snad alespoň něco bude mít ta žena, kterou tím oblažuješ, ale ty jistě jen velké hovno. No bylo toho za celý ten život někdy až moc a všechno má svůj konec. Tak konečně rozumím dnes nebožtiku panu faráři Šloufovi, když v letech svého stáří napomínal své farníky: „Nesmilněte lidičky, vždyť z toho nic není.“

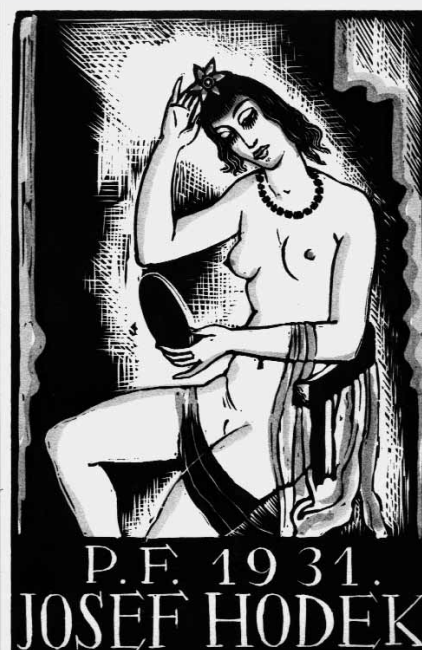
Začátkem roku 1952 přibyla do Hodkovic rodiny nová žena, VLASTIMILA NESNÍDALOVÁ, nevěsta syna Jana. Z kroniky se dovídáme: *Děvčata, dcerky bratrů: Václavova Zdeňka, Ladislavova Helena, Vojtěchova Hanka, všechny tři si našly muže a v jednom roce (loni 1951) se vdaly. Také na našeho Honzu to letos sedlo. Děvče měl, už dávno, snad od dětství s ní chodíval a byl nějak nesvůj v posledním čase; poradil jsem mu, aby se oženil. Rád uposlechl a do 14 dnů byla svatba. 21. ledna 1952. Na vlastní byt a naprosté odpoutání od rodičů bohužel v dnešní době budování socialismu a těžkého průmyslu nebylo nejmenší naděje. Nevěsta Honzova: Vlastimila Nesnidalová, narozená 28. října 1928. Matka její Marie Vojáčková (dívčí jméno) pocházela z Hořehled, znali jsme ji, jako hezké děvče se provdala za Nesnídala – byl z Prahy a to je vše, co o něm vím. Brzy zemřel a Vlasta byla jediné dítě. Matka se znovu provdala v r. 1941 za četnického strážmistra Čečka ve Spáleného Poříčí, který také brzy zemřel, ale bez potomků. Zbyly tedy Vlasta s matkou samotny. Žily ve Spáleném Poříčí, později v Plzni v Husově ulici – v Plzni vychodila Vlasta měšťanskou a obchodní (dvouletou) školu. Po absolvování byla zaměstnaná v úctárně ZKD. S Honzou se znali z Hořehled, kde bývala často u dědy Vojáčka. Chodili spolu a zas nechodili, až se vzali. Nebyli jsme s mámou proti – Vlasta je děvče velmi hezké, slušné, tiché a až příliš skromné. Jediné jí máme za zlé, že je stále tolik ostýchavá, že stále ještě není zcela naše, stále doma, až příliš cizí. I to chápeme. Mladí manželé chtějí být sami a ne zakopávat stále o staré. Zatím nelze jinak – však my také u nich věčně nebudeme.*

Vlastní novoročenka, tříbarevný dřevoryt, 150:111, 1934

Exlibris SLÁVA JIČÍNSKÁ, dřevoryt, 83:79, 1925

Vlastní novoročenka, kolorovaný dřevoryt, 162:105, 1930

Narození vnučky JANY přivítal JOSEF HODEK radostně a v pozdějších letech se stala dospívající Jana novou inspirací pro stárnoucího autora. Její příchod zapsal takto: *Do rodiny nám přibyl nový človíček – holčička. 17. května 1955 se narodila Vlastě v porodnici dceruška. Do poslední chvíle s ní Vlasta chodila a ještě v den narození malé Janičky, tak ji po tátovi pojmenovali, byla Vlasta – matka ještě v úřadě. Porod byl snadný, bez potíží a bez všech komplikací. Po týdenním pobytu v porodnici si je Honza přivezl domů. Janička nebyla žádný obr, při narození vážila 2,85 kg, a přec změnila život u nás úplně. Teď teprve cítíme všichni, jak je náš byt malý. Honza i Vlasta pokoušeli se na všech stranách získat byt, bohužel veškeré pokusy byly marné.*

Po roce 1960 přerušil JOSEF HODEK na více než deset let zapisování do rodinné kroniky, kde ponechal na konci několik listů volných. Pokračování na počátku roku 1971 bylo neradostné, když 29. ledna 1971 zemřela jeho milovaná žena MARIE: *Opustila nás ráno kolem deváté hodiny na psychiatrické klinice prof. E. Vencovského po tříměsíčním léčení naše nejdražší a nejmilejší, vzácná žena, manželka, naše máma i bába, pečlivá, pracovitá a opatrná, všem milá a ohleduplná. Byla krásná v mládí i v stáří, ušlechtilá, vkusná a taktní. Měli jsme ji rádi a jí si vážili všichni, kdož ji znali. Nezapomenu nikdy, nezapomeneme na naši nejmilejší Marii. Také její úmrtní oznámení ozdobil JOSEF HODEK dřevorytem.*

JOSEF HODEK snad nikdy v životě nezahálel. Při pročítání jeho kroniky se dovídáme o velkém množství obrazů, kreseb, grafik, knižních ilustrací a exlibris, které vytvořil. Byl a stále je právem považován za vůdčí osobnost plzeňského výtvarnictví první poloviny 20. století. Svým pragmatickým přístupem, tvůrčím nadšením a neustálým studiem děl významných světových umělců se snažil, aby nezapadl do stereotypu, a snažil se naplnit ty ideály, které si na počátku své umělecké dráhy vytýčil. Neměl to lehké, byl učitelem na obecné škole a čas pro uměleckou činnost odkrajoval ze svého volna. Zpočátku pracoval ve velmi stísněných poměrech. Měl však řadu přátel, kteří jej podporovali v jeho umělecké tvorbě, např. B. BENEŠE BUCHLOVANA, prof. JINDŘICHA ČADÍKA, ředitele Uměleckoprůmyslového muzea v Plzni, malíře BOHUMILA KRSE, nakladatele JOSEFA HLADKÉHO, malíře BOHUMILA KRÁTKÉHO a řadu dalších plzeňských umělců a osobností. JOSEF HODEK byl jedním z mála celoživotních přátel JOSEFA VÁCHALA, který ho na počátku jeho uměleckého rozhodování zasvětil do tajů dřevorytu a výrazně ovlivnil počáteční roky jeho grafické tvorby.

Svoji kroniku uzavírá takto: *A kolik času nám starým zbývá? Však také – vždyť dorůstají a také stárnou nové generace. Náš druhý Jan se dožívá letos v srpnu – kdy my dva s Marií jsme měli slavit svatbu zlatou po padesáti letech –*

roků 44. Pracuje spokojeně ve Škodovce, jeho manželka Vlasta jako hlavní účetní v hotelu Škoda a mladá, hezká a chytrá Jana studuje na gymnasiu Julia Fučíka na náměstí Odborářů. Postavili si novou chatu v Mítově, a tak už budou jezdit na léto do vlastního útulku. Jsou spokojeni, snad i šťastni. Dej bůh, aby život jejich plynul tak dále bez nehod a válek a všech nepříjemných trablů. Jen všechno dobré jim přeji až do konce jejich života v spokojenosti a lásce.

Zbývá dodat tragický epilog. Po smrti JOSEFA HODKA na podzim roku 1973 bylo štěstí rodiny syna JANA přerušeno tragickým úrazem dcery JANY při lyžařských závodcích na šumavském Špičáku v březnu roku 1974. Po úrazu hlavy zůstala invalidní a je stále více odkázána na laskavou péči svých stárnoucích rodičů.

Ilustrace k povídce
M. MAJEROVÉ Modrá košilka, L1/4, 70:73, 1933

Václav Rytíř

zapomínaný autor exlibris a publicista

GUSTAV ERHART

VÁCLAV RYTÍŘ – malíř, kreslíř, grafik, heraldik, vydavatel a editor; autor dodnes vyhledávaných odborných publikací, ročenek a popisných seznamů exlibris. Narozen v Praze 22. prosince 1889, krátce studoval u uznávaného malíře zvířat prof. LUDVÍKA VACÁTKO (1873–1956), avšak již jako dvacetiletý prošel vandrem pěšky až do Paříže, kde (rovněž nepříliš dlouho) navštěvoval ještě ateliér sochaře a cizeléra KARLA B. MALINY (*1919). Již v této době začal se výrazněji projevoval jeho zájem o oblast drobné grafiky, respektive o tvorbu exlibris, jejichž počet v rozmezí let 1905–1943 dosáhl na 330 exemplářů – provedených často v několika variantách nebo s různým barevným řešením. V době před první světovou válkou jednalo se však většinou jen o nepočtené a z běžného průměru nikterak nevybočující práce, které svědčí především o hledání vlastního výrazu a snaze o dosažení osobitého tvarosloví (el dr. J. BARTHA *Muž klestící si cestu mečem*, 1910; CH. DUPONTA *Muž u bouquinisty*, 1910; dr. J. HUBENÉHO *Brko v kalamáři*, 1912). Na některých z těchto raných exlibris i volných prací je dobře rozpoznatelný vliv dobové secesní manýry a nálad „konce století“ (vl *Poprsí ženy a fallus*, dřevoryt, 1910; vl *Zloděj s ukradenou knihou na šibenici*, 1912), které ostatně, byť v jiné rovině, nezaprou ani práce pozdější, směřující buď k výrazné ornamentální stylizaci (čtveřice zelených propletených ryb na el BOHUMILA RYBY, 1914), nebo až do geometricky oproštěné a kompozičně přesně vyvážené lapidárnosti, v tomto případě „pouhých“ iniciál křestního jména a příjmení (el MUDr. MARIE WOLFOVÉ, 1926).

Zlomovým a také mimořádně plodným zdá se být rok 1913, ve kterém mladý umělec vytvoří již cca 25 (!) těchto půvabných a nezaměnitelných grafic-

Vlastní karikatura, akvarel, 190:135, 1913

kých děl. Za jiné můžeme vzpomenout minuciózně zpracované erbovní exlibris pro rytíře FR. ELSNICE (jeho variantu se objevuje ještě v r. 1914 a 1915), exlibris pro typografa RUDOLFA KARAJSE *Sazečský šotek nablížejší do dzbánu*, *Notre Dame* pro FELIXE KUNCE nebo nezastřešeně eroticky laděnou *Středověkou dámu* s vysoko zdviženou sukní pro známého znalce a sběratele tohoto žánru K. J. OBRÁTILA (1866–1945), v pojetí blízkém o jedenáct let mladší *Ledě s labutí* (el JAROMÍRA MALÉHO). Připomenout lze i *Rozevřenou knihu na kovadlině* pro dnes již pozapomenutého novináře, básníka a překladatele FRANTIŠKA S. PROCHÁZKU (1861–1939) či *Rybník s rukou kostlivce*, určený pro knihovnu MUDr. Č. STÝBLA.

Rytířova tvůrčí aktivita nepolevuje ani v krušných časech po vypuknutí války, v letech 1914–1918. Tehdy, nepochybně i pod tíží této neradostné doby, ztvárňuje nápadně často náměty veskrze chmurné, tísnivé, nejednou snad až morbidně děsivé, plné beznaděje, strachu a opuštěnosti, jako jsou například *Smrtonoš vytahující zuby záložku z knihy* (el pro dr. MIRKO BOUČKA, 1916), *Ruka držící lebku* (el pro MUDr. JINDŘI-

Skica nerealizovaného exlibris, akvarel, 160:110, 1914

Vlastní novoročenka 1923,
kolorovaná zinkografie

Vlastní novoročenka 1917, lept, 93:74

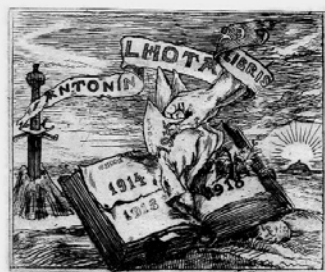
CHA CRHU, 1915), *Ruka kostlivce vyhrabující rostlinu* (el pro básníka JAKUBA DEMLA, 1915), *Upír držící nad knihou hlavy orla* (el pro JOSEFA HAMPLA, 1916), *Masky visící na provaze* (el pro JAROSLAVA HURTA, 1915), *Lebka před otevřenou knihou* (el pro dr. OT. JANÁČKA, 1915), *Mystický obrazec s lebkou uprostřed Davidovy hvězdy obklopené Uroborem* (el pro JAROSLAVA KRUTU, 1914), *Mefistofeles vyhlížející z knihy* (el pro B. MAZALA, 1917), *Kosa s hadem a smrt* (el pro zakladatele moravské otolaryngologické školy MUDr. FRANTIŠKA NINGERA (1886–1966) z roku 1914, *Ruka odhánějící letícího netopýra* (el pro F. POLIDARA, 1916), *Netopýr s otevřenou knihou* (autorovo vlastní el, 1915), *Muž sedící na kůlu v moři* (el pro JOSEFA SÝKORU, 1917), *Koniáš u hranice dohořívajících knih* (el pro JOSEFA ZELENEHO, 1916)... Do této řady jistě patří i pozdější vysoce sugestivní dvoubarevná litografie s chrlicem v podobě *Satana na ochozu pařížského chrámu Notre Dame* (1926), zhotovená pro proslulého architekta dr. ing. JAROSLAVA POLÍVKU (1886–1960), působícího od konce třicátých let ve Spojených státech.

Jen občas, skoro sporadicky, objevují se témata veselejší, jmenovitě RYTÍŘŮV oblíbený křehký motýl (el pro JARMILU FRAUSTUSOVOU, 1916, BOŽENKU ZBÍRALOVOU, 1915

a MARIÍ RYTÍŘOVOU, 1916), půvabný exotický pták (*Rajka na stromě*, el pro FRANTIŠKU ŘÍHOVOU, 1917), *Zátka od šampaňského ve vavřínovém věnci* (el FERDINANDA HEJNY, 1914), groteskně vyhlížející farfadeti (el pro J. BROUSKA *Šotek s knihou sedící v oblacích*, 1915; el pro VÁCHALOVU družku grafičku ANNU MACKOVOU *Trpaslík na hradní zřícenině*, 1916; el pro LÁDU NOVÁKA *Rarášek s holí*, 1916; el pro archiváře Národního divadla a fotografa VÁCLAVA PODRABSKÉHO *Ďasík na knize vznášející se ve vzduchu*, 1915) nebo dekorativní *Květy ve váze* (el pro A. PLECITÉHO z r. 1914). Tohoto druhu jsou konečně i některé práce inspirované jménem budoucího vlastníka, zdařile využívající efektu „nomen omen“ (tzv. mluvící exlibris): *Zajíc pokuřující z dýmky* (1915) pro VÁCLAVA ZAJÍČKA, *Zimní krajina* pro J. MRÁZE (1914), *Pádící vlk* (el PAVLA WOLFA, 1918), *Otakárek fenyklový a iniciály* pro OTAKARA LITOMISKÉHO, pocházející ovšem až z roku 1928.

Jako mnoho jiných českých umělců také VÁCLAV RYTÍŘ vítá vznik Československé republiky. Avantgardní dobové proudy rozvíjející se v novém státě s nebyvalou silou a prosazující se nekompromisně na výtvarné scéně se ho však příliš nedotknou. Pobývá tehdy převážně v Úvalech a se zaujetím sobě vlastním pracuje často i v plenéru – na rázovitém Moravském Slovácku nebo v dosud stále ještě malebné krajině Českobrodsko v blízkém okolí Prahy. Ta ostatně vždy patřila k jeho vděčným inspiračním zdrojům. Podobně jako starší JAN MINAŘÍK a mladší KAREL VOTLUČKA citlivě a s hlubokou empatií zachycuje (ponejvíce v oleji a akvarelu) její historickou architekturu, křivolaké uličky a malebná zákoutí (*Partie z Resslové ulice*, 1916; *Starodávnyj Ungelt*, 1923; *Kamzíková ulice*, 1927; *Věž u sv. Jindřicha*, aj.), z nichž mnohé, spolu s díly grafickými, představil na velké souborné výstavě uspořádané roku 1922 v jihomoravských Bučovicích. (Poslední obdobně koncipovanou expozici, čítající tentokrát na 140 (!) prací, uspořádá potom až rok před svou smrtí také v Praze.)

Z grafických technik užitých jak ve volné grafice, tak v exlibris jsou mu blízké zejména zinkografie, lept a lito-

Lept, 137:110, 1923

Linoryt, 110:64, 1912,
návrh V. R., ryl R. KARAJŠ

Zinkografie, 94:71, 1914

Lept, 86:138, 1915

grafie; ojediněle (bohužel) zkouší také dřevoryt a linoryt (el dr. JAR. HUBENÝ *Brko v kalamáři*, 1912), techniky, které svojí tvrdě lineární expresivitou by právě zde, pod rydlem Mistra jeho ražby, dokázaly jistě zapůsobit jedinečným esteticky silným účinkem.

Výtvarná práce spolu s dalšími, zejména edičními aktivitami, umožňuje Rytířovi poznat mnoho čínorodých osobností tehdejšího společenského a kulturního života. Osobně nebo korespondenčně je v kontaktu s Jiřím MAHEM (el *Pstruh*, 1930, v narážce na spisovatelovu rybářskou zálibu), brněnským bibliofilem a sběratelem PhMr. MOJMÍREM HELCELETEM (1879–1959), spisovatelem a znalcem japonerie P. SIGISMUNDEM BOUŠKOU, o.s. B. (1867–1942), VLADISLAVEM RÖHLINGEM (1878–1949), knihkupcem a nakladatelem JOSEFEM BOŠEM (1889–?) – el *Stylisovaný stromek ve kbelíku*, 1913, s velkým znalcem grafiky a exlibris zvláště, mnichovohradištským rodákem ALOISEM EHLEMANEM (1889–1979) – el *Anténa*, 1926, jeho rakovnickým kolegou ve stejném oboru ANTONÍNEM LHOTOU (1884–1956) – el *Ruka trhající z knihy listy s letopočty 1915–1917* z roku 1923, regionálním historikem z Kroměříže VLADIMÍREM NOPEM (1915–1982) – el *Okřídlený dás mezi knihami* a další z let 1941–1942, známým bankéřem dr. JAROSLAVEM PREISSEM (1870–1946) – el *Fantastická hora*, 1916, šachovým velmistrem KARLEM OPOČENSKÝM (1892–1975) – el *Šachistický motiv* (1941), bibliofilem a sběratelem VÁCLAVEM RUDLEM (1875–1958) – el *Tři hrady v dekoru s granátovými jablky*, malířem LÁDOU NOVÁKEM (1865–1944) a s mnoha dalšími. Nechyběl mezi nimi ani FRANTIŠEK KUPKA, od něhož obdržel RYTÍŘ koncem dubna roku 1928 z Puteaux u Paříže zajímavý dopis: „...doufám, že jste již dávno hodil za sebe théosofii, není nic lepšího než prostá fyziologie, tam alespoň se člověk může postavit na pevnou půdu.“ Narážel zde snad na nějaký bližší dřívější kontakt? Společný zájem o tuto okultně duchovní sféru, která byla tomuto světově uznávanému malíři v mládí tak blízká? Nevíme. Zajímavá svědectví lze snad nalézt v dosud neutříděné koresponden-

ci deponované v Památníku národního písemnictví.

Dostupná biografická data a podrobnější údaje o privátním životě VÁCLAVA RYTÍŘE jsou dodnes překvapivě skoupé a omezené na skutečně jen ty nejzákladnější. S určitostí nevíme dokonce ani to, zda MARIE RYTÍŘOVÁ, držitelka tří exlibris (*Had na skále mezi topoly*, 1913; *Půlměsíc*, 1914; *Motýl*, 1916) byla umělcovou chotí. V případě přátelských vztahů s VOJTĚCHEM PREISSIGEM odkazujeme na jejich vzájemnou korespondenci (blíže viz Literatura). Problém představovalo i opatření Rytířovy podobizny, výsledkem hledání jsou tři reprodukovány portréty – více se najít nepodařilo.

Zbývá poslední tvůrčí etapa, vymezená přibližně léty 1939–1943. Celková tenze této doby je jistě v mnohém blízká tíži let první světové války a nebudeme snad daleko od pravdy, když její projekci pocítíme i zde, ač konkrétní důkazy pochopitelně nejsou. „Mluvíci“ exlibris (tento termín jsme si vypůjčili z heraldiky) jako *Beran na štítu* (el pro J. BERANA) z roku 1942 jsou již jen ojedinělá, střídaná daleko častěji odpudivým *Haštošem* (el pro JANA BERÁNKU, 1942), *Postavou s maskou* (pro JOSEFA ČERNOHUBÉHO, 1942), *Obluda se zakrouceným ocasem* a *Sedící obludou*, obě el JOSEFA ČÍŽKA, 1941), *Spouští v knihkupectví* a zlopověstnou *Sovou* (obě el pro JANA HUDERU, 1940 resp. 1942), *Baziliškem na knize* (el pro VLADIMÍRA NOPA, 1942), *Rozčepýřeným ptákem na knize* (el pro KARLA NOVÁKA, 1941), *Saní a Drakem* (obě autorova vlastní el, 1940 resp. 1941) nebo pohřební *Urnou na knize* (el pro BOHUMÍRA ŠTĚTKU, 1940). V roce 1941 nechybí pak ani „případný“ shora již zmíněný *Šachistický motiv*. S trochou licence připustíme, že mohl, vedle profese jeho majitele,

Karikatura od H. BOHMANA, reprodukce kresby, 1936

Barevná zinkografie, 95:58, 1914

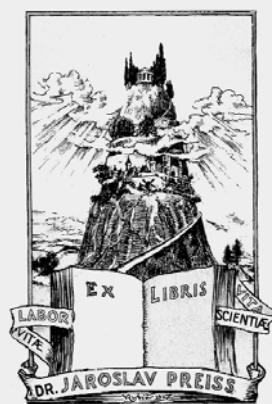
Barevná litografie, 93:70, 1942

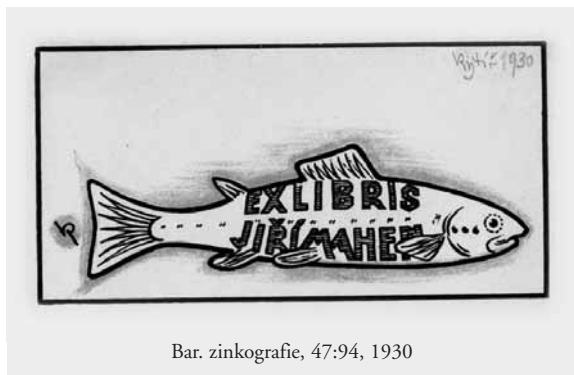
Lept, 98:66, 1933

Barevná litografie, 65:46, 1941

Barevná litografie, 115:79, 1927

vyjadřovat i napětí nad výsledkem osudového střetu s vojsky Třetí říše, stojící tehdy v zenitu slávy svých válečných úspěchů.

Z posledního roku života VÁCLAVA RYTÍŘE jsou známy již jen tři vlastníci jeho exlibris: pardubický tiskař a litograf JOSEF ČÍŽEK (el *Jabloňová větev, Zkřížené ptačí nohy, Rozházené značky porcelánu*), knihovník a dnes doyen moravských exlibristů MIRKO RIEDL (*1920) – el *Nápis na starém papíru* a FRANTIŠEK STEIMAR (el *Kráčející lev s korunou*). Jimi se umělec rozloučil se svou nepřetržitou, bezmála čtyřicetiletou výtvarnou tvorbou. Zanechal všestranně cenné dílo a současně i několik „bílých míst“, která stále čekají na některého z jeho budoucích biografů a interpretů.

VÁCLAV RYTÍŘ zemřel opomíjen a v hmotné bídě 24. června 1943 v Úvalech (nikoli tedy v Praze, jak mylně uvádí TOMANŮV slovník) a je pochován na tamním hřbitově; ve městě, kde dlouhá léta žil a pracoval v Poděbradově ulici čp. 708. Příčina smrti v nedožitých čtyřiapadesáti letech není známa. V závěru opožděného nekrologu „*Člověk a kumštýř*“, který přinesla Národní politika 25. 8. 1943, napsal přítel JAKUBA DEMLA, básník a kněz MARTIN JAN VOCHOČ (1910–1967): „Za rakví šla prý jen manželka, bratr a stará maminka. Nikdo v Praze, nikdo ve světě nevěděl o skonu malíře, grafika a exlibristy světové proslulosti (...). Tíše, tichounce odešel možná poslední náš bohémský starý styl, pamětník slávy i bídy pařížských podkrovní“

z období fin de siècle – a v jistém, donquijottovsky vznešeném smyslu také rytíř poslední...”

Na kterém starém šlechtickém exlibris jsem kdysi viděl slova: Nasci.Pati.Mori. Domnívám se, že tuto výstižnou devízu by stejně tak dobře mohlo nést i RYTÍŘOVO exlibris osobní nebo motto na jeho náhrobku.

Fotografie na náhrobku na hřbitově v Úvalech

Výběr z literatury

- VODEHNAL PAVEL: VÁCLAV RYTÍŘ – Exlibris (Spolek sběratelů a přátel exlibris, 78. seznam, Praha 1945). Zahrnuje 329 položek.
 DOLENSKÝ ANTONÍN: Sběrka knižních značek, RUDOLF BŘEZINA, Praha 1923
 Česká grafika XX. století, Hollar, Praha 1997
 VENCĚL SLAVOMIL: České exlibris, Hollar, Praha 2000
 PREISSIG VOJTĚCH. Dopisy z Ameriky Václavu Rytířovi, Státní tiskárna, Praha 1945
 TOMAN, PROKOP: Nový slovník československých výtvarných umělců., Výtvarné centrum Chagall, Ostrava 1993

Text vznikl pro potřeby Sborníku pro exlibris a drobnou grafiku a byl souběžně v téměř identické podobě otištěn ve Zprávách Spolku českých bibliofilů č. 1/2012.

EX LIBRIS
VLAD. NOP

Zinkografie, 71:46, 1941

Bar. zinkografie, 66:59, 1916

Zinkografie, 80:60, 1928

Zinkografie, 52:65, 1941

POKUS O BIBLIOGRAFII PRACÍ V.R.

- RYTÍŘ VÁCLAV: Ex libris VÁCLAVA RYTÍŘE 1906–1916, nákladem vl., Praha 1916
- RYTÍŘ VÁCLAV: Ex libris LÁDI NOVÁKA 1900–1916, nákladem vl., Praha 1916 (s přílohou 12 exlibris L. NOVÁKA). Vyšlo znovu 1926 se šesti přílohami jako svazek II. Edice Monografie Ex libris.
- RYTÍŘ VÁCLAV: ANTONÍN HÄUSLER. Ex libris, nákladem vl., Úvaly 1932
(Popisný seznam 1909–1932; 11 vyobrazení a 6 původních příloh)
- RYTÍŘ VÁCLAV: MIKOLÁŠ ALEŠ, nákladem. vl., Praha 1926 (2 přílohy)
- RYTÍŘ VÁCLAV: MIKOLÁŠ ALEŠ exlibris, nákladem vl., Úvaly 1937 (7 příloh)
- RYTÍŘ VÁCLAV: MIKOLÁŠ ALEŠ. Ex libris (Popisný seznam 1878–1913), S. KAKABUS, Praha 1998
- RYTÍŘ VÁCLAV: VOJTĚCH PREISSIG. Ex libris (Popisný seznam), nákladem vl., Praha 1927; 13 vyobrazení, 4 původní přílohy; předmluva K. DYRYN
- RYTÍŘ VÁCLAV: Soupis vlastních ex libris, nákladem vl., Praha 1927
- RYTÍŘ VÁCLAV: Heraldické tinktury, kovy–barvy–kožišiny a jejich šrafování, nákladem vl., Úvaly u Prahy 1941; 29 vyobrazení, 1 příloha
- RYTÍŘ VÁCLAV: Špalíček českých knižních značek exlibris, nákladem vl. Praha 1930; (Sešit 1–10)
- RYTÍŘ VÁCLAV: Čtvrtý Špalíček exlibris, novoročenek a jiných prací, nákladem vl., Úvaly 1935
- RYTÍŘ VÁCLAV: Exlibris svobodných zednářů a jiných tajných společností, nakladatel neuveden, Praha 1931; (Sešit A–H)
- RYTÍŘ VÁCLAV: FRANTIŠEK MOLÍK. Sbírka ex libris, nákladem vl., Praha 1929
- RYTÍŘ VÁCLAV: T. F. ŠIMON. Exlibris. Popisný seznam 1910–1932, nákladem vl., Úvaly 1932
Dvě hlubotiskové přílohy, předmluva ARTUR NOVÁK

- RYTÍŘ VÁCLAV: V. H. BRUNNER. Exlibris a supralibros, nákladem vl., Praha 1929, edice Monografie exlibris, svazek VI.
- RYTÍŘ VÁCLAV: KAREL WELLNER. Ex libris, popisný seznam 1913–1925 (2 přílohy), nákladem vl., Praha, 1928, edice Monografie exlibris, sv. V.
- RYTÍŘ VÁCLAV: FRANTIŠEK MOLÍK. Sbírka ex libris, nákladem vl., Praha 1929
- RYTÍŘ VÁCLAV: Malířské signatury, nákladem M. RYTÍŘOVÉ, Praha; (vyšlo opakovaně, např. 1944, je známo také 6. upravené vydání TOUZIMSKÝ & MORAVEC, Praha 2008)
- RYTÍŘ VÁCLAV, VAVREK ONDŘEJ: Přehledná rukověť sběratelova, FR. HANEK, Praha 1947; (nedokončeno) – Jen 1. část Značky českého porcelánu
- RYTÍŘ VÁCLAV: Ex libris VÁCLAVA RYTÍŘE 1906–1916, nákladem vl., Praha 1916

Autor i redaktor jsou si vědomi, že výše uvedená bibliografie prací V. R. je neúplná a v některých údajích pravděpodobně i nepřesná. Jednou z příčin je nesystematická činnost V. RYTÍŘE, který své práce vydával opakovaně podle potřeby jejich odbytu a nová vydání upravoval. Dává však přehled o hloubce a šíři zájmů autora exlibristických publikací v té době ojedinělých. Tenké sešitky jeho prací jsou dodnes zdrojem cenných informací.

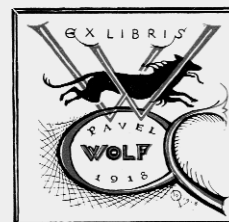
Zinkografie, 80:54, 1942

Zinkografie, 58:61, 1914

Lept, 69:50, 1925

Dvoubarevná zinkografie, 58:61, 1918

Má setkání s exlibris

Slávek Zídek zaznamenal několik příběhů o tom, jak přišel (nebo také nepřišel) ke svým exlibris, co s těmi grafickými klenoty prožil a hlavně o tom, co pro něho znamenají opakovaná setkání s jejich tvůrci. Složil je do tenkého sešitku a připravil jako poděkování za gratulace ke svým krásným narozeninám (19. 2. 1922). Protože své pocity vlastně zveřejnil a my soudíme, že vyjadřuje pocity mnoha dalších sběratelů, dovolili jsme si (podstatnou část) opsat a seznamujeme s nimi (bez souhlasu autora a jako kolektivní přání všeho dobrého) i čtenáře Sborníku.

Redaktor a výbor spolku

STANISLAV ZÍDEK

Přátelé radili: „Udělám výstavu k tvým devadesátinám o vztahu k výtvarníkům exlibris, které jsi oslovil a kteří tě vyslyšeli. Napíšeš o nich a k tomu přidáš ještě něco o sobě.“ Psát o těch umělcích, to potěšilo. Ale psát o sobě? Co já jsem toho již za ten dlouhý život prožil. Ale nikdo přece nebude zvědavý na můj román. Každý z nás má ten svůj. A všimněte si, jak jsou si ve své podstatě podobné. Liší se jen v detailech.

Tak kupříkladu: Narodil jsem se čtyři roky po ukončení první světové války a šestnáct let před válkou druhou. To byly základní kulisy mého dětství a mládí. Do „kolektivu života“ jsem vstoupil ve svých pěti letech, když mě maminka přivedla do mateřské školy v Kuklenách, kde měli baráčníci velké loutkové divadlo. Vzpomínám na nádherné velké loutky a pohádkové děje. Dětská fantazie všechno hltavě přijímala a poznamenala mládí i dospělost. Byl to začátek mé lásky k umění, etice, k pravdě. Ale předcházely tomu i obrázky JOSEFA LADY, MIKOLÁŠE ALŠE, slabikář... Všichni máme své kořeny v dětství, které nám v dospělosti košatí ve strom života.

Později přišel Sokol, skauting, bezmotorové létání, ale i ochotnické divadlo. V kultuře mě „potkali“ bratři ČAPKOVÉ, MASARYK, FRÁŇA ŠRÁMEK, SEIFERT, REMARQUE a další velikáni ducha. Oslovil mě MUNCHŮV „Výkřik“, naši surrealisté a všechno co namaloval MARC CHAGALL. A nemohu přitom opomenout výjimečnost hudby, s jejím vznikem a zánikem v prostoru a čase, protože hudba je těsnopis emocí. Po studentských peripetiích na vyšší průmyslové škole strojnické se mi profesionálním údělem stalo kreslicí prkno a projektování velkých chemicko-strojírenských a energetických zařízení. Profese mě těšila, protože se prolínala s řízením velkých staveb v terénu a bylo na co se ohlédnout.

Nadevše miluji přírodu. Štítý hor, ale i malebné Jestřebí hory, Javoří hory, Sendraž, Broumovsko s jeho důmyslně orientovanými barokními kostely, ale i sochami svatých zdobícími poutnické cesty a vyzývající k pokoře. Historická architektura je pro mě další výzvou. A k těmto „láskám“ jsou přímo požehnáním dobří přátelé. Právě takové jsem měl štěstí potkat ve Spolku sběratelů exlibris. Život mě

obohatit i o přátelství s výtvarníky, ať již to byli malíři, grafici či sochaři.

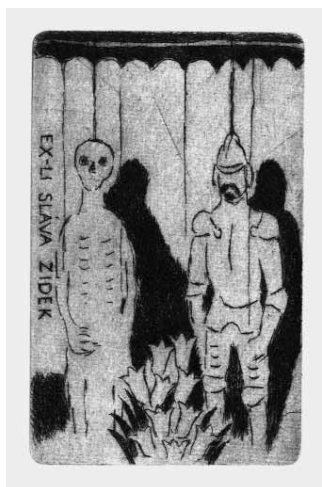
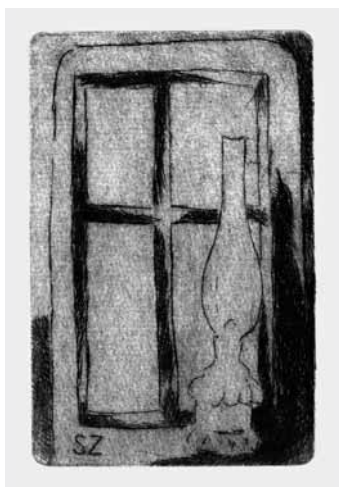
A kdybych se tázal po smyslu života, našel bych jej mimo jiné tady: láska a vnímání uměleckých hodnot člověka. To vše s velikou pokorou k životu. Jsem skeptický optimista. Domnívám se však, že přes všechna ideologická vyznání nejrozumnějších náboženství a církví světa a humanitních ideologií se posun k vyšším hodnotám lidské civilizace zatím nekoná. Kéž by už jednou zmoudřel Homo sapiens.

Na konci mé pouti životem bych si rád řekl s básníkem VLADIMÍREM HOLANEM: „Můj život byl krásný, protože byl všední“.

VLADIMÍR KOMÁREK

Motto: V obrysech věcí, na které se dívám, maluji to, co oči nevidí. VK 1998

Pro vyznavače krásy grafické tvorby a obrazů je jméno VLADIMÍRA KOMÁRKA pojmem. Byla to osobnost a jako Titán vyčníval, ale se vši skromností a s duší dítěte.

Měl jsem tu čest se s Mistrem potkat v roce 1978 v jeho ateliéru v Nedvězí a poprvé jsem četl vstupní tabulku o „krátké návštěvě“. Tu jsem pak míjel téměř čtvrt století našeho vzájemného přátelství. Přání seznámit se s malířem bylo velmi intenzivní po shlédnutí jeho výstavy v Jicině; pamatuji si, že mně tehdy zvláště zaujal vystavený obraz *Potevřené dveře*. Tam se moje vnímání poezie a ticha setkal s budoucím poznáním celého KOMÁRKOVA díla – obrazů i grafické tvorby. V ateliéru jsme pak byli často téměř jako doma. Vzadu na malířském stojanu jsme prohlédli jeho současnou práci, Mistr nás pobídl, ať se v regálech podíváme na jeho další obrazy. Nebylo lehké jeden z nich si vybrat.

Z grafických technik mi učarovala suchá jehla a v roce 1979 bylo splněno mé přání a dočkal jsem se svého prvního exlibris od VLADIMÍRA KOMÁRKA: *Petrolejová lampa*, symbol ticha a světla v duši. Nejinak to bylo i podruhé. „A co bys na tom exlibris chtěl mít?“ Jednou jsem porušil

zásadu nechat námět na Mistrovi a zavzpomínal jsem na loutkové divadlo v dětství tolik milované. Téma Vladimíra lákalo, měl k loutkám stejnou lásku, a tak pro mě vytvořil exlibris s loutkami. Ale trvalo to. Jeho oznámení „visíš támhle na hřebíku“ znamenalo, že jsi v pořadí a ve vhodné dobu na tebe dojde řada.

V ateliéru měl VLADIMÍR „nechtěnou“ sbírku skleněných dobových lahví. Často mu chtěl návštěvník udělat radost, přinesl jako dárek zajímavou lahvičku, a tak vznikla tato sbírka. O několik secesních kousků jsme mu sbírku rozšířili i my. Díky přátelům jsem našel své místo v řadách vzácných lidí stejné „krevní skupiny“ a stal se členem spolku sběratelů exlibris. FRÁŇA ŠRÁMEK napsal, že každý člověk by měl prožít aspoň tři životy. Já jeden prožívám v tomto spolku. A rád.

Milý Vladimíre, nikdy nezapomenu na naše, jak jsi říkal „moudré řeči“ o smyslu života, o umění, o JANU ZRZAVÉM, BAUCHOVI, JAROSLAVU SEIFERTOVI, o tom, proč maluješ tak obyčejné předměty jako židli, stůl, oponu, hodiny, lampu. Patřím mezi ty šťastné, pyšníci se slušnou sbírkou Tvých „malých obrázků“.

JOSEF KÁBRT

Ty obrázky byly opravdu výjimečné. Tedy výjimečně krásné. Byly to grafické listy – exlibris. Autor JOSEF KÁBRT. Než však došlo ke kontaktu s autorem, dostal jsem grafiku s magickým námětem. Byl na ní *Mág* s křišťálovou koulí. Nádherná věc. KÁBRTŮV ateliér byl v malebné Lomnici nad Popelkou na půdě domu na náměstí vedle kostela, dýchal stářím a byl plný obrazů. Jezdíváme jsme tudy často ke

„Komárovi“ do Nedvězí. Přitahovala nás zvláště ta velká plátna. Ta dokonalá skladba barev a nevšedních výjevů na obrazech: *Starci a žena*, *Apokalypsa*, *Mág*, *Ikaros*... úžas nad krásou. Mistr KÁBRT v bílém plášti, s noblesním vystupováním, nás překvapil skromným přístupem k našim neskromným dotazům a velmi brzy jsme byli přáteli „v umění“.

Přišli jsme požádat o zhotovení exlibris. Pan KÁBRT souhlasí, ale hned upozorňuje, že by bylo nejlepší, kdyby-

chom si námět vybrali sami. „Franz Kafka? To by mě lákalo. Jeho romány mám rád a dobře je znám.“ A dvojice kařkovských exlibris od Mistra KÁBRŤA je na světě: *Proměna* pro MARII RUMILAROVOU a můj *Zámek*, jsou krásná a mezi sběrateli velice žádaná. Další návštěvy ateliéru JOSEFA KÁBRŤA nás obohacily o nové pocity a vědomosti o životě velkého umělce, o jeho vztahu k malíři INGRESOVI, k ALFONSU MUCHOVI. Poutavá byla jeho vyprávění o práci ve filmovém ateliéru JIŘÍHO TRNKY, o spolupráci s JEANEM EFFELEM na kresleném filmu *Stvoření světa* i zážitky z cest do Francie. Zaslěcuje nás do tajů leptu, své oblíbené grafické techniky, který neobyčejně vyhovuje jeho perfektní kresbě. A tak jsme se potkali s Mistrem nevšedních přátelských vlastností a mimořádného umění výtvarného.

Prvomájová setkání přátel výtvarného umění v Lomnici v uplynulých dvaceti letech byla vždy nádherná. Pozdější vernisáže výstav KÁBRŤA, KOMÁRKA, JÍRY, KLÁPŠŤEHO se stala velkými vzpomínkami na mimořádné umělce tohoto kraje. Smutně jsme však vždy pohlédli na dům u kostela, kde býval KÁBRŤŮV ateliér.

JAROSLAV DAJČ

Rukopis grafik a kreseb JAROSLAVA DAJČE se stal mou láskou „na první pohled“. Psala se osmdesátá léta a bylo to při sjezdu SSPE v Chrudimi. Ačkoli můj seznam jmen grafiků byl již docela obšírný, jméno DAJČ bylo pro me milým zjevením. Ten muž seděl u malého stolku s vystavenými grafickými listy. A tak jsme se poznali.

Pan JAROSLAV DAJČ, milý, moudrý a laskavý člověk, vyhověl mému přání a zhotovil mi exlibris *Kulhavý poutník*. Jeho expresivní kresba s magickým a spirituálním vyjádřením vyhovovala mému výtvarnému pohledu, a tak nezůstalo jenom u jednoho mého přání. S Mistrem jsme se vídali na některých jeho výstavách, také u nás v Hradci Králové, zvláště pak v Šolcově a Boučkově statku. Později jsem se na přátelská setkání s JAROSLAVEM DAJČEM a jeho milou paní vždycky těšil, většinou jsme se potkávali na spolkových sjezdech. Posadit se s nimi a prohlížet nové práce grafické či kresby větších formátů a úžasných obsahů, povídat si s nimi a vnímat jejich pokoru a lásku k životu bylo veliké potěšení.

Mám poměrně velkou sbírku exlibris od Mistra DAJČE

a v mém pohledu patří ke třem nejvýznačnějším osobnostem v tvorbě exlibris.

JINDŘICH PILEČEK

Při cestách do Prahy jsem nikdy nevynechal známé pražské antikvariáty. Vedl mě k tomu mimo jiné starý zájem o grafické listy. To jsem ještě nebyl členem Spolku sběratelů exlibris když jsem při jednom takovém prohlížení objevil grafický skvost, báseň vyjádřenou graficky. Objevil jsem JINDŘICHA PILEČKA a jeho listy s fantastickými náměty, které mě vtahovaly do bezhraničných miniaturních dějů. Udělal jsem si radost a grafický list *Chlapec v krajině* jsem si odnesl.

Nemohlo pak trvat dlouho a moje přání po seznámení s autorem a po vlastnictví exlibris od JINDŘICHA PILEČKA se postupně realizovala. Mistr byl v té době velmi žádaný a vytížený. Nebylo ani jednoduché s ním navázat kontakt, o návštěvě v ateliéru nemluvě. Až při trienále v Chrudimi, kde byl Mistr přítomen a kde jsem se s ním osobně poprvé poznal, došlo ke splnění mého přání a po delším čekání bylo exlibris na světě. Pilečkova exlibris měla „vysoký sběratelský kurz“, Mistr byl velmi pilný, a tak výměna PILEČKOVÝCH lístků byla velmi živá.

Škoda jen, že tvůrčí éra JINDŘICHA PILEČKA byla tak krátká a skončila předčasným odchodem do malířského nebe. Jeho tvorba patří stále ke grafické elitě. Byl to velký lyrik, básník grafiky a mistr překvapivé a bezbřehé fantazie.

VLADIMÍR SUCHÁNEK

Velké grafické listy VLADIMÍRA SUCHÁNKY mě zaujaly za výlohami pražských prodejních galerií již někdy v sedmdesátých letech. Přitahovaly mě neobvyklou, kultivovanou barevností, ale i svými náměty ze světa divadla a hudby s atributy masek, kostýmů, opon a závěsů až k tajemnosti bytí.

Osobně jsem SUCHÁNKY poprvé pozdravil na jeho vernisáži výstavy nedaleko našeho Hradce, v jeho rodném Novém Městě nad Metují v roce 1983. Od té doby jsme se často potkávali na krásném novoměstském náměstí, kam se vracel ke svým kořenům. Brzy jsme se spřátelili a VLADIMÍR mě občas pozval do Pekla, kde má na Metuji chalupu. Dokonce tam plánoval zřídit druhý ateliér a mně nabídl účast při tisku grafik.

Tvorbě exlibris se začal věnovat v roce 1972 už jako zralý umělec a jeho „trochu jiný“ grafický projev našel mezi

sběrateli rychle velkou oblibu. SUCHÁNKOVY knižní značky se těší mimořádnému mezinárodnímu uznání, svědčí o tom mnoho cen v soutěžích v mnoha zemích a skutečnost, že dvě pětiny jeho exlibris patří zahraničním majitelům. Velkou část jeho tvorby pochopitelně tvoří rozměrné volné grafické listy a spoustu jeho aktivit už mnoho let zabírá i předsednictví ve spolku Hollar a až donedávna také hudební soubor Grafičanka.

Na exlibris od VLADIMÍRA čekám dodnes, příležitostně mi je nahrazuje hezkými grafickými lístky, ale věřím, že se dočkám. Naposledy jsme si podali ruku a řekli si „jak jde život“ u příležitosti VLADIMÍROVÝCH pětasedmdesátin, kde jinde než v Novém Městě nad Metují, kde měl velkou jubilejní výstavu s úvodním slovem pana profesora FRANTIŠKA DVOŘÁKA.

JOSEF JÍRA

Také JOSEFA JÍRU jsem si zařadil mezi své „velké“, s mojí duší souznící umělce. Jeho tvůrčí projev v malbě či grafice je těžko popsateľný. Je tam lyrika, poezie, tajemno. Námětově čerpá hodně z biblických motivů, z balad, ale i z nočních podniků, kaváren a krajin. Téměř provokující jsou jeho oči u lidských postav, které se stávají až dominantní

a nutí k vnitřnímu dialogu. Oči, které kladou existenciální otázky.

Tvorbě knižních značek se vyhýbal, ležely mimo okruh jeho zájmů. Pro své známé vytvořil pouze několik exlibris suchou jehlou nebo sítotiskem.

S JOSEFEM JÍROU jsme se osobně poprvé potkali na jedné z jeho četných výstav ve Starých Hradech, kde jsem projevil zájem o získání jednoho z vystavených grafických listů. Mistr měl však grafiky zadány pro různé významné osobnosti. Mezi sběrateli byl JÍRA znám svým odstupem od zájemců o návštěvu v ateliéru, eventuálně o provedení knižní značky. Šťastnou náhodou se mi podařilo získat jeho přízeň a s několika přáteli jsme se stali hosty ateliéru na Malé Skále. Byl to nesmírný zážitek. JÍRA měl zvláštní, silné charisma osobnosti s autoritativním akcentem. Ukázal nám

velkou část své současné tvorby a zvláště nás zaujaly jeho deníky z cest. Nadšení nebralo konce, když jsme si odnášeli grafiku *Egyptský list – svatí z pouštního kláštera*. Milé a přátelské setkání s Jírou se konalo v roce 1998 v pražské Viole na večeru k jeho sedmdesátinám, JANA a VIKTOR PREISOVI tam četli úryvky z Deníků. JOSEF JÍRA byl vlídný, milý, pěkně se s ním povídalo a na závěr nám věnoval malou litografii *Jeruzalémská deska*.

S malířem KOMÁRKEM měl JÍRA zvláštní vztah přátelského „poštuchování“. Měli k sobě blízko umělecky i generačně, pořádali i společné výstavy, ale jako velké osobnosti měli k sobě i velké výhrady. Oba našli společnou řeč při výzdobě kaple na Malé Skále, kde JÍRA namaloval obrazy křížové cesty a KOMÁREK deskový oltářní obraz. Vzniklo tak pozoruhodné a mimořádné duchovní dílo.

A ještě jednou nás JOSEF JÍRA mile překvapil, když vyměnil grafická rydla za truhlářské nářadí a v životní velikosti expresivně zpodobnil celý betlém v Kryštofově údolí na Liberecku a druhý na Malé Skále. Obě tato díla budila mimořádnou pozornost a obdiv.

Byl to velký umělec, při prohlížení jeho grafických listů se tají dech.

JAN ČERNOŠ

Při jedné společné vernisáži výtvarníků v hradecké Galerii Na Hradě v roce 2008 jsem se poprvé seznámil s grafikou JANA ČERNOŠE. Bylo to pro mě zjevení. Přátelé se ptali: „Viděl jsi toho Černoše?“

V době dnešní barevné fotografie občas s obdivem a uměleckým zážitkem prohlížíme fotografii černobílou. Podobným dojmem na mě zapůsobila grafika v sametové mezzotintě od JANA ČERNOŠE. S určitou nadsázkou o ČERNOŠOVI napsal v nizozemském časopise EXLIBRIS-WERWLD FR. VAN DER EDEN: „Dábel v černé, šedé a bílé.“ Ano, jméno JANA ČERNOŠE je vyslovováno s obdivem pro jeho „novost“ výtvarného projevu. V jeho kompozici je cosi tajemného, do jehož zajetí se rádi dostáváme. Je to něco, co se snažíme odhalit, ale už dopředu víme, že neodhalíme. Necháme na sebe působit neproniknutelné.

A tak ve mně uzrála myšlenka, mít „svého ČERNOŠE“. Bude to mé poslední exlibris (po kolikáté už). Dlouhý čas jsem „koketoval“ s tajemným obrázkem Satyra. Zadávat autorovi námět je vždycky ošidné. Ale zkusil jsem to. „Pokusím se, ale mějte strpení, čas je nemilosrdný“. Asi po roce mě pan ČERNOŠ oznámil, že pokus o Satyra nevyšel, ale může mi nabídnout tajemného Fauna s flétnou. Ukázal mi návrh. Souhlasil jsem a dali jsme si schůzku, při které jsem rád poznal velmi mladého HONZU ČERNOŠE člověka, výtvarníka, gentlemana, osobnost. Jeho myšlenky a úvahy nejen o výtvarném umění byly koncentrované, věcné, stručné. Jedním slovem vám napoví, naznačí, skoro bych řekl, že se z nich odráží jeho tvorba.

Vyprávěl též o svých velkých tvůrčích projektech, mimo jiné i do ciziny. Také se mi svěřil, že tvůrčí proces je pro něho vlastně drogou. Náměty hledá převážně v řecké mytologii. Ale jen tak mezi řádky jsme se spolu vyznali k MUNCHOVU *Výkřiku*.

Konečně došlo k rituálu, pro sběratele exlibris fascinujícímu – převzetí „balíčku“ s požadovanými výtisky grafických skvostů: rozbalil jsem, nedýchal jsem a poděkoval. Tak jsem získal „svého ČERNOŠE“ a utvrdil se v poznání, že grafické dílo pochopíme, až když poznáme jeho tvůrce.

Přidávám ještě trochu nostalgický povzdech nad předmětem, který provázel mé dětství.

Petrolejová lampa. Dnes již jenom jako svědek „starých časů“ ve výlohách starožitností či ozdoba interiéru chalupáře.

Tiše hořící petrolejová lampa jako symbol světla. V duši. Její plamínek nás přitahuje svým magickým tajemstvím ohně, právě tak jako přitahoval oheň jeskynního člověka.

Ale není to ještě tak dávno, kdy tato lampa sloužila jako jediný zdroj světla ve večerní tmě. Pamatuji si dobře, bylo mi osm let a školní úkoly jsem v zimních měsících doháněl při světle petrolejky.

Dominantní na petrolejové lampě byl elegantně tvarovaný cylindr. Téměř umělecké sklářské dílko připomínající něžné ženské tvary. Na úkor této krásy byla jeho zranitelnost. Občas praskl žárem plamínku a to jsem, s maminčiným napomenutím k opatrnosti, šel koupit nový. Obchod se smíšeným zbožím byl téměř naproti nám a říkalo se tam U Němečků. Cylindry byly nasazeny na dřevěné kolíky na zdi za zády paní Němečkové. Musel jsem říci, že chci cylindr jedenáctilinkový. Nikdy jsem nepochopil, co je to za jednotku, ale musel se vejít přesně do kalíšku lampy.

Vzpomínám na téměř obřad přípravy lampy před tím, než došlo k zažehnutí zápalky. Maminka přinesla lampu z předstíňky a opatrně postavila na stůl. Lampa měla hezký, ornamentálně zdobený litinový podstavec. Ve skleněné nádobce se zkontrolovala hladina petroleje. Potom se povytáhl knot a jeho opálený konec se sestříhl. Následovalo čištění cylindru novinovým papírem, kterým se čistilo sklo zevnitř i zvenčí. Maminka několikrát vlastním dechem napomáhala dokonalému lesku skla. Potom se knot „kroutítkem“ ustálil ve správné poloze co nejnižší a zážehem zápalky pomalu došlo ke vzplanutí. Nasadil se cylindr a plamínek se velmi pomalu zvětšoval, aby se sklo cylindru stačilo prohřát. Světlo se zvětšovalo a obřad končil pozdravením „Dobrý večer“.

Po stěnách místnosti běžaly různé bizarní obrazy stínů od světla lampy. S bratrem jsme tam nalézali pohádkové bytosti a sami napomáhali stínobře. A já musel dopsat školní úkoly.

Dneska se mi zdá, že to nebylo zase tak dávno. Ale světlo elektrické lampy mi připomene, že to bylo tak dávno.

Poezie exlibris

L. JIŘINCOVÁ a J. HRUBÝ
v ateliéru v Peci pod Čerchovem,
šedesátá léta

JOSEF HRUBÝ

Mám duši sběratele. Už od dětství jsem sbíral známky, knížky, pak grafiku, fotografie, rukopisy, ale třeba i staré klíče. O exlibris jsem se začal zajímat někdy kolem roku 1968, když se mi najednou vytratily všechny veřejné aktivity. Nebo lépe – nebyl jsem k nim připouštěn. Jednou jsem viděl, že v Klubu elektrikářů v Plzni je výstava exlibris. Šel jsem se tam podívat a nesmírně mě to zaujalo. ZDENĚK KNOFLÍČEK, ROSTISLAV DOSTÁL, VLASTA OPATRŇÁ a další sběratelé, kteří tehdy tuto plzeňskou výstavu pořádali, mě pak do krásy exlibris postupně zasvěcovali. Vzpomínám si, jak mě vzali s sebou na sjezd spolku do Chrudimi. Tam jsem nahlédl do zcela nového světa. Překvapila mě ta úžasná atmosféra, která na sjezdu byla. Potkával jsem tu samé lidi, kteří mi byli velmi blízcí. Stejně jako já měli rádi knihy pěkně vytištěné a svázané. A navíc – lepili si do nich vlastnické štítky, což mi

připadalo úžasné. Bylo to vyjádření vlastnictví, které se vztahuje k nejlepším myšlenkám našeho světa. Ke knihám, které jsou sumou znalostí, krásy a půvabu a to je něco docela jiného, než když někdo sbírá knížky spořitelni nebo šekové.

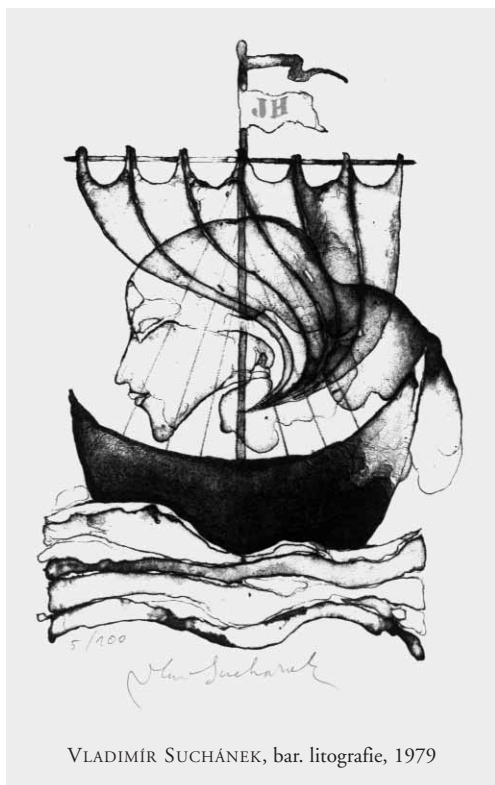
Od počátku svého sbírání jsem měl velkou výhodu v tom, že jsem měl mezi grafiky řadu přátel. První knížku básní *Hudba nechce spát* z roku 1960 mi ilustrovala LUDMILA JIŘINCOVÁ, další například VLADIMÍR SUCHÁNEK, OLDŘICH KULHÁNEK nebo KAREL DEMEL. Tehdy ještě nebyli tak známí. Dnes patří mezi evropsky uznávané tvůrce. A v tom vidím i zásluhu exlibris. Mezinárodní výměna dělá divy – v Nizozemsku chce najednou každý knižní značku od „VLADIMÍR SUCHÁNEK“ a v Japonsku vědí o české grafice více než u nás. Výtvarník se dostává do světového kulturního kontextu a sám pak utváří povědomí o úrovni českého výtvarného umění.

Tak jako každý jsem na začátku sbíral úplně všechno. Stále jsem obje-

LUDMILA JIŘINCOVÁ, lept, 1977

voval něco nového, listy neznámé a fascinující. Líbilo se mi ale, jak si někteří sběratelé budují tematické sbírky. I já jsem hledal něco svého, co bych mohl sbírat. Nakonec jsem si vybral motiv lodí. Loď je něco jako „Niké Samothrácká“. Když přijdete do Louvru a pohlédnete na ni, zůstáváte stát bez dechu a cítíte kolem jejích křídel antický vítr, který k vám ze staletí vane. Přináší vám pocity, který máte jen když vás překvapí nevšední krása. V plachtách mých lodí vanul vítr z dalekých moří. Navíc jsem asi trochu „postižený“ cestami mého otce, který byl cirkusový muzikant a projel celým světem. Loď pro mě symbolizovala neznámé světy, věci vzdálené a tajemné, které mě tehdy přitahovaly. Loď mi proplouvala nejen na exlibris, ale i na novoročenkách, které jsem doplňoval svými lyrickými texty. Mezi autory mé drobné grafiky s tímto námětem se objevují MILOSLAV HAMAN, VLADIMÍR KOMÁREK, JIŘÍ BOUDA, LUDMILA JIŘINCOVÁ, TOMÁŠ KŮS, PŘEMYSL ROLČÍK nebo VLADIMÍR SUCHÁNEK a další.

VLADIMÍR SUCHÁNEK, bar. litografie, 1979

Housle – další mé sběratelské téma. Můj otec housle stál a často se u nás muzicírovalo. Takže se nejen v mé lyrice samozřejmě objevilo jakési hudební genetické zatížení. Mám je především v grafikách ZDENKA BUGANĚ, OLGY VYCHODILOVÉ, BORISE SOUKUPA nebo MILANA BAUERA. Jako vzpomínku na dudáka MATÁSKA, který byl mým kmotrem, mám i jeden lístek s námětem dud.

Také jedno z antických témat mne neminulo: příběh Orfea a Eurydiké ve zpracování JIŘÍHO BRÁZDY a KARLA DEMELA. Téma, které mne stále vzrušuje i literárně.

Pak se v mé sbírce nikoliv jednotlivě objevuje téma Plzně, většinou převzaté ze starých rytin. Jindy zase radnice z mé rodné Volyně na litografii JIŘÍHO BOUDY. Někdy

(možná většinou) bylo dobré nechat výtvarníkovi volnou ruku při volbě námětu. Takový byl KULHÁNKŮV list s portrétem HIERONYMA BOSCHE či PILEČKOVA grafika s hořícím domem, exlibris od VLADIMÍRA KOMÁRKA či staroegyptské motivy od PAVLA ROUČKY. Velice si vážím exlibris od NADĚŽDY PLÍŠKOVÉ s okovaným vajíčkem, které mi symbolizovalo zákaz publikování. Jediný zahraniční umělec mých exlibris je ZOLTÁN VÉN. Vytvořil velmi působivé exlibris podle karlštejnské Apokalypsy.

Bez ohledu na námět jsem si oblíbil techniku dřevorytu u FRANTIŠKA BÍLKA, JOSEFA HODKA a dalších. Postupně jsem pro sebe také objevoval suché jehly, lepty, mezzotinty a další grafické techniky. Dokonce jsem se pokoušel některé destičky si sám i vytisknout. Výsledek byl ale žalostný, tak jsem to raději přenechal profesionálům.

Letos v květnu uplynulo 100 let od narození LUDMILY JIŘINCOVÉ. Za cynického nezájmu médií a veřejnosti. Ti,

kteří se považují za nositele kulturních hodnot, pohrdají výsostným dílem této umělkyně. Nepovšimli si, že její dílo směřovalo k zachování a reprodukci úžasné výživných emocí, které život ani hojně ani podle potřeby nevytváří. Jistá lhotejnost a zesprostačení veřejného prostoru je varující. I Plzeň pozapomněla, ačkoliv LUDMILA JIŘINCOVÁ na jihu kraje v Peci pod Čechovem tvořila svá výsostná díla. Díla, která vždy měla sklon odpovídat slohem a noblesou na chaos.

LUDMILU JIŘINCOVOU jsem poznal už v padesátých letech. Ilustrovala mou první knížku. Potom následovala mnohá setkání na Šumavě, v ateliéru v Praze, na výstavách... Když se mé dílo ocit-

lo na indexu, na vernisážích svých výstav dávala recitovat mé básně – k ohromné nevoli tehdejší vrchnosti. Pro mou ženu vytvořila dvě exlibris a pro mne samotného to mé vůbec první. Je na něm motiv ptáčka. Po něm přišly ještě další, celkem jich mám od LUDMILY JIŘINCOVÉ kolem deseti.

VLADIMÍR SUCHÁNEK oslaví významné životní jubileum v příštím roce. Doufejme, že bude mít větší štěstí pro zhodnocení neobyčejného a magického díla, které je známé v celém kulturním světě. Mám k němu podobně vřelý vztah jako k LUDMILE JIŘINCOVÉ. Seznámili jsme se, když ještě studoval na akademii. Bydlel v Mariánských Lázních,

OLDŘICH KULHÁNEK, lept, 1988

jeho žena tam byla tehdy ředitelkou dětského domova. Když jsme v Plzni zakládali uměleckou skupinu Červen 63, která sdružovala literáty, hudebníky a výtvarníky, stal se samozřejmě jejím členem. Bylo to nemírně blahodárné přátelství, která trvá dodnes. Od VLADIMÍRA SUCHÁNKY mám také několik exlibris. Všechna mají naprosto odlišný výtvarný slovník než ta, která si sběratelé obvykle nechávají dělat. Z mnoha lístků, které od něj mám, teď vybírám jedno. Strážlivě popsáno: na desce s koulí, za níž je okřídlená hlava pod horizontem s duhou. Jenže právě popis nevysvětluje podivnou tajemnost prostoru. Prostoru, který připomíná Melancholii ALBRECHTA DÜRERA a v hlavě mi rezonuje ještě pár dalších desítek interpretací. I ponechávám na vůli další výklad. Na připomínku mi víří v hlavě HOLANŮV verš: „Srdce bez tajemství – prázdná kniha“.

Sám jsem se pak v průběhu let nakazil od výtvarníků a v posledních dvaceti letech jsem začal dělat koláže. Koláž je vlastně taková malá báseň. Když píšu a nejde mi to a za hodinu udělám tužkou jen velikou tečku a dál už nemůžu, tak psaní odložím a vezmu si barevné papíry a obrázky a skládám si zase úplně jiný svět.

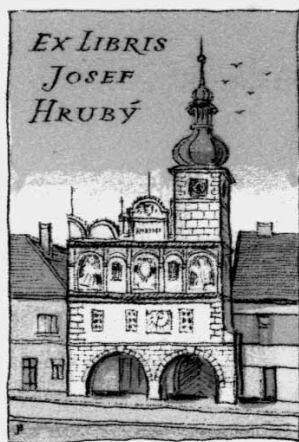
Když mě po roce 1968 vyhodili z Městské knihovny v Plzni, nastoupil jsem k Památkové péči a na zámku Kozel jsme začali dělat výstavy. Bylo jich nakonec kolem třiceti. Vybíral jsem si grafiky, kteří mi konvenovali. CYRIL BOUDA, VLADIMÍR SUCHÁNEK a tak dále. Když jsem dělal výstavu KARLA DEMELA, která byla mimochodem velmi úspěšná, zeptal jsem se ho, koho máme oslovit pro příště. Řekl mi: „Oslovte OLDŘICHA KULHÁNKA, oni mu pořád někde něco zakazují. Zkuste to tady u vás.“ Připravili jsme tedy výstavu, byla vernisáž a tři dny po ní nám ji zavřeli. Po týdnu se nám nicméně podařilo výstavu znovu otevřít, jen jsme museli svěřit asi tři grafiky, které úředníci zástupně považovali za nemravné.

Spolkový věstník Knižní značka byl v té době jediný vydávaný časopis, ve kterém jsem mohl uveřejňovat své texty. Knižní značka byla mou jedinou názorovou tribunou, kde mě nikdy nikdo necenzuroval. Psal jsem o výstavní činnosti na zámku Kozel a také o autorech, o kterých jsem se domníval, že by bylo třeba je sběratelské veřejnosti představit. Jedním z nich byl například MILAN KOHOUT.

Když se dnes ohlížím zpátky, bez exlibris a výtvarného umění vůbec bych byl chudý člověk, který má jen všední zážitky.

JOSEF HRUBÝ

Básník JOSEF HRUBÝ (1932) je rodák z Černětic u Volyně, od konce 50. let žije v Plzni. Knižně debutoval v roce 1960 sbírkou *Hudba nechce spát*. Od počátku svého plzeňského působení patří mezi významné hybatele literárního dění na západě Čech. Je zakládajícím členem umělecké skupiny Červen 63. Na začátku normalizace se jeho dílo kvůli angažovanosti při srpnových událostech ocitlo na indexu a nesměl oficiálně publikovat. To se změnilo teprve po sametové revoluci. Od začátku 90. let JOSEF HRUBÝ ke svým čtenářům přichází každý rok s novou sbírkou. Je členem PEN klubu a Obce spisovatelů. Opakovaně byl nominován na Státní cenu za literaturu. V roce 2011 se stal laureátem ceny Magnesia Litera za svou sbírku *Otlé ach*.

JIŘÍ BOUDA, bar. litografie, 1979

VLADIMÍR KOMÁREK, suchá jehla, 1985

Knihovna Otakara Kruliše-Randy

EXLIBRIS, SUPRALIBROS A RAZÍTKA V ČÁSTI KRULIŠOVY KNIHOVNY

MARIE HÁLOVÁ, JAN LANGHAMMER

OTAKAR KRULIŠ-RANDA se narodil 28. 4. 1890 v Praze a zemřel 14. 2. 1958 ve věznici v Mírově. V letech 1927–1941 byl generálním ředitelem Báňské a hutní společnosti (viz poznámka). Od roku 1939 byl prezidentem Ústředního svazu průmyslníků v Čechách a na Moravě. Rovněž působil v Národohospodářském ústavu Československé akademie věd a na Vysoké škole báňské v Příbrami (v roce 1931 mu byl udělen čestný doktorát technických věd). Jako velice dobrý šachista propagoval a podporoval československý šach (v letech 1940–1945 starosta Ústřední jednoty českých šachistů). Byl významným bibliofilem a jeho činnost směřovala ke shromažďování a záchraně z jeho hlediska významných českých a evropských knih. Sbíral rukopisy, prvotisky a staré tisky, ale také odbornou produkci 19. a 20. století na základě svých zájmů [3]. V letech 1948–1950 a 1953–1958 byl vězněn a ve věznici v Mírově zemřel [12].

Rozsah fondu KRULIŠ-RANDA (Knihovna K–R) ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje (SVK PK) je 3804 svazků podle revize ukončené 28. 1. 2002; 40 svazků je nezvěstných a 49 odepsaných. Knihovna K–R byla při zpracování v 50. letech minulého století rozptýlena do fondu knihovny (tj. nemá samostatnou signaturní řadu), později byl fond stažen na pracoviště historických fondů (tisky do roku 1800) a v hlavním skladě byly knihy vydané od roku 1801 shromážděny do odděleného prostoru. Všem signaturám je předřazeno Y jako označení Knihovny K–R, které nahrazuje neexistující vlastní signaturní řadu.

Knihovna K–R obsahuje svazky psané v češtině, němčině a v dalších jazycích střední a západní Evropy z oborů: teologie, matematika, přírodověda (zejména mykologie), zemědělství, dějiny, dějiny umění, rodopis, literatura, filozofie a knihověda. Z knihovědného hlediska obsahuje 55 prvotisků (15. století) [6], na 550 starých tisků

z 16.–18. století, přes 500 svazků z 19. století a z první poloviny 20. století přibližně 2700 svazků knih a vázaných periodik [4].

Většina Knihovny K–R uložené v Defurových Lažanech byla získána Státní vědeckou knihovnou v Plzni podle rozhodnutí Krajského národního výboru v Plzni č. 9287/51, ale předtím si Státní archiv v Horšovském Týně vybral z fondu pro své potřeby 171 svazků. O konfiskaci bylo definitivně rozhodnuto v roce 1956. Poté byl fond v roce 1957 zainventován a sepsán dle přírůstkových čísel [1]. Výše zmíněná revize z r. 2002 vycházela z tohoto soupisu.

V roce 1952 věnoval O. KRULIŠ-RANDA 27 rukopisů, které nebyly uloženy v Defurových Lažanech, Národnímu muzeu v Praze; později muzeum získalo dalších pět rukopisů darem a koupí a podle soudního jednání koupilo též 27 starých tisků (možná omyl, počet je totožný s počtem darovaných rukopisů) [2]. Porovnáním původních signatur těchto rukopisů s níže zmíněnou Sbírkou exlibris bylo zjištěno, že žádný rukopis nacházející se v Národním muzeu není ve Sbírce exlibris (viz dále) podchycen.

FOTOGRAFICKÁ SBÍRKA EXLIBRIS

Zajímavým průvodním dokumentem Knihovny K–R pro zájemce o exlibris je Sbírka exlibris (sign. 25711), což je soupis exlibris, razítek a supralibros doplněný jejich fotografickými reprodukcemi z knihovny O. KRULIŠE-RANDY. Je zde zdokumentováno 61 exlibris, šest razítek a 38 supralibros. Není známo, kdo tuto fotografickou sbírku pořídil, ani doba vzniku dokumentu. Je možné, že byla pořizena původním majitelem, nejen proto, že obsahuje původní signatury, ale zejména proto, že většina podchycených exlibris a supralibros se v Knihovně K–R nenachází. V SVK PK byla Sbírka exlibris doplňována nově přidělenými signaturami. Pokud by Sbírka exlibris vznikla v SVK PK, došlo by v Knihovně K–R do jejího zainventování v roce 1957 k rozsáhlým ztrátám.

Bylo nutno zodpovědět otázku, které z těchto knižních značek se skutečně zachovaly v Knihovně K–R. Na základě fyzické prohlídky asi 600 svazků na pracovišti historických fondů bylo nalezeno: 23 exlibris, tři razítka a 13 supralibros, z nichž je na české korunní země vázáno pobytem majitelů 13 exlibris, dvě razítka a pět supralibros. Informace o jednotlivých knižních značkách lze čerpat z knihy dr. BOHUMÍRA LIFKY: Exlibris a supralibros v českých korunních zemích v letech 1000 až 1900, SSPE, Praha 1980 a rovněž z internetových informací o knihovnách, majite-

Poznámka

Báňská a hutní společnost, založená 1905, byl báňsko-hutní koncern v ČSR. Měl v rukou 25 % produkce kamenného uhlí, 40 % koksu, 30 % surového železa a 25 % ocele. Většina akcií byla v majetku francouzské kapitálové skupiny Schneider-Creusot. Báňská a hutní společnost měla řadu kapitálových účastí v zahraničí (např. v Polsku a Bulharsku) i v ČSR.

lích a exlibris. Věnujeme pozornost knižním značkám, jejichž majitelé žili v zemích Koruny české.

KNIŽNÍ ZNAČKY SE VZTAHEM K ZEMÍM KORUNY ČESKÉ

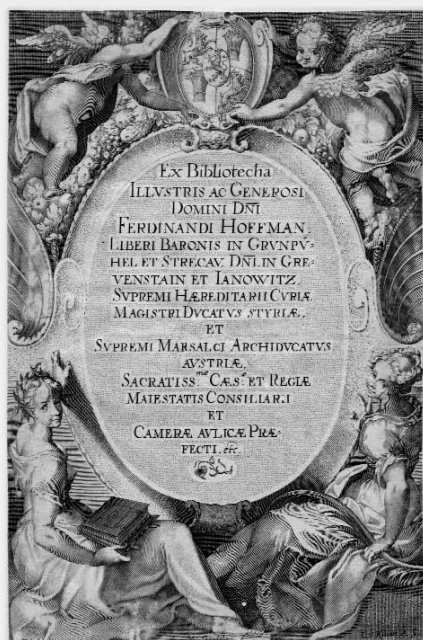
Nejstaršími renesančními exlibris jsou opatřeny knihy původně rodové knihovny Hoffmanů z Grünbüchlu, starého štyrského rodu, jenž se v 16. a 17. století usadil v Čechách a na Moravě. Pro jejich knihy jsou charakteristické: zeleně zbarvený pergamen, supralibros, exlibris a vlastní vpisky jednotlivých členů rodu, často vše v jednom svazku.

FERDINAND HOFFMAN SVOBODNÝ PÁN Z GRÜNBÜCHLU A STŘECHOVA

se narodil v roce 1540 ve Štyrském Hradci a zemřel v roce 1607 v Praze. Stal se naturalizovaným Moravcem a dvo-

WITZ, SVPREMI HAEREDITARII CVRIAE MAGISTRI DVCATVS STYRIAE ET SVPREMI MARSALCI, ARCHIDVCATVS AVSTRIAE SACRATISS: mae CAES: ae ET REGIAE MAIESTATIS CONSILIARII ET CAMERAE, AVLICAE PRAEFECTI. etc. U čtvrtého, nesignovaného, je text zkrácen: EX LIBRIS BIBLIOTHECA GENEROSI DOMINI DNI FERDINANDI HOFFMAN LIBERI BARONIS IN GRVENPVHEL ET STRECHAW DOMINI IN GREVENSTAIN etc. SACRAE CAES MAITIS CON – SILIARII ET PRAESIDIS CAM – ERAE AVLICAE.

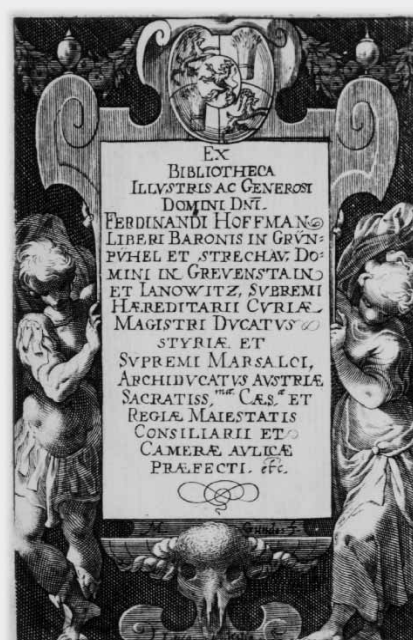
HOFFMANŮV znak na třech signovaných exlibris a na supralibros tvoří čtvercový štít, kde je v 1. a 4. poli korunovaný kozel a ve 2. a 3. poli svázaný snop obilí. Na dvou, pravděpodobně pozdějších exlibris, je znak ve středu doplněn korunovaným lvem. Renesanční krásu signovaných exlibris vytvářejí symbolické postavy umístěné kolem nápisu. Hoffmanovy knihy vázané v zelené kůži nebo perga-

Obr. 1. FERDINAND HOFFMAN svobodný pán z Grünbüchlu a Střechova, mědirytina, asi 1600, 256:168 mm

Obr. 2. FERDINAND HOFFMAN svobodný pán z Grünbüchlu a Střechova, mědirytina, asi 1600, 129:80 mm

Obr. 3. FERDINAND HOFFMAN svobodný pán z Grünbüchlu a Střechova, mědirytina, asi 1600, 86:54 mm

říním císaře RUDOLFA II. Byl proslulým sběratelem bohemic a bibliofilem [8, s. 75]. Užíval čtyři různá exlibris. Tři exlibris velikostí 256:168 mm (na obr. 1), 129:80 mm (na obr. 2) a 86:54 mm (na obr. 3) jsou předkreslena MATIASSEM GÖNDOLACHEM, který pracoval u pražského dvora, a rytá do mědi LUKASEM KILIANEM v Augsburgu kolem roku 1600. Čtvrtá značka, mědirytina velikosti 188:146 mm (na obr. 4), není signována. Označení vlastníka knihy je provedeno u signovaných exlibris téměř shodným textem: EX BIBLIOTHECA ILLVSTRIS AC GENEROSI DOMINI DNI FERDINANDI HOFFMAN LIBERI BARONIS IN GRVNPVHEL ET STRECHAV. DOMINI IN GREVENSTAIN ET IANO-

menu jsou opatřeny zlatým supralibros o rozměrech 93:68 mm (na obr. 5) se znakem majitele a nápisem na vnějším obvodu FERDINAND HOFFMAN FREYHER HERR AVF GREVENSTEIN. Jednodušší supralibros o rozměrech 54:45 mm jsou bez nápisu a ve znaku chybí korunovaný lev. Supralibros (současně s exlibris) je dochováno na 13 svazcích, z toho 11 svazků je vázáno do zeleného pergamentu (sign. Y 0728, Y 3270, Y 3271-4, -6, Y 25971-1, -2, -3, Y 26729, Y 129213, Y 129225, Y 130274, Y 130305, Y 134222) a dva do světle hnědé usně (sign. Y 3254, Y 130246). Pouze exlibris obsahují svazky se signaturou: Y 3272, Y 25955, Y 25972-2, -3, Y 129219-1, Y 130287 a Y 130320. Je to celkem 22 svazků. Z nich je

Obr. 4. FERDINAND HOFFMAN svobodný pán
z Grünbüchlu a Střechova,
mědirytina, asi 1600, 188:146 mm

Obr. 5. FERDINAND HOFFMAN svobodný pán
z Grünbüchlu a Střechova,
supralibros, 93:68 mm

pět prvotisků v osmi svazcích. Dva prvotisky jsou vázané v zeleném pergamentu a obsahují jak zlatené tištěné supralibros, tak mědirytové exlibris (sign. Y 3270 a Y 26729). Obsahově se jedná o dvě vydání bible (Mohuč 1472, sign. Y 3270; Basilej 1498, sign. Y 25972-1, -2) a teologická díla Reinera z Pisy (Norimberk 1477, sign. Y 3272), Jana Gersona (Štrasburk 1494, sign. Y 25971-1, -2, -3) a Guielma Alverna (Norimberk 1496, sign. Y 26729). Jedním z nejmladších tisků z Hoffmanovy knihovny je teoretické pojednání o historii z roku 1601, vázané v zeleném pergamentu (sign. Y 130274).

ZACHARIÁŠ GEIZKOFER Z GAILENBACHU

Další dvorský hodnostář císaře Rudolfa II, Zachariáš Geizkofler z Gailenbachu (1560–1617), užíval čtyři exlibris

Obr. 6. ZACHARIÁŠ GEIZKOFER
z Gailenbachu,
mědirytina, 1605, 52:44 mm

Obr. 7. ZACHARIÁŠ GEIZKOFER
z Gailenbachu,
supralibros, 1605, 52:44 mm

a jedno supralibros [8, s. 75]. V Knihovně K–R se zachovalo v jedné knize pouze torzo jednoho z nich z roku 1605, provedené mědirytinou o rozměrech 52x44 mm (na obr. 6), které je signováno C. S., což je autorská značka Corbini-ana Saura z Augsburgu, a jsou na něm jako majitelé uvedeni manželé ZACHARIAS GEIZKOFER VON GAILENBACH RITTER a MARIA GEIZKOFERIN, GEBORNE VON REHELINGEN. Kniha je opatřena vpředu zlatým supralibros s nápisem ZACHARIAS GEIZKOFER RITTER (na obr. 7). Signatura SVK PK: Y 129211-2. Jedná se o práci TYCHONA DE BRAHE De Mundi Aetherei Recentioribus Phaenomenis, Liber secundus, vytištěnou v Praze roku 1603, obsahující pozorování komety v roce 1577.

PETR VOK Z ROŽMBERKA

Čtyři překrásná renesanční exlibris vytvořil AEGIDIUS SADELER (1570–1629) v roce 1609 pro PETRA VOKA Z ROŽMBERKA (1539–1611) [8, s. 75–76]. V Knihovně K–R se žádné exlibris nezachovalo, přestože je největší z nich (250:168 mm) dokumentováno v jedné knize ve Sbírce exlibris. Z majetku PETRA VOKA je v knihovně pouze jedna kniha opatřená dvěma supralibros z roku 1585. Na přední straně je supralibros s nápisem PETR WOK WOLFF Z ROZMBERKA. M. D. XXC. V. o rozměrech 87x82 mm (na obr. 8) a na zadní straně supralibros o rozměrech 60x47 mm (na obr. 9) s oválným nápisem IN BIBLIOTHECAM ILLVSTRIS. PRIN. GENER. AC MAGNIFICI. D. D. PETRI. A. ROSEBERGA. EPIGR obklopujícím latinskou chvalou na rodovou bibliotéku, srovnávanou s růží v rodovém znaku:

*„Quam rosa fragrantem pangit
et expirat odorem
insigni gaudet. quo Roseberga
domus:
tam Peter illustris .late. diffundit
odorem
doctrinae gratum Bibliotheca tua.
Omen habes multum Rosa,
praestitit hactenus. orbi.
Plus deinceps pariet
Bibliotheca boni.“*

Signatura SVK PK: Y 25954.

Obr. 8. Petr Vok z Rožmberka, supralibros, 1585, 87:82 mm

Obr. 9. PETR VOK z Rožmberka, supralibros, 1585, 60:47 mm

knihoven, z nichž nejvýznamnější byla rožmberská. Následné represe vůči české šlechtě (konfiskace, popravy), emigrace české inteligence do protestantských zemí a nástup cizí zbohatlické šlechty měly neblahý vliv na knižní kulturu v českých zemích. Vznikají barokní exlibris, jejichž

Svazek se skládá ze tří jenských tisků z r. 1597 obsahujících díla k dějinám Saska, Míšeňska a rodu Wettinů (autoři NICOLAS REUSNER, GEORG FABRICIUS aj.). Konvolut je podrobně popsán v článku JOSEFA HEJNICE [5].

Černý štítek s výrazným zlaceným tiskem EX LIBRIS E. PH. G., nalepený na předním přídeští, možná znamená ERNST PHILIP GOLDSCHMIDT (1887–1954). GOLDSCHMIDT byl londýnský antikvář, který publikoval práce z oblasti gotické a renesanční vazby a dějin knihtisku [8]. Pokud se kniha nacházela v Londýně, byla pravděpodobně součástí švédské válečné kořisti [13].

Ideály renesance byly smeteny krutou třicetiletou válkou, která přinesla rovněž zánik a rozkradení českých knihoven, z nichž nejvýznamnější byla rožmberská. Následné represe vůči české šlechtě (konfiskace, popravy), emigrace české inteligence do protestantských zemí a nástup cizí zbohatlické šlechty měly neblahý vliv na knižní kulturu v českých zemích. Vznikají barokní exlibris, jejichž

KRIŠTOF VÁCLAV NOSTIC

V Knihovně K–R se nalézá v jedné knize exlibris KRIŠTOFA VÁCLAVA NOSTICE (1643–1712), kde je jméno majitele vyjádřeno sérií písmen C. W. G. V. N. (CHRISTOPHORUS WENCESLAUS

GRAF VON NOSTITZ) [8, s. 103]. Exlibris je vytvořeno stále oblíbenějším mědirytem v rozměru kresby 129:87 mm (na obr. 10) a vzniklo před rokem 1673. KRIŠTOF VÁCLAV NOSTIC působil ve správních slezských úřadech, byl významným sběratelem (obrazy, grafika, staré tisky) a mecenášem, založil kapucínský klášter ve Svídnici, v roce 1705 podnikl cestu do Nizozemí (jeho deník z cesty vyšel knižně v roce 2004). Signatura SVK PK: Y 130294. Jedná se o basilejský tisk z roku 1540 medicínského obsahu (autor LEONHART FUCHS). Kniha obsahuje vlastnické a darovací příписы předchozích majitelů.

HRABATA PRUSKOVSKÁ Z PRUSKOVA

Další dvě erbovní exlibris v Knihovně K–R jsou pro hrabata Pruskovská z Pruskova (také Proskovská z Proskova)

[8, s. 103], první z roku 1695, velikost kresby 61:46 mm (na obr. 11), má v horním oblouku písmena G. C. G. V. P., (GEORG CHRISTOPH GRAF VON PRUSKOW, JIŘÍ KRYŠTOF II, † 1701) a druhé, velikost 65:50 mm (na obr. 12), z roku 1708 s písmeny A. E. C. G. V. P., která skrývají syny hraběte JIŘÍHO KRYŠTOFA II – ANTONÍNA KRYŠTOFA (nar. 1671) a ERDMANA KRYŠTOFA (nar. 1676), (ANTON CHRISTOPH GRAF VON PRUSKOW, ERDMANN CHRISTOPH GRAF VON PRUSKOW). Obě jsou provedena mědirytinou. V erbu je v 1. a 4. poli jelen a v 2. a 3. poli podkovy. Největší rozmach knihovny se datuje do 17. a počátku 18. století. V době převzetí Dietrichsteiny obsahovala knihovna asi 6500 svazků. Mnohé z nich byly opatřeny těmito exlibris, díky nimž není pochyb o skutečných původních vlastnících.

Signatura SVK PK: Y 2771-1, -2, s exlibris z roku 1695; Y 130261 s exlibris z roku 1708; Y 129226 a Y 3219 s exlibris z roku 1708 a se supralibros VÍTA OLDŘICHA maršálka z Ebnetu (VEIT

Obr. 11. JIŘÍ KRIŠTOF II z Pruskova mědirytina, 1695, 61:46 mm

Obr. 12. ANTONÍN KRYŠTOF a ERDMANA KRYŠTOF z Pruskova mědirytina, 1708, 65:50 mm

Obr. 10. KRIŠTOF VÁCLAV NOSTIC mědirytina, 1673, 129:87 mm

ULRICH MARSCHALK VON EBNET) přibližně z roku 1618, který byl původním majitelem těchto knih. Dochované knihy obsahují dějiny římské říše v Německu (autor GEORGIUS LETI, Amsterdam 1689, italsky, sign. Y 2771) a konvolut německých dobových tisků reagujících na tehdejší náboženské a politické události v Evropě (Norimberk 1573, Lipsko 1589, sign. Y 130261).

Svazky, které byly předchozím vlastnictvím VÍTA OLDŘICHA Maršálka z Ebnetu, obsahují souborné dílo Publia Ovidia Nasona (Norimberk 1614, sign. Y 129996) a první část genealogických tabulek vládnoucích rodů v Německu a Francii (autor HIERONYMUS HENNING, Magdeburg 1598, sign. Y 3219).

VÍT OLDŘICH MARŠÁLEK Z EBNETU

Erbovní supralibros VÍTA OLDŘICHA Maršálka z Ebnetu (VEIT ULRICH MARSCHALK VON EBNET), které vzniklo přibližně v roce 1618, je na svazcích se signaturou SVK PK: Y 129226, Y 130278 a Y 3219. Rozměry jsou 67:52 mm (na obr. 13). Obsahuje rodový znak, nad nímž je rytířská přilbice a hlava jednorožce; provedení bez legendy. V těchto svazcích rovněž nalezneme buď na předešlé, nebo na titulní straně zkratkový vpisek mpp [= manu propria] s podpisem majitele Vait Vllrich Marssalk v. Ebnet. [8, s. 92].

Rod Ebnetů byl zaznamenán v Čechách na konci 16. století. VÍT OLDŘICH žil na přelomu 16. a 17. století a byl znamenitým bibliofilem, srovnatelným se svými vrstevníky FERDINANDEM HOFFMANEM z Grünbüchlu nebo FRANTIŠKEM GODEFRIEDEM TROILEM z Lesotho [9].

Obr. 13. VÍT OLDŘICH z Ebnetu, supralibros, asi 1618, 67:52 mm

IGNÁC DOMINIK CHORINSKÝ

Další erbovní exlibris v Knihovně K–R nese legendu: Ignatius Dominicus S. R. I. Comes de Chorinsky L. B. de Ledske SS: cc: RR: MM: consiliarius et aubicularius actualis nec non Ducatum Oppaviensis et Carnoviensis Supremus Capitaneus cis Oppavam. [8, s. 126]. Legenda je umístěna ve vnějším oválu a uvnitř oválu je umístěn znak

Chorinských se dvěma buvolími rohy postrkanými račími klepety. Exlibris vzniklo kolem roku 1770, je provedeno mědirytem a velikost kresby má 91:75 mm (na obr. 14).

Majitel exlibris hrabě IGNÁC DOMINIK CHORINSKÝ (1729–1792) nechal ve Velkých Hořticích ve druhé polovině 18. století vystavět zámek v pozdně barokním slohu. Zámek se stal významným střediskem kulturního a společenského života. Konala se zde divadelní přestavení, hudební akademie a taneční reduty, při nichž hrála zdejší stálá zámecká kapela, kterou vedl skladatel JOSEF PUSCHMAN. Častým hostem zde byl nejslavnější Mozartův současník KARL DITTERSDORF. Bratrem majitele byl první brněnský biskup MATYÁŠ FRANTIŠEK hrabě Chorinský z Ledské (1720–1786).

Obr. 14. IGNÁC DOMINIK CHORINSKÝ, mědirytina, asi 1770, 91:75 mm

SIGNATURY KNIH SVK PK:

**Y 0839, Y 0857, Y 0858, Y 0868, Y 129220,
Y 130324, Y 134105, Y 134116, Y 134223
a Y 134232.**

Celek obsahuje teologickou literaturu a literaturu medicínskou z 16. a 17. století. Jazykověda je zastoupena latinsko-česko-německým slovníkem. Přírodovědná a medicínská tematika je obsažena ve třech svazcích, nejstarším je štrasburský tisk z roku 1535 (sign. Y 134105), následuje maďarský tisk z roku 1662 (sign. Y 129220) a unikátní konvolut obsahující latinské pojednání z roku 1679 lékaře JAKUBA JANA VÁCLAVA DOBŘENSKÉHO z Černého Mostu (1623–1697) o kameni mudrců neboli všehojivé tinktuře a čtyři polemické spisy pro i proti této teorii z let 1681–1683 (sign. Y 0839).

Šest svazků obsahuje řádovou teologickou literaturu z 16. a 17. století. Nejstarší tisk se nachází v konvolutu sign. Y 134231; jedná se o výklad hymnů vytištěný v Krakově roku 1516, autora MICHAELA z Vratislavi. Na předním předešlé tohoto konvolutu je antikvariátní exlibris V. a V. STRAKA. Antikvariát Kolín II. /43.

KLÁŠTER KARMELITÁNŮ NA MENŠÍM MĚSTĚ PRAŽSKÉM

Konvolut se signaturou Y 134223 obsahuje supralibros, které bylo na základě předcházejícího vlastnického přípisu **kláštera karmelitánů na Menším Městě pražském** určeno jako karmelitánský znak s částečně čitelným karmelitánským heslem ZELO ZELATUS SVM PRO DOMINO DEO EXERCITVVM (na obr. 15).

Obr. 15. Klášter karmelitánů
na Menším Městě pražském
supralibros, 68:52 mm

PIARISTICKÝ KLÁŠTER V MIKULOVĚ

Exlibris piaristického kláštera v Mikulově (Nikolsburg) vzniklo pravděpodobně v letech 1700 až 1711, kdy jeho autor ANTONÍN WANNER, malíř a grafik, pobýval občas v Mikulově, kde maloval oltářní obraz. Exlibris, provedené mědirytím, má velikost kresby 94:63 mm (na obr. 16) a je signováno vpravo dole Ant. W. Je vytvořeno ve tvaru monstrance, o jejíž dřív se opírají dva geniové, nesoucí rohy hojnosti, mezi nimiž je monogram Panny Marie a pod ním zkratky řeckých slov Μέρη Theon. [11, s. 159]. Ve spodní části je na stuze legenda: Bibliotheca Scholarum Nicolsburgensis Piarum. Exlibris

Obr. 16. Piaristický klášter v Mikulově,
mědirytina, 1700 až 1711, 94:63 mm

bylo pouze v jediné knize z Knihovny K–R, která má signaturu SVK PK: Y 26723. Exlibris zmizelo prokazatelně při procesu zpracování v SVK PK v roce 1957. Je otázkou, zda exlibris bylo odstraněno z neznalosti nebo úmyslně.

JAN JOSEF HRABĚ THUN

Exlibris JANA JOSEFA hraběte Thuna (1711–1788), kterému patřila rozsáhlá území na česko-saské hranici včetně děčínského panství, z roku 1732 je opatřeno v horní části latinskou legendou Joannes Joseph S. R. J. Comes de Thun a pod ním je rodový erb [8, s. 115 a 126]. V Knihovně K–R jsou exlibris s velikostí kresby 87:67 mm (na obr. 17) v knihách se signaturami SVK PK: Y 25959, Y 25987, Y 26143, Y 26159. Knihy jsou rovněž opatřeny pozdějším červeným heraldickým razítkem Tetschner Bibliothek. Obsahově nejzajímavější je konvolut tisků obsahujících horní práva českých krušnohorských měst z roku 1548 a novelu z roku 1564 (Cvikov 1548, Praha 1564, sign. Y 26143).

Obr. 17. JAN JOSEF THUN,
mědirytina, 1732, 87:67 mm

FRANTIŠEK ANTONÍN THUN-HOHENSTEIN

Další exlibris děčínské knihovny nese legendu EX LIBRIS FRANC. COM. A. THVN-HOHENSTEIN TETSCHEN pod rodovým znakem. Bylo zhotoveno ve dvou velikostech kresby: I. 85:64 mm (na obr. 18) a II. 47:35 mm. Majitelem exlibris byl kníže FRANTIŠEK ANTONÍN THUN-HOHENSTEIN (1847–1916), dlouholetý guvernér Čech.

Signatury SVK PK: velikost I: Y 3221, Y 3274, Y 25963, Y 26170, Y 130315, Y 134125 a velikost II: Y 25967, Y 125792-1, -2, -3, -4, Y 126048-1, -2, -3, Y 126049-1 -2, Y 126079-1, -2, -3, Y 129219-1a, Y 130323. Knihy jsou rovněž opatřeny razítkem Tetschner Bibliothek.

Zámecká knihovna v Děčíně patříci rodu Thun-Hohenstein obsahovala asi 70 000 svazků, které byly opatřeny

Obr. 18. FRANTIŠEK ANTONÍN
THUN-HOHENSTEIN,
mědirytina, 85:64 mm

Obr. 19. FRANTIŠEK ANTONÍN
THUN-HOHENSTEIN,
razítko, 70:63 mm

Obr. 20. Knihovna Clam-Martiniců
ve Smečně, razítko, 27:22 mm

červeným heraldickým razítkem Tetschner Bibliothek o rozměrech 70:63 mm [8, s. 172] (na obr. 19). Byla rozprodána po roce 1918 [7]. Z knihovědného hlediska je v Knihovně K–R nejčinnější prvotisk obsahující výklad žaltáře Ludolpha de Saxonia a kající žalmy Petrarkovy (Špýr 1491, sign. Y 25967).

STANISLAV PAVLOVSKÝ

olomoucký biskup v letech 1579–1599, umísťoval své supralibros na zadní desky. Nese nápis STANISLAUS PAWLOWSKY. DEI. GRACIA. EPISCOPUS OLOMVCENSIS kolem čtvercového štítu se znakem olomouckého biskupství (na obr. 22). Na předních deskách je umístěno supralibros s hlavou Ježíše Krista a kolem je nápis + IHESVS CHRISTVS FILIVS DEI VI [?] SALVATOR MVNDI (na obr. 21). Rozměr předního supralibros je 59:50 mm a zadního 65:53 mm. Supralibros se nacházejí na vazbě knihy se signaturou Y 130331. Svazek obsahuje dokumenty z církevního sněmu olomouckého biskupství konaného roku 1591 (Olomouc 1592).

Obr. 21. STANISLAV PAVLOVSKÝ,
olomoucký biskup v letech 1579–1599
supralibros, 59:50 mm

Obr. 22. STANISLAV PAVLOVSKÝ,
olomoucký biskup v letech 1579–1599
supralibros, 65:53 mm

CLAM-MARTINICOVÉ

Razítkem s erbem a nápisem BIBLIOTHECA SMECENSIS byly opatřovány knihy zámecké knihovny Clam-Martiniců ve Smečně. Oválné razítko má rozměry 27:22 mm (na obr. 20). Knihovna byla rozprodána po roce 1918. V Knihovně K–R je toto razítko otisknuto v knize se signaturou Y 129215. Svazek obsahuje Dobrowskýs Slawin (Praha 1834). Jedná se o druhé rozmnožené vydání Dobrowského všeslovanského sborníku z roku 1806.

JIŘÍ ZE SUDETU

Supralibros humanisty JIŘÍHO ZE SUDETU nese legendu INSIGNIA DOCTORIS GEORGII A SVDETIS, nad níž jsou siluety dvou býků nad sebou (na obr. 23). Majitelem byl pravděpodobně JIŘÍ POLENTA (vl. KROUPA) ze Sudetu, který se r. 1552 stal magistrem filozofie, r. 1562 rektorem pražské univerzity, r. 1582 doktorem medicíny a proslul i jako praktický lékař. Rozměry supralibros jsou 125:71 mm. Kniha z Knihovny K–R má signaturu Y 134237. Svazek obsahuje lékařská pojednání (autor JOHANN KRAFFTHEIM, Frankfurt nad Mohanem 1591).

Obr. 23. JIŘÍ ZE SUDETU
supralibros, 125:71 mm

PRAMENY A LITERATURA

[1] Státní depositum (bývalá knihovna zámku Lažany Defurovy) [strojopis]. Plzeň: Státní vědecká knihovna v Plzni, 13. února 1957. 131 s. – Spisovna SVK PK.

[2] BRODSKÝ, Pavel: Rukopisy Otakara Krulíše-Randy v Knihovně Národního muzea. In: Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 7/2. Praha: Národní knihovna, 1990, s. 19–30. ISBN 80–7050–084–0.

[3] GRUND, Antonín: Otakar Krulíš-Randa bibliofil. Český bibliofil, 1939, roč. 11, č. 2, s. 88–91.

[4] HÁLOVÁ, Marie: Zámecká knihovna Otakara Krulíše-Randy z velkostatku Defurovy Lažany [strojopis]. Plzeň: Státní vědecká knihovna v Plzni, 2. listopadu 1999. 3 s. – Spisovna SVK PK.

[5] HEJNIC, Josef: Rožmberská exlibris v plzeňských knihovnách. In: Strahovská knihovna 14–15. Praha: Památník národního písemnictví, 1979–1980, s. 103–109.

[6] KLAUSNEROVÁ, Eva: Prvotisky Státní vědecké knihovny v Plzni. Plzeň: Státní vědecká knihovna, 1990. Rejstřík prvotisků z knihovny Otakara Krulíše-Randy na s. 191–193. ISBN 80–85093–02–0.

[7] LADINSKÁ, Hana: Děčínská zámecká knihovna. In: Z minulosti Děčína II. Liberec, 1974, s. 194–214.

[8] LIFKA, Bohumír: Exlibris a supralibros v českých korunních zemích v letech 1000 až 1900. Praha: Spolek sběratelů a přátel exlibris, 1982.

[9] MAŠEK, Petr: Nový nález z knihovny Víta Oldřicha Marschala z Ebnetu. In: Časopis Národního muzea v Praze, řada historická, 1986, roč. 155, č. 3–4, s. 191–192.

[10] OTTO, Jan: Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. J. Otto, Praha, 1888–1909.

[11] PENNOVÁ, Lenka: Katalogizace zámecké knihovny v Mikulově. Diplomová práce, Brno: Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2008.

[12] ŘEHÁČEK, Karel: Konfiskace majetku Otakara Krulíše-Randy a jeho rodiny po roce 1945. In: Sborník prací z historie a dějin umění: Klatovsko. Sv. 5. Klatovy: Galerie Klatovy/Klenová, 2008, s. 267–282. ISBN 978–80–87013–15–1.

[13] VESELÁ, Lenka: Knihy na dvoře Rožmberků. Praha: Knihovna Akademie věd ČR 2005. ISBN 80–86675–06–8 (KNAV ČR: váz.)

Článek čerpá z bohatého fondu Knihovny K–R a přináší informace o exlibris, supralibros a razítkách, která se v knihách vyskytují a mají vztah k zemím Koruny české. Ve fondu Knihovny K–R lze ovšem nalézt také další knižní značky, pocházející z okolních evropských zemí, které by si zasloužily zveřejnění, popis a doplnění informací o jejich majitelích.

Naantali, lázeňské a kongresové centrum

Exlibris ve Finsku

TAUNO PIIROINEN

V srpnu 2012 se příznivci knižní značky z celého světa scházejí v Naantali, kde bude Finsko poprvé v historii hostit 34. mezinárodní kongres F.I.S.A.E., pravidelně pořádaný některou ze členských zemí již od 50. let minulého století. Očekává se účast umělců, vědců a sběratelů ze čtyřiceti zemí světa. Vítám proto příležitost, abych mohl i ty členy českého Spolku sběratelů a přátel exlibris, kteří se kongresu osobně nezúčastní, alespoň stručně seznámit s tvorbou a sběratelstvím knižních značek v této skandinávské zemi.

Ve srovnání se sousedními zeměmi se Finsko nemůže pochlubit početnou sbírkou starých exlibris – jednou z příčin byl také rozsáhlý požár, který v roce 1827 v Turku, starém hlavním městě země, zničil mimo jiné akademickou knihovnu, kde byla uložena nejhodnotnější díla. Mnohá s vlastnickými a knižními značkami. Uchovalo se jen deset supralibros na deskách knih. Nicméně Turku předvede na kongresové výstavě tři významné příklady historických exlibris – nejstarší z nich je datováno až do 15. století, bude tam i významné supralibros, které patřilo knihám MIKAELA AGRICOLY (1510–1557), biskupa z Turku, a další staré exlibris, neokázalé a velmi prosté, které bylo vytiště-

no v roce 1686 v akademické tiskárně v Turku pro soudního vykonavatele JOHANA HAAKSIHO. Na výstavě bude i první moderní knižní značka, která patřila CARLU FREDRIKU ANDREASU MENNANDEROVI (1712–1786), školskému biskupovi v Turku a Uppsale. Počáteční písmena latinských slov na knižní značce s biblickým námětem jsou prvními písmeny vlastního křesťanského jména biskupa.

Finsko je pravděpodobně jedinou zemí, kde byl pořízen a publikován registr (tj. úplný soupis) knižních značek. Práce zatím končí v roce 1996 čtvrtou částí a velmi naléhavě potřebuje doplnit a aktualizovat. V rejstříku lze najít

Značka biskupa MENNANDERA, 18. století

E. L. LYDÉN, dřevoryt, 1908

A. GALLEN-KALLELA, 1897

všechny potřebné údaje o celkem 17 623 různých knižních značkách – výhodu takové publikace ocení především sběratelé. Vlastník, majitel exlibris, zde zajímá sběratele podstatně více než v jiných zemích. Zaznamenává se jeho povolání i místo, kde žije. Práce na podobném projektu byla zahájena také v Estonsku, kde již značně pokročili, a ve Švédsku, kde s ním teprve nedávno začali. Odhaduje se, že dnes existuje kolem 25 000 finských exlibris, z nichž pouze necelá stovka vznikla dříve než ve 20. století. Zájem se soustřeďuje zejména na knižní značky, které budou použity a skutečně vlepny v knihách. Rychlý vývoj informačních technologií inspiroval mnoho lidí k vytváření a tisku vlastních exlibris pomocí různých grafických programů na počítačích, a to následně vedlo ke zvýšení zájmu mladých lidí o toto hobby.

Je třeba si uvědomit, že pojetí knižní značky ve Finsku je poněkud odlišné. Za-

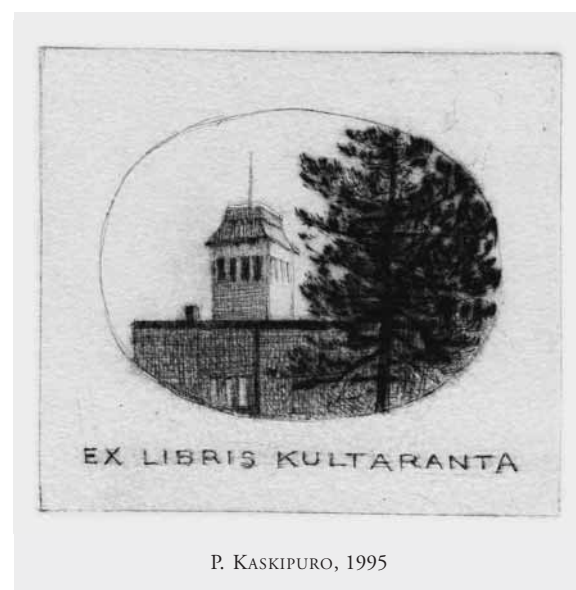
tímco ve Finsku jde stále o vlastnické označení knihy, jinde ve světě i v Evropě převládá zájem o grafická (sběratelská) exlibris. Tisky z výšky i hlubotisky se staly populární a dobře se „marketingově“ uplatňují na sběratelských stolech při sjezdových výměnách – tam mají umělci příležitost předvést své dovednosti a získat nové zájemce o svou tvorbu.

Jak z předchozího vyplývá, mají mezi finskými exlibristy významnější místo vlastníci exlibris než jejich autoři. Tak například každý finský prezident od roku 1940 vlastnil své,

a nejméně jedno, exlibris. Výjimkami jsou zatím jen prezident MAUNO KOIVISTO a současný prezident SAULI NIINISTÖ. Zato prezident URHO KEKKONEN jich měl celkem osm. První dáma finského prezidenta K. J. STAHLBERGA (1919–1925) byla sama autorkou exlibris a svoji značku měla také.

E. TANTTU, linoryt, 1970

P. KASKIPURO, 1995

Naantali je malé idylické lázeňské město, má 19 000 obyvatel, okolní krajině dominuje moře s přibližně 350 ostrovy, které jsou součástí města – a ve Finsku je městem exlibris. Z Naantali pochází architekt prezidentského paláce v Helsinkách AXEL HAARTMAN (1877–1969). V Naantali se také nachází Kultaranta, prezidentské letní sídlo,

P. KOIVIKKO, 1996

O. OMENAMÄKI, 1991

T. KIIPPA, akvarel, 1999

jehož park je jedním z míst, které bude možno během kongresu navštívit. Knižní značku Kultaranty navrhl umělec PENTTI KASKIPURO (1930–2010). Sídlem pořádající společnosti Exlibris Aboensis je Turku, které je od místa kongresu vzdáleno jen pár kilometrů. Naantali je město, které má ve Finsku snad nejvyšší počet knižních značek na hlavu. Zásahu na tom mají zejména AXEL HAARTMAN, J. R. EKELUND (1877–1946), EDWIN L. LYDÉN (1879–1956) a JARKKO PELTONEN (1947–2008). Asi nejznámějším současným tvůrcem exlibris ve Finsku je TAPANI KIIPPA (nar. 1939), který vytvořil téměř 200 akvarelových exlibris. Na výstavách pořádaných ke kongresu F.I.S.A.E. bude možné si prohlédnout knižní značky i dalších finských umělců – díla PENTTI KOIVIKKO (nar. 1944), KRISTIINA TURTIAINENA (nar. 1960) a ESSI PELTONEN (nar. 1982) – dcery JARKKO PELTONENA.

Ve Finsku jsou dvě exlibristické společnosti – starší, Finská asociace exlibris, která byla založena v roce 1946, nyní má asi 250 členů a sídlí v Helsinkách. Druhá, Exlibris Aboensis, vznikla v roce 1992, kdy někteří členové požadovali aktivnější přístup k činnosti a rozšíření působnosti spolku na celou zemi. Mnoho lidí je však členy obou společností.

Během dvacetileté činnosti se Exlibris Aboensis se svými 500 členy stala jednou z největších společností F.I.S.A.E. na světě, a to i přesto, že počet obyvatel Finska je pouhých 5,4 milionu. Co do počtu členů se jí mohou rovnat jen společnosti v Japonsku a Číně, následované Českou republikou a Německem.

Jaká je činnost Exlibris Aboensis? Důraz klademe především na komunikaci mezi členy. Čtvrtletně vydáváme barevný časopis formátu A4 o 32 stranách, máme vlastní internetovou stránku

Finiští sběratelé na knižním veletrhu 2011

www.exl.fi a udržujeme spojení prostřednictvím e-mailu a facebooku. Členský příspěvek je 25 euro, každý rok pořádáme okolo padesáti různých akcí, setkání, společných dílen, zájezdů a výletů a v knihovnách a na knižních veletrzích celou řadu výstav, které má příležitost vidět značný počet návštěvníků. Veškerá naše činnost je založena na týmové spolupráci členů, není elitářská. Finiští sběratelé na exlibris vysoce cení symboliku, proto se často zaměřují na sbírky tematické. Odhaduji, že největší soukromá sbírka má na 20 000 kusů finských exlibris a dalších 30 000 listů z jiných zemí.

J. PELTONEN, 1999

FINŠTÍ TVŮRCI EXLIBRIS

Uměleckého vrcholu dosáhlo exlibris ve Finsku na počátku 20. století, kdy tvořili umělci jako AKSELI GALLEN-KALLELA (1865–1931), HELENE SCHJERFBECK (1862–1946), HUGO SIMBERG (1873–1917). Zajímavé značky vytvořili později také umělci mladší generace – VILHO ASKOLA (1906–1994), PENTTI KASKIPURO (1930–2010), MIRJAM KINOS (1915–2002) nebo ERKKI TANTTU (1907–1985). V současné době patří mezi nejznámější HENRIITTA HONKANEN, TAPANI KIIPPA, OSMO OMENAMÄKI, HANNU PAALASMAA, ESA RIIPPA, ERKKI TUOMINEN a další. Já sám mám ve sbírce práce 65 finských autorů. Pro finské vlastníky a sběratele tvoří také mnozí grafici z Estonska, jejichž práce je o poznání levnější.

Překlad z angličtiny K. Humpliková

Tajemství jemných sít

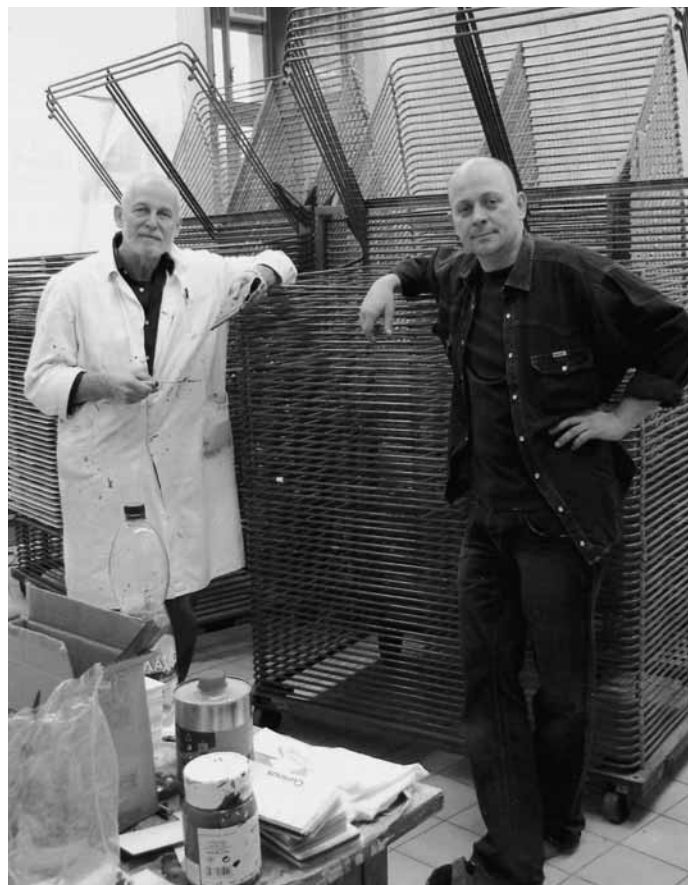
Antonín Komárek
a René Řebec

KAREL ŽIŽKOVSKÝ

Ještě jednou vám budu vyprávět o tiskařské dílně, ve které se rodí velké umění. Zavítáme znovu na Vysokou školu umělecko-průmyslovou na Palachově náměstí v Praze, kde už jsme navštívili dílnu VLADIMÍRA BUJÁRKA a podívali jsme se i do ateliérů, v nichž se tisknou litografické listy. Tentokrát nahlédneme do dílen, v nichž se tiskne sítotisk či serigrafie. Dříve než otevřeme dveře vysoké školy, řekneme si některé informace o této grafické technice, abychom se v dílnách netvářili příliš naivně a nepřipraveně.

Pokud se domníváte, že sítotisk – serigrafie patří k moderním grafickým technikám, které v nedávné minulosti propagovali někteří slavní světoví tvůrci (VICTOR VASARELY, ANDY WARHOL, JEAN ARP a další), u nás zvláště JAROSLAV KAISER a JAROSLAV HOŘÁNEK, pak jste na omylu. V Číně, Japonsku a v dalších zemích Dálného východu se sítotisk používal již před naším letopočtem. Významnou roli tenkrát sehrála znalost jemného hedvábí, používaného při přenášení vzorů při potiskování textilií pomocí šablon. Také na Západě se začala tato technika uplatňovat ve velkém měřítku v textilním průmyslu již koncem 19. století, a to hlavně v USA, Anglii a Francii. Teprve později se tato relativně levná technika začala využívat v propagační grafice (plakáty, obaly, reklamní tisky apod.). Technika serigrafie je mnohostranná a umožňuje potiskovat papír, textil, kůži, kov, plastické hmoty, dokonce i dřevo nebo sklo.

Nás ovšem bude zajímat především umělecká serigrafie, která dovoluje grafikům i studentům vysoké školy v dnes navštívené oficiálně reprodukovat doko-

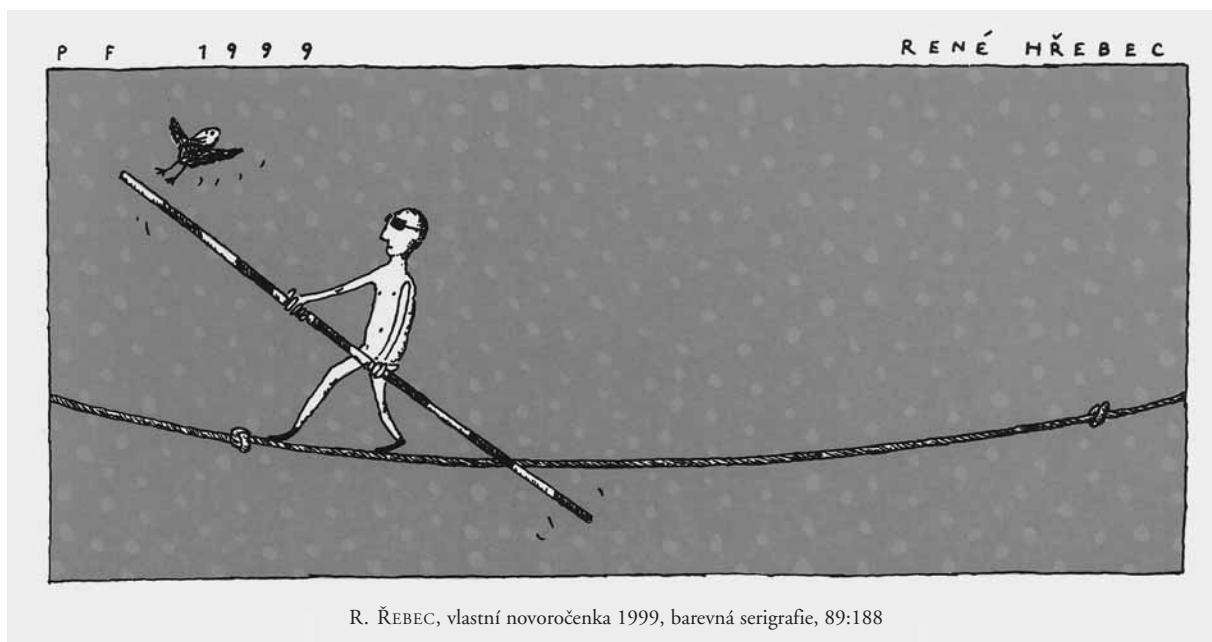
V dílně sítotisku Vysoké školy umělecko-průmyslové
ANTONÍN KOMÁREK, RENÉ ŘEBEC

nalým způsobem uvažovanou kresbu, vybraný námět, na kvalitní papír. Způsobů, kterých se využívá, je mnoho, jmenujme si alespoň ty nejdůležitější: odkrývaná serigrafie, dovolující přímé nanášení kreseb vhodným roztokem, který po zaschnutí utvoří na síťovině nepropustný film. Vymývaná serigrafie je vhodná pro reprodukci uvolněnější malířské kresby s odstupňovaným tónováním. Fotoserigrafie umožňuje použít předem připravenou průsvitku s kresbou na pauzáku, astralonu a podobně. Takto připravená průsvitka se kopíruje na speciálním stroji obdobně jako fotografický diapozitiv na citlivou vrstvu nanesenou na síťovinu. Připomeňme si ještě techniku, při níž se používá ručně zhotovená šablona vyřezaná z papíru nebo jiného materiálu: vyřezávaná serigrafie. Pokud máte pocit, že ještě nejste dostatečně připraveni pro návštěvu sítotiskové dílny, pak doporučuji půjčit si vynikající knihu ALEŠE KREJČI: *Techniky grafického umění* (vyd. Artia v r. 1981), důkladně ji prostudovat a teprve pak se s námi dostatečně poučenými vydat na exkurzi do dílen Vysoké školy umělecko-průmyslové.

Přistoupíme ke skleněným dveřím,

A. KOMÁREK, barevná serigrafie, 95:70, 1993

R. ŘEBEC, vlastní novoročenka 1999, barevná serigrafie, 89:188

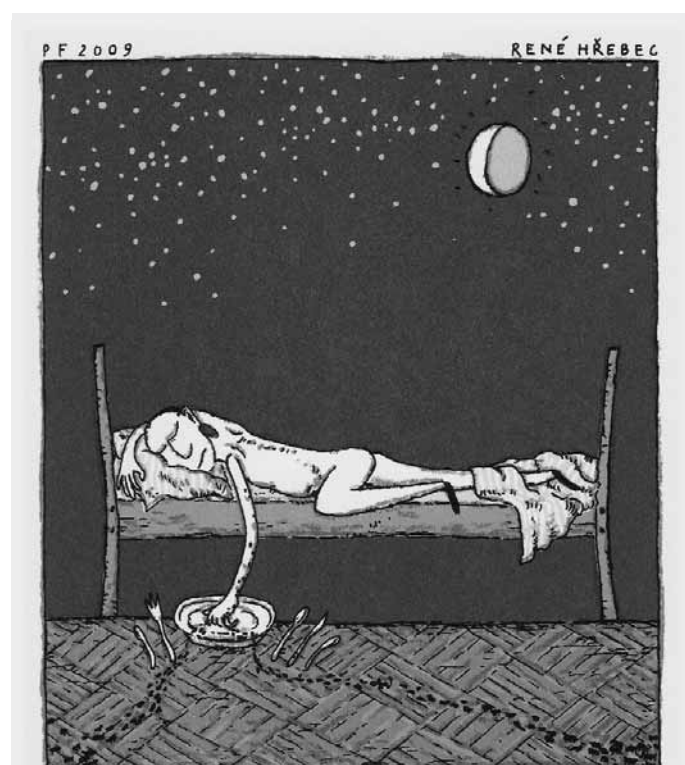
počkáme, až nám vrátňý či recepční v kukani umožní vstup, já zavolám, že jdeme ke „klukům“ do dílny a půjdeme vpravo. Velká dílna, kde nás kromě tiskařských strojů nejvíce zaujme směsice kovových sušáků na odkládání a sušení hotových grafických listů či plakátů, je dostatečně prostorná, takže pánové Antonín Komárek a René Řebec, kteří zde doslova a do písmene kralují, tisknou, zasvěcují studenty i nezkušené laiky do tajemství kouzelné techniky, ve které je tou nejdůležitější pomůckou síto, a rozhodují o kvalitě finálních tisků – grafických listů.

Právě tisknou geometrickou novoročenku pro grafika JANA KUBÍČKA (je leden 2012) a mají plné ruce práce. TONÍK obratně manipuluje s důležitým nástrojem – tříčem, jímž hrne uvnitř sítotiskového rámu barvu z jedné strany na druhou a tím ji zároveň protlačuje na podložený papír. Hotovo: zvedne síto, René položí tisk na drátěný sušák a čeká, až TONÍK dokončí další list. Barvy na papíře září, KUBÍČKŮV list je příjemně vyvážený a my chvilku počkáme, až dotisknou celý náklad. Práce je skončena a můžeme se stěhovat do druhé místnosti, kde kromě velkého fotoserigrafického tiskového stroje mají kousíček místa pro sezení a dále dva veliké dlážděné bazény, ve kterých se čistí, hadicí ošťikují a vymývají použitá síta, takže žádný „dotisk“ se nekoná, vážení sběratelé! Jen se podívejte do některých obchodů s grafickými listy, kolik „novotisků“ známých autorů (a dokonce podepsaných) se tam prodává: lina, dřevoryty, tisky z hloubky a my často serigrafie odmítáme stejně jako litografické listy. Ta móda leptů nám dává zabrat!

Z nabídnutých nápojů si vybírám pivo, na alkohol je brzy a vám nenabídnou nic. Sedíme v tom malém prostoru a vzpomínáme. Já poslouchám a mluví ANTONÍN KOMÁREK, služebně i léty starší než RENÉ ŘEBEC:

„Sítotisk byl na této škole zaveden už v roce 1968 a pracovalo se jen v jedné místnosti. Prostor byl tedy velice stísněný.

Teprve od roku 1989, kdy jsem byl po konkurzu přijat do školy jako odborný pracovník sítotiskových technik, se začaly dílny rozšiřovat a postupně získávaly dnešní podobu. Datum narození? Že se ptáš, letos 7. 8. to bude šedesát osm roků, kdy jsem se v Praze narodil, tak ať si to čtenář přepočítá. V letech 1962–1967 jsem studoval na Střední umělecko-průmyslové škole v Praze a pak jsem se zabýval užitkovou i volnou grafikou až do roku 1989 jako člen družstva Propagační tvorba Praha. Volnou grafiku jsem pochopitelně vystavoval na mnohých výstavách, ale v současné době jsem grafickou tvorbu ně-

R. ŘEBEC, vlastní novoročenka 2009, barevná serigrafie, 159:135

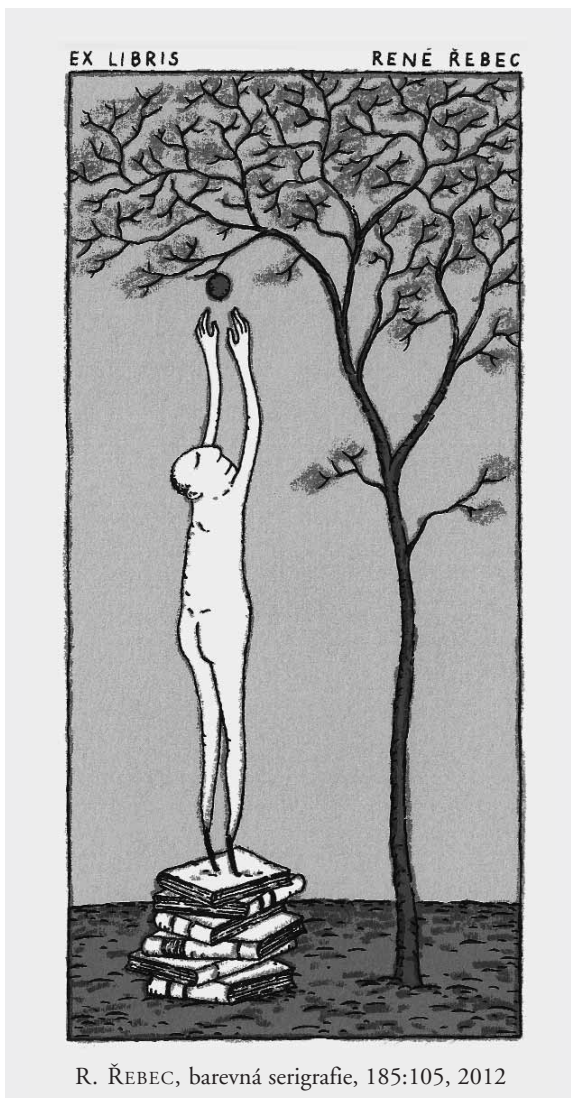
jak omezil, zato René má více nápadů, odvahy a chuti, vždyť je mladší, tak se musí pochopitelně snažit“.

„Mne tvorba grafických listů úžasně baví“, přidal se do pomyslného rozhovoru RENÉ a začal vyprávět: „Narodil jsem se 21. 10. 1969 v Rakovníku, Střední umělecko-průmyslovou školu, obor užitá malba jsem absolvoval v roce 1988 a až do roku 1992 jsem podobně jako Antonín pracoval v Propagační tvorbě Praha. Od roku 1992 v sitotiskové dílně katedry grafiky na Vysoké škole umělecko-průmyslové v Praze, to znamená tady, co právě sedíme. Mám tuhle práci rád stejně jako Toník, naše spolupráce je velice dobrá a oba nás těší. Zatímco Toník svou volnou tvorbu – možná neprávem – omezil, já jsem si vytvořil trochu zvláštní humorný svět, ve kterém jsou osobité postavičky provádějící různé taškarice, a tisknu je pro sebe i pro přátele, také jako novoročenky. Pochopitelně vystavuji, grafikám se v šuplících nedaří, v roce 2011 jsem mimo jiné vystavoval v Rabasově galerii v Rakovníku a tam jsem si uvědomil, kolik grafických listů už mám na svědomí“.

„Takže se můžeme těšit na tvoji tvorbu i v letošním roce na výstavě v Praze a sběratelé a odběratelé grafických souborů edice „Biblos“ se budou určitě radovat z 54. svazku, který spadá

světlo světa v dohledné době! Je dokonce možné, že přibude i nějaké exlibris. První vlašťovka byla ve 13. souboru *Iipse sibi*“. To jsem se i já přidal „jako“ do rozhovoru a položil další otázku ANTONÍNU KOMÁRKOVÍ: „Jaká síta se dnes používají? Hedvábí to určitě nebude, ani kovová síta, kterých se používají při tisku na sklo či keramiku, tak jak jste na tom dnes?“ „Dnes se používají převážně síta vyrobená ze syntetických textilních vláken a pro představu uvedu, že počet vláken je 100–140 na centimetr, to je 100 000 oček, otvorů na tak malé ploše. Pro sběratele bych chtěl připomenout, že v našich dílnách pracovali a pracují opravdu významní tvůrci. Za všechny bych mohl jmenovat Vladimíra Kopeckého, Jana Kubíčka, kterého jsme právě dotiskli, často jsme spolupracovali se Zdeňkem Sýkorou, Adrienou Šimotovou, Borisem Jirků. V sitotiskařských dílnách realizovali své práce i Milan Grygar, Zdeněk Ziegler, Jiří Sozanský a další. Spolupracovali jsme s Karlem Malichem a v těchto dílnách vznikly také grafické listy pro nevědní bibliofilie – *Máj* pro nakladatelství Aulos, Villonovy básně pro nakladatelství KGB a další“.

Jak je zřejmé z výčtu jmen, jedná se o umělce, kteří dnes patří ke špičce moderního umění a jejich význam překročil i hranice naší země. Je škoda, že jen málo z nás zatím tyto tvůrce oslovilo a získalo je k tvorbě našich sběratelských lístečků s názvem exlibris. Sám se pokusím o první počín, s novoročním přáním od RENÉ ŘEBCE jsem už v loňském roce začal. Zbývá jen dopít tu láhev piva, poděkovat oběma tiskařům za informace, ještě jednou se rozhlédnout po prostorách dílny a popřát hodně úspěchů při realizaci vlastních grafických listů (TONÍKU, ty trochu přidej, kuřák dýmky mi udělal radost!) a můžeme potichu vyjít na Palachovo náměstí. Prší, prší se sněhem, je lezavo, pravé poledne, tak kam zajdeme, přátelé? Já dostal chuť na další pivo a také žaludek se hlásí o slovo, no budiž, skočím si naproti do Křižovnické ulice k Rudolfovi na plzeňskou dvanáctku; loučím se přátelé, vyčerpal jsem všechny dílny a snad vás ty krátké návštěvy v prostorách, kde se tisknou i naše lístečky, potěšily a mnohé i poučily!

R. ŘEBEC, barevná serigrafie, 185:105, 2012

Tři roky s aukcí aneb jak jsem si změnil život

ZDENĚK ŘEHÁK

Někdy v březnu 2009 (bylo to na valné hromadě) mi členové výboru nabídli, abych po panu ING. RUBÁŠOVI, který se už cítil unavený, převzal pořádání písemných aukcí. Písemných aukcí jsem se zúčastňoval a soudil jsem, že jsou jen pro dobře informované sběratele – popis nemohl nikdy nahradit vyobrazení. V té době už jsem žil a těšil se s exlibrisy více jak 25 let a postupně jsem si zvykal na důchod. Tak trochu z hecu jsem odpověděl: „Ano, do toho bych šel, ale nechť bych dělal aukci písemnou, ale takovou, aby nabídka byla vidět – chtěl bych provozovat aukci na internetu!“ Mysl jsem si bláhově, že tomuto médiu nebude výbor nakloněn, nebo snad, že výbor začne shánět odborníka na sestavení vhodného programu. Ale mylil jsem se – Ing. Humplík mi lapidárně odpověděl: „Ano, to je dobrý nápad, zařídte to!“

Řeči plynou bystře jak horský potok, ale práce k tomu, aby bylo něco vytvořeno, ta potřebuje hodně energie, potřebuje i nápady, když hledáte způsob jak na to, ale potřebuje také soustavnost a každodenní úsilí. Měl jsem sice určitou představu, jak by program měl vypadat, protože jsem znal internetovou aukci Aukro, kde jsem občas něco nakoupil nebo i prodal. Úkolem bylo najít odborníka, který by dodal funkční program aukce, navíc takový, který Spolek bude schopen zaplatit. Osvědčila se internetová adresa www.epotavka.cz, kde je nejdůležitější správně popsat a specifikovat co hledáte. Po krátkém čase bylo potřeba z dvaaadvaceti došlých nabídek vyloučit ty příliš drahé nebo ty, které nesplňovaly spolkové požadavky. Zbyly čtyři a z nich už jsem snadno vybral takovou, kterou jsem si mohl předem na webu prohlédnout, které jsem dobře rozuměl a která mi tak říkajíc padla do ruky – to proto, abych předešel možným budoucím problémům. Potom napíšete a uzavřete smlouvu, dostanete program a učíte se na něm pracovat. Sestavíte postup práce pro sebe – administrátora, napíšete manuál pro dražitele, seženete a obečtete všechny dostupné emailové adresy členů SSPE, uděláte propagaci na valné hromadě a v Knižní značce a připravíte první kolo aukce.

Tehdy jsem však vůbec netušil, kolik času mi zabere připravit a zavést 120 položek na internet, kolik chyb nadě-

lám a jak těžce a s obtížemi je budu opravovat. Ale počet přihlášených dražitelů – tehdy více než 50 – mi dával jakousi naději. Na internetu se adresa aukce www.sspe.cz objevila 1. října 2009. Druhé kolo aukce už mi šlo trochu lépe od ruky, po třetím kole jsem udělal drobné změny, vyřešil některé nejasnosti, upravil manuál, dopsal jsem rady „Jak na to“ a od ledna 2010 jsem začal aukci provozovat „na ostro“, více méně tak, jak ji známe dnes, jen počet položek jsem postupně navýšil na 200 a po čase na dnešních 250.

Internetová aukce mi úplně změnila život – je to vskutku nekončící proces! Věnuji se jí skoro každý den. Připravený seznam položek zavést na web znamená tři, čtyři dopoledne. Aukce začíná vždy prvního a do té doby musím prohlédnout položku po položce a opravit chyby, které občas dělám. Hned, jak se aukce rozběhne, začínám s přípravou dalšího kola – píši do počítače seznam nabízených položek (nabízené grafiky už mám většinou doma v zásobě), opravuji chyby prodejců, některým dělám seznamy sám, potom skenuji nebo přiřazuji zaslané skeny – na tom pracuji téměř denně. Jindy si musím nařezat výztužné lepenky z vhodných krabic, aby pošta grafiky nezničila. Spoustu času zabere vyřizování pošty a balení zásilek. Většina lidí krabice z domácnosti vyhazuje do kontejneru, ale administrátor aukce volí opačný postup – nosí kartonové obaly domů, řže je na formáty a až zbytky vrací do kontejneru. Pokud na výztužných kartonech najdete tmavé skvrny, můžete z nich sejmut moji DNA – při řezání si sem tam uříznu i kus vlastní kůže.

Občas si vzpomenu na poučku jakéhosi pana Bruzdyňského: „Hobby neboli koníček je často hrozně těžká práce, kterou by člověk určitě nedělal, kdyby si jí musel vydělávat na živobytí.“ A já dodávám: „Já už jsem si za život s aukcí zvykl, ale peru se s těžším úkolem – aby si i moje žena zvykla na můj život s aukcí.“

Abych nezapomněl, administrátor musí mít doma nejen počítač připojený na internet, ale také potřebný prostor na krabice s grafikami, s nařezanými lepenkovými podložkami a obálkami a ještě dostatek místa – ideální by byl stůl pro dvanáct stolujících – na rozložení třiceti i více hromádek, na které rozdělují prodané grafiky. Já se musím spojit s válemdou a rýsovacím prknem.

Aukce končí jedenadvacátého a protože program je dě-

laný osvědčeným systémem Aukra, stoprocentně se lze spolehnout na jeho přesnost a neúplatnost. Ale vůbec není ideální pro centrální obsluhu, kterou provozuji já, a pro ni si manuálně a možná trochu složitě vyrábím potřebné přehledy a tabulky. To proto, abych mohl v nejkratší době vyúčtovat nákupy dražitelů a tržby prodávajících a napsat jim emaily s výsledky. Průběh každého kola je tak trvale uchován v mém počítači pro případné reklamace; podle seznamů založím zpravidla třicet hromádek se jmény úspěšných dražitelů a rozdělují získané položky – třídím. Každá chyba znamená spoustu detektivní práce. Kontrola jednotlivých hromádek a následné „obálkování“ – to jsou další dvě dopoledne spíše mechanické práce, ze které nejsem příliš nadšený, stejně tak jako z častých cest na poštu. Další den se podívám na účet a zjistím, kolik dražitelů už má zaplacené. Snažím se odměnit ty, kteří platí obratem, a tak v první várce rozesílám 15 až 20 obálek. Na poštu však musím kvůli opozdílům ještě nejméně třikrát.

Když se na poště objevím s taškou plnou doporučených a cenných psaní, tak paní za přepážkou se nenápadně sunou pod stůl a tváří se, jako by tam nebyly, jednu z nich si vždycky vyberu a udělám poště tržbu za několik stokorun a za sebou vytvořím frontu. Česká pošta mi už předvedla snad všechny problémy, které umí vyrobít – zásilka byla poškozena, byla ztracena, peníze poslané poštou se toulaly dva týdny a tak dále. Užitečná je služba „sledování zásilek“ na internetu, kde často hledám informace a odpovídám dražitelům, kdy psaní došlo a doručovatelé je zapomněli upozornit, že je mají uloženo na své poště.

To vše bezesbýtku vyplní čas mezi aukčními koly a už zase zavádím na web dalších 250 položek a koloběh se znovu rozbíhá, zbývá už jen vyřídít pár upomínek těm, kteří zapomněli zaplatit a rozeslat peníze těm, kteří dobře prodali. Diví se někdo, že se po devíti kolech aukce těším na prázdniny?

Když mne tehdy na počátku pan kolega Rubáš zasvěcoval do pořádání aukcí, tak mi vůbec nedocházelo množství potřebné každodenní práce, která mne čeká, ale pamatuji si, že mi řekl: „Největší odměnou za pořádání aukce je to, že se vám do rukou dostanou opravdové grafické skvosty.“ A je to pravda – nejenom skvosty, ale i samy dějiny české grafiky mi procházejí rukama. Řekněte, kdo z vás měl v rukou za poslední tři roky 5805 grafik?

Vnímám však i další pozitiva internetové aukce: Když si prvního dne aukce večer otevřu v aukci rubriku „oblíbené“ (tam jsou soustředěny položky, které již našly své nové majitele) a vidím, že již první den jsou přihozy na 120 položkách – to značí, že se sběratelé na aukci těšili, a to budou mít k nákupům ještě 20 dní! V takové chvíli se mi pýchou nadme hrud' a z oka i slza skane. Dalším prokazatelným pozitivem je, že internetová aukce se stala cestou pro další milovníky grafiky do řad našeho SSPE. Podle přihlášek nových dražitelů a jejich čerstvých členských čísel soudím, že každým rokem aukce do Spolku přivede hned několik nových členů.

Často slyším připomínku zejména od starších sběratelů, že aukce je příliš drahá. Ano mají pravdu, některé položky dosáhnou zcela nečekaných cen – to když se sejdou alespoň dva „zarputilci“. Situace známá i z živých aukcí, vždyť sběratelství je přece určitý druh posedlosti a aukce – ta navíc rozdmychává hráčskou vášně. Přesto je aukce přínosem i pro starší sběratele, kteří grafiky do aukce dávají, a nesmíme zapomenout, že je i finančním přínosem pro SSPE. Dalším kladem aukce pro všechny sběratele je, že si mohou dobře a levně doplnit své sbírky kvalitních autorů, a to i takových, kteří v dané chvíli nepatří mezi vyhledávané a ceněné, ale sběratelé vědí a věří, že dila a invence jejich autorů je kvalitní a snad i nadčasová, nebo jim prostě ve sbírkách chybí.

To jsou nesporné klady aukce, ale ten můj každodenní život s grafikou má i jeden negativní dopad – a to na moji vlastní sbírku. Nejenže na ni mám méně času, ale horší je, že já, kterému procházejí denně rukama desítky grafik, si nepamatuji, co ve své sbírce opravdu mám a co jsem jen spatřil nebo měl v rukou při přípravě a třídění toho množství grafických lístků.

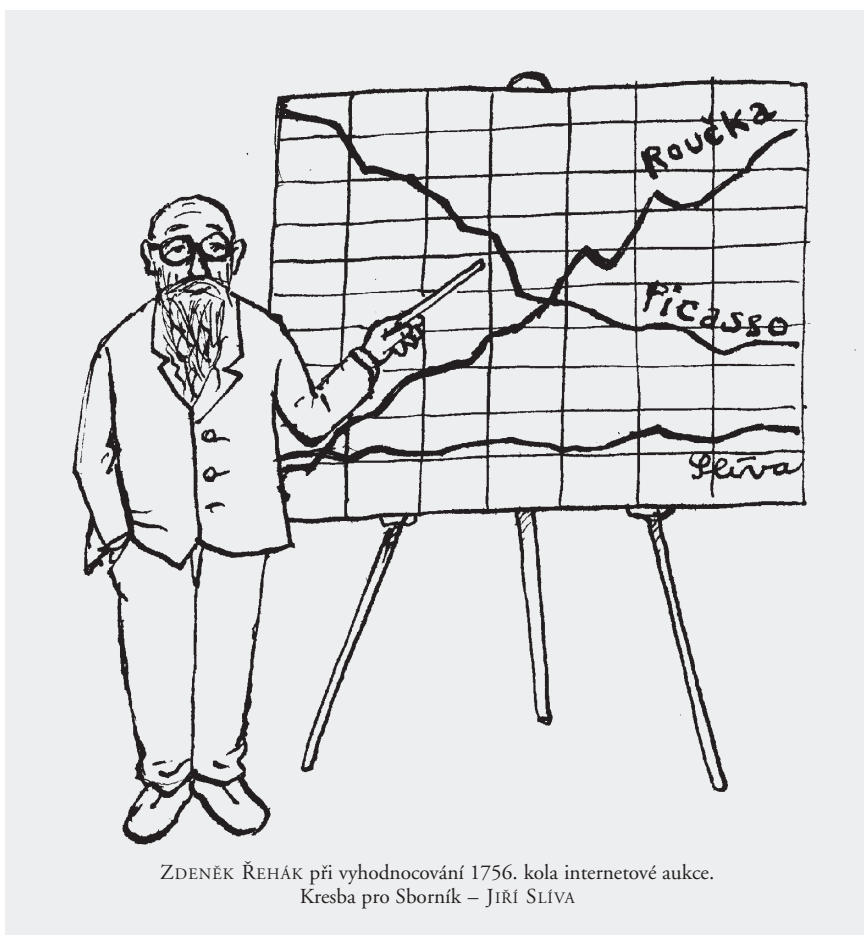
Občas, když mne ta každodenní práce zmáhá, napadá mě, že jsem v pozici pohádkového převozníka, který čeká, komu jednou předá své veslo. Opravdu – je to skvělá příležitost pro aktivního člověka, který se (třeba při odchodu do důchodu) bojí, co bude celé dny dělat! Může si skvěle změnit život! Přihlásí se někdo o to veslo – a kdy?

Celý svůj profesionální život jsem musel sledovat čísla – za kolik co vyrobíme, za kolik postavíme metr liniové stavby, zač je v Pardubicích perník, kolik dní je do výplaty a tak podobně. Proto od začátku aukce sleduji a vedu si vlastní soukromou statistiku o tržbách, cenách, počtu dražitelů a úspěšnosti prodeje.

Počet registrovaných dražitelů již překročil číslo 130. Nejvzdálenější uchazeč byl dokonce z Číny, jeho zprávu jsem nepřečetl, protože byla napsána čínskými znaky, jediné jsem zjistil jeho emailovou adresu: nijianming5@gmail.com. Nevím, jestli z mé odpovědi pochopil, že k účasti na našich aukcích by musel být členem SSPE. V jednom kole bývá zapojeno kolem čtyřiceti dražitelů a úspěšných bývá asi třicet. Někteří se účastní pravidelně, jiní mají občasné výpadky a zase famózní návraty. Srovnáváním jednotlivých roků zjišťuji, že průměrná cena grafiky sleduje inflaci. V prvním ročníku byla průměrná cena jedné položky 148,98 Kč, ve druhém 158,99 Kč a ve třetím 163,67 Kč. Musím ale upozornit, že výše průměrné ceny ani rekordy nejsou prioritou, rád nabízím k prodeji i listy zapomínaných autorů, třeba za ceny 20 a 30 Kč, a jsem šťasten, že i oni udělají radost některému sběrateli a jejich práce a invence zůstane zachována. Procento prodaných položek se stále pohybuje kolem 87 %, a to je ve srovnání s aukcemi komerčními velmi vysoké číslo. Statistické záznamy vypovídají o tom, že nápad s internetem v myslích sběratelů dobře „zakořenil“, a to mi každodenní práci usnadňuje.

Aukce je svým způsobem hra a když dražitel podlehne jejímu kouzlu, tak k rekordům není daleko. Ty sice nejsou cílem aukce, ale určitě jsou jejím kořením. V každém aukčním kole se najde výsledek, nad kterým kroutím hlavou. Několik příkladů i pro vás: to, že se prodají za cenu kolem tisíce korun listy OTY JANEČKA, ZDEŇKA SKLENÁŘE, KAMILA LHOTÁKA, ADOLFA BORNA, OLDŘICHA KULHÁNKA nebo barevné dřevoryty JOSEFA VÁCHALA nepřekvapí, jsou většinou stejně daleko levnější než v antikvariátech. Podívejte se ale na několik příkladů největších skoků z ceny vyvolávací na dosaženou: novoročenka od LUDMILY JANDOVÉ (X2) ze 30 na 1143 Kč – vyvolávací cena překonána 38,1krát! – to je zatím absolutní rekord (přitom velmi podobná novoročenka stejné autorky s básní byla ve stejném kole prodána za 65 Kč), exlibris FRANTIŠKA KOBLIHY ze

150 na 1126 Kč – vyvolávací cena překonána 7,5krát (oba příklady jsou z března 2012), největší nákup jednoho dražitele v jednom kole byl 11.045 Kč z celkové tržby 48 048 Kč je to 22,9 % (v prosinci 2012), jeden dražitel získal 64 položek z 254 vystavených, to je 25,2 % (v květnu 2011), cena exlibris ZDEŇKA SKLENÁŘE vyšplhala z 250 na 2436 Kč (byla překonána 9,7krát, březen 2011); tady jsem sice stanovil nízkou vyvolávací cenu, ale rekordem je vůbec nejvyšší dosažená cena v historii aukce. Za pozornost stojí i další „rekordy“: PAVEL ROUČKA ze 30 na 700 Kč – 23,3krát (leden 2011), JOSEF KÁBRT ze 120 na 1208 Kč – překonáno 10krát, (listopad 2010) a nesignovaný JOSEF HODEK ze 60 na 676 Kč – vyvolávací cena překonána 11,2krát (červen 2010). Sláva dražitelům a peníze prodejům!

ZDENĚK ŘEHÁK při vyhodnocování 1756. kola internetové aukce.
Kresba pro Sborník – JIŘÍ SLÍVA

2012
Autoři

AUTOŘI ČLÁNKŮ

PhDr. Gustav ERHART

(1951) básník, kritik, kulturní publicista. V současné době pracuje v archivu České televize.

PhDr. Marie HÁLOVÁ

(1952) vedoucí pracoviště historických fondů Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje.

Prof. MUDr. Josef KOUTECKÝ, Dr.Sc.

(1930) lékař, chirurg a onkolog, bývalý děkan 2. lékařské fakulty UK v Praze.

Člen Učené společnosti České republiky.

Ing. Jan LANGHAMMER, CSc.

(1939) projektant elektrických zařízení, člen výboru SSPE, redaktor Knižní značky.

Mgr. Dominik Mačas

(1974), vystudoval obor Teorie a dějiny literatury a dramatických umění na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, v současné době pracuje jako redaktor Českého rozhlasu Plzeň. Žije v Plzni.

PhDr. Rea MICHALOVÁ, Ph.D.

(1980) historička umění, galeristka, kurátorka Sbírky moderního a současného umění Národní galerie v Praze.

Tauno PIIRONEN

(1949) předseda společnosti Exlibris Aboensis, současný prezident F.I.S.A.E.

Michal POPELKA

podnikatel, principál, příležitostný autor odborných i beletristických textů.

Zdeněk ŘEHÁK

(1943) technik, sběratel, člen SSPE, žije v Pardubicích.

Stanislav ZÍDEK

(1922) technik, projektant, milovník umění a dlouholetý člen SSPE. Žije v Hradci Králové.

RNDr. Karel ŽIŽKOVSKÝ

(1938) geolog, publicista, sběratel a vydavatel. Žije v Praze.

Obsah

OBSAH

JOSEF KOUTECKÝ	
Mých sedm zastavení s Karlem Zemanem	3
DOMINIK MAČAS	
Na návštěvě u grafika Milana Bauera	16
MICHAL POPELKA	
Zuzana Oberthorová-Popelková	20
DOMINIK MAČAS	
Malované něžnosti Stanislava Juríka	23
REA MICHALOVÁ	
Fluctuat nec mergitur	25
JAN LANGHAMMER	
Ženy v životě a díle Josefa Hodka	28
GUSTAV ERHART	
Václav Rytíř, zapomínaný autor exlibris a publicista	35
STANISLAV ZÍDEK	
Má setkání s exlibris	40
JOSEF HRUBÝ	
Poezie exlibris	45
MARIE HÁLOVÁ, JAN LANGHAMMER	
Knihovna Otakara Kruliše-Randy	48
TAUNO PIIROINEN	
Exlibris ve Finsku	56
KAREL ŽIŽKOVSKÝ	
Tajemství jemných sít (Antonín Komárek a René Řebec)	59
ZDENĚK ŘEHÁK	
Tři roky s aukcí aneb jak jsem si změnil život	62
Autoři článků	66

SBORNÍK PRO EXLIBRIS A DROBNOU GRAFIKU

Vydal v září 2012 Spolek sběratelů a přátel exlibris v nákladu 600 výtisků.

Redakce Ing. MILAN HUMPLÍK

Obálka, grafické řešení a příprava tisku Elena Saltuariová, studio ELAS, Revoluce 1575/2, Praha 4-Modřany

Tisk: Fastr typo-tisk, Nad Budánkami II/13, 150 00 Praha 5

Za obsah článků odpovídají jejich autoři.

Pro účastníky sjezdu sběratelů exlibris ve dnech 14. až 16. září v Plzni připravil vydavatel grafický list Karla Zemana.

ISBN 978-80-904444-5-4